

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. április 25.

IV. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A tanítóképző-intézetbe való felvételtől.

Ez ügyet a képző tanárok múlt évi közgyűlésén tárgyaltuk, s szavazattöbbséggel kimondottuk a határozatot, hogy ezentúl a tanítóképzőbe csak olyan 15 évüket betöltött ifjak vétessek fel, kik a közép- vagy polgáriskola négy osztályát illetve a felső népiskola három osztályát sikeresen végezték, a nmlt. miniszter úrhoz is fel lőn terjesztve, s így minden valószínűség szerint hiábavaló munkát végzek, vélhetik sokan, midőn e tételhez újra szőlok.

Teszem ezt mégis azon reményben, hogy ezen fontos ügy még nincsen s hiszem, hogy a többség határozata értelmében nem is leszen, — mert az ügyre háramló kár napnál világosabb — eldöntve. Utalok arra, hogy a közgyűlésen jelentékeny kisebbség a mellett volt, hogy az eddigi szabályzat és gyakorlathoz képest és a mi legfőbb, az 1868. évi 38. t. cz. 86. §-a értelmében ezentúl is lehessen magán úton előkészülni és a felvételi vizsgálat sikeres kiállása mellett a tanítóképzőbe lépni. Továbbá a közgyűlés óta is nem egy hozzászólás közöltetett ezen folyóiratban, köztük olyan is, dr. Bartsch Samu úré, mely a kisebbség álláspontjára helyezkedik. Meg azután jó lenne Petrovác József úrnak a közgyűlésen tett indítványához képest adatokat gyűjteni arra nézve, hogy hányan lőnek felvételi vizsgálat és hányan bizonyítvány alapján felvéve és én hozzáteszem, hogy hányan lőnek amazok és emezek közül képesítve? Ez utóbbit még lényegesebbnek tartom, s azért a kalocsai tanítóképző anyakönyvéből 1872-től kezdve (mely évben már a 3 éves tanfolyamot végzett növendékek vizsgáltattak meg képességökre nézve) alább egy táblázatban kimutatom, hogy a főlvételi vizsgálat vagy a bizonyítvány alapján a tanítóképzőbe beléptek közül hányan és milyen minősítéssel lőnek képesítve.

A miket ez ügyben a közgyűlésen elmondtam, azokat most is fenntartom, a korra vonatkozó rész kivételével. Mert dr. Bartsch úr méltán csodálkozik azon, hogy senki sem akadt a közgyűlésen, ki észre vette volna, hogy belső ellenmondás van abban, hogy egyrészt a tanítóképzőbe való beléphetésre nézve a középiskola négy osztályának jó eredménynyel való bevezését követeljük, illetve elégségesnek tartjuk, másrészt megköveteljük, hogy a növendék 15. évét betöltötte legyen. Világos, hogy így épen a jobb tanulókat, kik 14 éves korukban már kikerülnek a középiskola negyedik osztályából,

riasztjuk el a tanítóképzőbe való lépéstől, és csak olyanok előtt nyitjuk meg a képző ajtóit, kik testi, szellemi vagy erkölcsi fogyatkozás (szorgalom hiány) miatt egy nagyobb osztályt ismételni voltak kénytelenek. Tehát, ha megtartjuk a 15 évet, mint a tanítóképző-intézetbe való felvétel egyik feltételét, akkor legalább egy osztálylyal magasabb előképzettséget is kell követelni, mi mellett azonban mostani viszonyaink közt a képzőintézetek üresen maradnának, vagy meg kell elégednünk, ha a belépni kívánó növendék 14. évét betöltötte.

Senki sem tagadhatja, mert nem is lehet, hogy a középiskolák-ból a tanítóképzőkbe rendszerint a gyengébb tanulók lépnek be, és csak ritka kivételként a jobbak. Ennek okát mindenki tudja, azért nem is fejtegetem. Ellenben a magánúton előkészülők között sűrűbben lehet jó tehetségekre akadni, kiknek a tanítói pályára való lépésök nagy nyereség az ügyre nézve. Igaz ugyan, hogy ez utóbbiak közt is találhatnának gyenge tehetségűek s még többször előfordul, hogy az előkészítő tanítók könnyelműen, hogy ne mondjam lelkiismeretlenül végezték az előkészítést; azonban, mert a magánúton előkészülők között meg nem felelők is találhatnának, helyes, méltányos dolog-e a tagadhatatlanul alkalmasakat is csak azért visszautasítani, mert nem voltak azon szerencsés helyzetben, hogy valamely középiskolánál szerezhették volna meg a szükséges bizonyítványt?

Vannak, kik igazságtalanságot látnak abban, hogy az egyik ifjúnak rendes, szorgalmas tanulással kell a képzőintézetbe való lépésre jogosító bizonyítványt megszerezni; a másik pedig, ki magánúton készült elő, jóformán tanulás, fáradság nélkül juthat be ugyanoda, ha a felvételi vizsgálatnál kedvez neki a szerencse, vagy ha pártfogói vannak. Ezek aztán az igazság, egyenlőség nevében követelik, hogy a magánúton előkészülők, mint magántanulók, az illető közép- illetve polgáriskoláknál szerezzék meg a szükséges bizonyítványt.

Hej, akaratlanul is igazságtalanok, kegyetlenek ezek az igazságkeresők! Hát igazságos, méltányos és az ügynek javára szolgáló dolog az, hogy a falusi tehetséges, de szegény sorsú gyermekeket (igen sok esetben tanítókéit) a középiskolai vizsgálatokra való utalással leszorítsuk a tanítói pályáról? Ki nem győzi falusi létére a városban való tanulás költségeit, nem fogja győzni a magánvizsgálatok költségeit sem. Az meg épen helytelen, hogy ne mondjam képtelenség, hogy a tanítóképzőkbe magánúton előkészülő növendékeket a közép-, illetve polgáriskolai tanerők vizsgálják meg. Vagy ezen urak eljárásában több a biztosíték és illetékesebbek annak megítélésére, hogy melyik növendék alkalmas a tanítóképzőbe való felvételre, melyik nem?

A közgyűlés alkalmával nem ugyan nyilvánosan, hanem beszélgetés közben, hallottam némely felsővidéki kartárstól, hogy náluk van mindig elég olyan jelentkező, ki bizonyítvány alapján is felvehető. Hát ez szerencse, melyből azonban épen nem következik, hogy ott is csak bizonyítvány alapján vegyünk fel, hol ilyen növendékek kellő számban nem jelentkeznek; sőt még az sem következik, hogy a magánúton előkészülőket csupán ezen a czímen, törvényellenesen elutasítsuk, hanem csak az következik, hogy a felvételi vizsgálatokat

elegendő időnek ráfordításával kellő alapossággal és körültekintéssel tartjuk meg.

Ha visszagondolok immár 21 éves tanítóképző pályámra, jó lélekkel elmondhatom, hogy aránylag sokkal több örömet okoztak nekem azok az egyes derék falusi tanítók által előkészített és így vizsgálat alapján felvett növendékek, mint azok, kik 4—5 középiskolai osztályt rendszerint gyengén végezve, bizonyítvány alapján voltak felvehetők; sőt, ha megengedhető lenne, nevek felsorolásával kimutathatnám, hogy az előbbieket (a vizsgálat alapján felvettek) közül aránylag is több kiváló tanteremtő akad, mint az utóbbiak közül.

Egyik értekező igen szépen írja, hogy „a képzők tantermei egyenlően kvalifikáltak és lelkes ifjaktól hemzsegyenek s a kétes elemeknek asylyumul ne szolgáljanak.“

Nagyon helyes! De akkor állítsunk a képzők mellé rendes előkészítő tanfolyamot, mely közvetlen az elemi iskolákból (a hat évfolyamot sikeresen bevégezettek közül) szedje növendékeit. Három évfolyamból állhatna ez, a tanítás terén buzgóságuk és avatottságuk által kitűnt tanítók vezetése alatt. Így tapasztaltam ezt 1873-ban Bajorországban, Szászországban is ilyenformán van, ahol hatéves tanfolyamú tanítóképzők első osztályába a népiskolából lépnek be a növendékek. A három év alatt sokkal több előismeretet, a gondolkozásban nagyobb ügyességet szereznek ezen előkészítő osztályokban a növendékek, mint akár a közép, akár a polgáriskola 4—5 alsó osztályában. Három év alatt, sőt már az elsőben ki lehetne ismerni a növendékek erőit, hajlamait, és csak azokkal végeztetni az előkészítő tanfolyamot, illetve csak azokat venni fel a képzőkbe, kikben a kellő ismeretek mellett a tanítói pályán megkívántató tulajdonok is megvannak. Csak így lehetne azt elérni, hogy „a képzők tantermei egyenlően kvalifikáltak és lelkes ifjaktól hemzsegyenek,“ s így lehetne még a tanítóképzők színvonalát is emelni.

A középiskolák vagy polgáriskolák 4. osztályából jövőknél mind a kvalifikáció mind (és főként) a lelkesültség hiányzik a legtöbb esetben. Hisz a legkritkább esetek közé tartozik az, hogy a tanulók azért lépjenek különösen a középiskolákba, hogy a tanítói pályára készüljenek elő. A tanárok így is gúnyolódva tanácsolják a gyengébb vagy hanyag tanulóknak a tanítóképzőbe való lépést, s ezen gúnyolódás még fokozódna, ha a képzőkbe magán úton való előkészüléssel belépni nem lehetne, hanem a képzők a középiskolákra lennének utalva. Ez esetben szolgálnának ám a képzők a középiskolákból kikopott növendékek menedékhelyéül.

A középiskolákból a növendékek csak a körülmények kényszerítő hatása alatt jönnek a képzőkbe, hozván magukkal, mindig általánosságban szólva s a ritka kivételeket megengedve, szellemi gyengeséget, felületességet s ezek daczára is elbizakodottságot, restség-hajlamot, tompult erkölcsi érzületet, különösen a szégyen iránti fogékonytalanságot (hisz százszor és százszor is megesezt már rajtok a felelni nem tudás), de semmi esetre sem lelkesültséget.

Tehetséget, lelkesültséget inkább hoznak magukkal a magán úton előkészített falusiak, kik között természetesen szintén sok a kapa-kasza kerülő; azért nagyon szükséges lenne az előkészítő folyam, illetve annak nem létében a felvételt kellő alapossággal kell eszközölni, hogy az érdemtelenek elútasíthatók legyenek.

Huszoney éves tapasztalatom szerint csak az elemi iskolákat végzett s így magán úton előkészült növendékek többnyire jobban tudtak gondolkodni a középiskolából jötteknél, minek egyedüli oka a tehetségek különbözőségében keresendő. Már pedig, ha valahol, úgy épen a tanítói pályán van nagy szükség a gondolkodni tudó före. Epen azért föltéve, hogy a képzőke elégséges számmal jönnének a középiskolából a tanulók, még akkor is nyitva tartanám a képzőbe jutás útját a magán úton előkészülő falusi ifjak előtt.

Nem habozom kimondani, hogy nemcsak méltánytalannak, hanem valóságos szerencsétlenségnek tartanám az ügyre nézve annak kimondását és valóstítását, hogy a képzőke csak a közép- és polgáriskolák 4. osztályának bizonyítványával lehet bejutni.

Az előkészítő osztályt Bartsch kartárs úr károsnak tartja; mert szintén kaput nyit a nem oda való egyéneknek; azt meg épen szédelgésnek mondja, ha a tanítóképző első osztálya két urat szolgál t. i. első osztály is, meg előkészítő osztály is, néha talán gyakorló iskola is. A külön tanteremben vezetendő előkészítő osztályt illetve tanfolyamot a már elmondott okokból, melyekhez nálunk még az is járul, hogy abban a nem magyar ajkú elsajátíthatja a magyar nyelvet, föltétlenül a legjobb előkészítésnek tartom a tanítóképzőre nézve.

Ha a képző első osztálya egyszersmind előkészítő osztály, meg gyakorló iskola is, akkor ez valóban szédelgés, vagyis különösen mint gyakorlóiskola az. Semmi esetre sem rendes és kívánatos állapot az sem, ha a képző első osztálya előkészítő osztály is; de olyan állapot ez, melyre el lehet mondani, hogy szükség törvényt bont és két rossz közül válasszuk a kisebbet.

A vezetésem alatt álló képzőintézet első osztályában mindig voltak olyanok, kiket korhiány, a magyar nyelvnek nem bírása, vagy az előismeretek csekélysége miatt az 1-ső évfolyamra felvenni nem lehetett, egyébként azonban azon reményre jogosítottak, hogy egy évi előkészülés után megfogják helyöket állani a tanítóképző első évfolyamában. És én nem csak megelégedéssel, hanem örömmel és büszkeséggel gondolok arra, hogy sok előkészülőből használható, sőt egyes esetekben igen kiváló tanerő vált.

Ez idő szerint 17 előkészülőnk van az első évfolyamban, mennyi még soha nem volt. A tanév elején ugyanis igen sokan jelentkeztek, mert Baján a jelen tanév elején már alig vettek fel vizsgálat, hanem csak bizonyítvány alapján a képzőbe. Jelentkeztek 56-an. Ezek közül csak kilencz volt bizonyítvány alapján felvehető, 3-at az előkészítő folyamból vettünk fel, a többit felvételi vizsgálat alá vetettük. Kaptak pedig mennyiségteni és nyelvtani (írályi és helyesírási) feladványokat, melyek írásban voltak megoldandók. Csak azután következett a többi vizsgálat. Az eredmény volt, hogy 8-at feltétlenül elutasított

tunk, még előkészülő növendékeknek sem kellett, 15-öt előkészülésre utasítottunk (köztük 5-öt korhiányból is); így lett 33 első éves növendékünk és 15 előkészülő. Pár hó múlva egyik előkészülő, nem győzvéen a dolgot, az intézetet elhagyta. Ugyanezt tanácsoltuk még más háromnak, de ezek minden áron tanulni akarnak. S nekünk nincsen szívünk őket röviden elutasítani, mert nem egy esetben tapasztaltuk, hogy a gyengének látszó, de nagyon szorgalmas növendék, kinek a távozásra adtunk tanácsot, évről évre előbbre haladt, s magát derék tanítótá képezte ki. Mert a szorgalom nagyon sokat képes pótolni és csodákat mivel. Az előkészülők között van néhány, kikkel jobban meg vagyok elégedve, mint a közép-iskola 4. osztályából elégséges bizonyítványt hozókkal. A 33 első éves közül egy más felé ment szerencsét próbálni, hármat pedig az előkészülők közé degradáltunk, mivel nem győzték az anyag tanulását.

Meg kell említenem még, hogy mi itt az előkészülőkkel, a test és egészségtan kivételével, mind azt tanultatjuk (kissé szűkebb körben), mit az elsőévesek tanúlnak. Az előkészülőket is csak úgy ellenőrizük a tanulásban mint az első éveseket. Hát ez bizony fáradtságos dolog; de nem akarjuk, hogy az előkészítés szédelgés legyen, és az lenne, ha az előkészülő növendékekkel nem törődnénk.

Ujra kijelentem, hogy az ilyen előkészítést csak szükséges rossznak tartom, s azonnal feladom, mihelyt más czélszerűbb úton, az I.-ső évesektől elválasztva, külön tanteremben lesznek az előkészülők elfoglalhatók.

Végre nem hagyhatom szó nélkül azon érvet sem, melyet a felvételi vizsgálatot ellenzők magán társalgás közben hoztak fel, hogy t. i. azért is ki kell mondani a tanítóképzőkbe való felvétel feltételéül a közép- vagy polgáriskolai 4. osztály sikeres elvégzését, hogy ez úton a nemzetiségi tanítóképzők színvonalát is emeljük, s ezek növendégeit az állam nyelvének megtanulására szorítsuk; mert szerintük a nemzetiségi tanítóképzőkbe belépő növendékek nagyobb része csupán elemi iskolát végezvéen, nem tud magyarul.

Hát én ezt érvül el nem fogadhatom. Törvényünk van, mely szerint az állam nyelvét minden népiskolában kell tanítani; törvényünk van, mely szerint minden tanítónak tudnia kell már magyarul s melynek értelmében nem képesíthető az olyan egyén tanításágra, ki az állam nyelvét nem bírja; törvényünk van, mely kötelezi a kormányt a különféle oktatói intézetek ellenőrzésére, a tanítóképesítő vizsgálatokon ott van a kormánybiztos. Törvényben tehát nincs hiány. Ha ezek nem elégségesek arra, hogy egyrészt a tananyagot az állami képzőkre előírt terjedelemben való feldolgozását, s másrészt az állam nyelvének kötelező tanítását a nemzetiségi képzőkben is biztosítsák, nem lesz elég az sem, ha a magas kormány kimondja, hogy ezentúl a tanítóképzőkbe való felvételre csak a közép- és polgári iskolák 4. osztályáról szóló bizonyítvány képesít.

Összegezem a fönnebbieket.

1. Legjobb lenne a tanítóképzők mellé három éves előkészítő tanfolyamot állítani, melybe a népiskola 6. évfolyamát, úgy a közép- és polgári iskolák 2. évfolyamát végzett növendékek lennének felveendő.

2. Ha az első pont ki nem vihető, maradjon az eddigi felvételi gyakorlat. Azonban a felvételi vizsgálat szigorítandó olyformán, mint a tanítónőképzőkbe való felvétel történik. A közép- és polgári iskolák 4. osztályát csak elégséges eredménnyel végzők is, mint gyanúsak, felvételi vizsgálat alá vetendők. A zenei hallásra nézve kivétel nélkül minden növendék megvizsgálendő. Az első évfolyamba való felvétel a 14—18 évre korlátozandó. Azok számára, kik egyik-másik ismeretkörből gyengéknek találhatnák, de egyébként azon reményre jogosítanak, hogy előkészítés után alkalmasak lesznek a felvételre, a tanítóképzők mellett egy előkészítő osztály állítandó. Ezen előkészítő folyamba beléphetnek olyanok is, kik a népiskola 6. évfolyamát kitűnő, a közép és polgári iskola 3. illetve a felső népiskola második osztályát leg-
alább jó eredménnyel végezték.

És most lássuk a fönnebb említett táblázatot.

Év	F ő l v é t e t e t t					
	bizonyít- vány	vizsgálat	bizonyít- vány	vizsgálat	bizonyít- vány	vizsgálat
	alapján		alapján		alapján	
	Kitűnően		K é p e s í t v e l ő n		elégségesen	
			dícséretesen			
1872	2	1	—	2	—	—
1873	1	1	—	1	—	1
1874	1	—	—	3	—	—
1875	2	2	1	5	3	1
1876	1	3	2	8	—	1
1877	2	—	2	4	—	7
1878	1	4	—	2	1	6
1879	1	4	1	6	1	7
1880	1	2	3	4	1	5
1881	—	—	2	3	1	8
1882	3	4	2	4	—	1
1883	3	4	7	11	—	—
1884	—	—	—	1	—	2
1885	2	3	7	9	—	—
1886	—	1	3	4	2	2
1887	2	—	—	6	—	—
1888	1	—	1	4	—	3
1889	—	1	4	5	—	3
1890	—	—	5	7	—	—
Összesen	23	30	40	89	9	47

Tehát 19 év alatt képesítve lőn összesen 72 olyan növendék, a ki bizonyítvány alapján lőn a tanítóképzőbe felvéve; ellenben 166 olyan, ki felvételi vizsgálat alapján lépett a képzőbe.*)

*) Tények bizonyítanak, azért jó volna más intézetekben is adatokat állítani össze ez ügyben esetleg az itt közölt táblázat szempontjai szerint. Szerk.

Megjegyzendő, hogy azokat, kik jeles, dicséretes, jó osztályzattal voltak képesítve, a dicséretes jelző alá soroztam.

A fönnebbi táblázat nagyon világos, azért nem is fűzök ahhoz megjegyzést.

Mócsy Antal.

A gyakorló iskola és gyakorló tanítás berendezése.*)

(Határozati javaslat.)

1. A gyakorló iskolának hármas feladata van:

- a) bevezeti a növendékeket a tanítás gyakorlatába,
- b) irányítólag és fejlesztőleg hat a környék népiskoláira,
- c) tájékoztat nyújt a képzőintézet tanárainak, hogyan rendezzék tanításukat a tanítóképzés szempontjából.

2. Minden képző mellett lehetőleg osztott gyakorló iskolát kell berendezni, az osztályok száma legalább is három. Ez iskolában a IV. éves növendékek, mint önálló tanítók, végzik a tanítást és fegyelmezést. Egy-egy növendék hetenkint legalább 5, de legfeljebb 8 órát tanít és ugyanannyi időt fordít a mások tanításának megfigyelésére. Minden osztályban egy-egy növendék viseli az osztálytanítói tisztet. A növendékek egy huzamban 2—3 hónapig tanítanak, összefoglaló vizsgálat után adják át a tanítást másnak és vállalnak új tanítást, más tantárgyból esetleg más osztályban.**)

3. A gyakorló iskola élén egy tanító áll. Felruháztatik a gyakorló iskola igazgatója czimével és rendes tanári fizetésben részesül. Intézi a gyakorlóiskola igazgatását. Felveszi és elbocsátja a tanulókat, vezeti a gyakorlóiskola anyakönyvét, kiállítja a bizonyítványokat, kezeli a felszerelést. Ellenőrzi és felügyeli a gyakorlóban folyó összes tanítást. Hetenkint legalább egy értekezletet tart a növendékekkel. Ez értekezleten jelentést tesznek a múlt hét eseményeiről, megbeszélik az iskolai életet fegyelmi szempontból. A tanítónövendékek előre bejelentik a jövő hétre kitűzött tananyagot. A gyakorlóiskola igazgatója összefoglalja és közli az elmúlt héten szerzett tapasztalatait. Hetenkint legfeljebb 15 tanítási óraja van, a többi időt a tanítások ellenőrzésére fordítja.

4. A tanítóképző egész testülete következő módon vehet részt a gyakorlóiskola munkájában. A növendékek közül hetenkint más-más egy órai próbatanítást tart. Ez órában folytatja eddigi tanítását, de tartozik a tanítás tervét írásban részletesen és megokolva kidolgozni. E próbatanításokra egy külön óra van kitűzve, melyen a IV. éves növendékek és a képző tanítótestülete teljes számban megjelenhetnek. E tanítások megfigyeléséből megtudhatják az egyes tanárok, mennyiben értették meg a növendékek a kapott utasításokat, mennyiben voltak az utasítások netalán hiányosak, mikép tehetik tehát a

*) Felolvastatott a fővárosi tantervkészítő bizottságnak április 20-án tartott ülésén.

Szerk.

***) Ilyen szervezete van hazánkban a soproni ev. tanítóképző-intézetnek. (Lásd M. T. múlt évfolyamának 3-ik füzetében Papp József cikkét „A gyakorló tanítás a soproni ev. tanítóképzőben“).
dr. M. M.

képzőintézeti oktatást gyakorlatibbá. E próbatanítások eredménye külön heti értekezleten megbeszéltetik, ez értekezleten a képzőintézet igazgatója elnököl. A képzőintézeti tanárok tanítják tárgyaik részletes módszertanát, időnkint ők is ép úgy, mint a gyakorlóiskola igazgatója, mintatanításokat tarthatnak, egyes órákban felügyelhetnek a gyakorló iskolában folyó tanításra, a mikor annak vezetője saját tanítása által van elfoglalva.

5. Évenként kétszer vagy háromszor a gyakorló iskola egy heti idő tartamra annyi osztatlan iskolává alakul át, a hány tanterem áll rendelkezésre. Ez iskolákban ugyanaz a tanítás ugyanazon órarend szerint folyik. A gyakorló iskola vezetője e tanítások anyagát, az egyes csapatok foglalkoztatásának módját, az órarendet a legpontosabban előre megbeszéli a tanítónövendékekkel.

6. A III. éves növendékek hetenkint kétszer látogatják a gyakorló iskolát. Lehetőleg ez órákra esnek a gyakorló iskola vezetőjének és a tanárok minta tanításai. A látogatások rendjét s az ott szerzett tapasztalatok megbeszélésének módját a képzőintézeti testület előre megállapítja.

7. Az első és másodéves növendékek mint segédek szerepelhetnek. Órakoözkben felügyelnek a tanulókra, részt vesznek az iskolai kirándulásokban és játékokban, egyesek egyes félnapokra a tanítás látogatására bocsáttatnak. E tanulók tapasztalataikról még nem kötelesek naplót vezetni.

8. A mennyiben a jelen körülmények közt nem volna lehetséges mindenik gyakorló iskola osztott berendezése, egyelőre azon átmeneti intézkedés tétessék, hogy az osztatlan gyakorló iskola főterme mellett legyen még egy, vagy két mellék terem. Ily könnyítés nélkül az osztatlan gyakorló iskolában a tanítónövendékek gyakorlati kiképzése majdnem leküzdhetetlen akadályokba ütközik.

9. Az ilyenmő osztatlan iskolában a gyakorló tanítás következő módon rendeztetik be. A gyakorló iskola órarendjét úgy kell összeállítani, hogy a hét első felében, valamint a másodikban is, a népiskola összes tantárgyai előforduljanak. Hetenkint két-két negyedéves növendéket egy teljes hétre leküldünk a gyakorló iskolába, ezek ez idő alatt mulasztják a képzőintézeti előadásokat és tartoznak a mulasztást utólag pótolni. A tanításra kijelölt növendék a hét első felében kizárólag csakis elődje tanítását figyeli meg és készül saját tanítására. A hét másik felében ott folytatja a tanítást, hol elődje azt elhagyta. Tanítása befejezése után egy órai próbatanítást tart, a 4. pontban leírt módon. E próbatanításokon felváltva szerepelnek a népiskola különféle tantárgyai. E szerint a képzőintézet óratervén a gyakorló tanítás csak heti két órával szerepel, azonkívül idő állapítandó meg az értekezletekre. Mind a próbatanítás, mind az értekezlet oly időre tüzessék ki, mikor az egész intézet tanári testülete jelen lehet. E berendezés némileg megoldja a gyakorló tanítás legnehezebb kérdését, t. i. a tanítónövendék előkészülését, másrészt fenntartja a gyakorló iskolai tanítás folytonosságát. E berendezés követendő az év elején is, midőn a növendékek még nem foglalkoznak az osztatlan is-

kolával, hanem szintén félhetenként egy vagy egyes osztályok tanításával vannak megbízva.

10. A paedagogiai kiképzés egysége megköveteli, hogy a képző intézet egész személyzete legalább a paedagogiai főkérdésekben egy nézetten legyen. A tanítás harmóniája csak úgy érhető el, ha a nevelés-tanban, általános és részletes módszertanban használt tankönyvek sorozata nem különféle, hanem egy és ugyanazon paedagogiai szellemben írottakból állítatik össze.

11. A paedagogiai oktatás ez egysége a részletes módszertan tanításában következő módon érvényesülhet. A tanár elfogadva az általános módszertanban tanúttakat, kimutatja, mi módon alkalmazhatók ez elvek saját tantárgyában, minő szemléltető eszközök segéd- és vezérkönyvek használhatók abban és a népiskolai tananyag válogatott részleteit írásbeli preparációkban kidolgoztatja, tekintetbe véve mind a hat osztály és az ismétlő iskola igényeit.

12. Végre kimondandónak vélem, hogy azon intézetek mellé, melyeknek növendékei előreláthatólag osztott iskolákba kerülnek, már most is osztott gyakorló iskola állíttassék. Ilyenek volnának a fővárosi és némely vidéki intézetek, és a tanítónőképzők legnagyobb része.

Megokolás.

Nem kell bővebben fejtegetni, hogy a gyakorló iskolában nemcsak a növendékek, hanem a tanárok is szert tesznek tapasztalatokra, ez magából a javaslatból is eléggé kitűnik. De ki kell emelnem a gyakorló azt a hivatását, hogy fejlesztőleg hasson a népoktatás javítására. Sok körülmény akadályozza népiskoláink belső fejlődését. A falusi tanító az önképzés számos eszközétől van megfosztva, könyveket, folyóiratokat nem járathat, csak a maga iskoláját látja, paedagogiai eszmecserét nem folytathat senkivel, meg kell elégednie azon mintaképpel, melyet a gyakorlóból vitt el magával. Bizonyára jobb helyzetben vannak a városi iskolák tanítói, de a gyakorló körülményei legkedvezőbbek. Tanítója a népoktatási kar díszje; rendelkezésére áll a képző-intézet könyvtára és felszerelése, meglátogathatja a többi iskolákat, paedagogiai eszmecserét folytathat tanártársaival és más intézetek tanítóival, hivatása magával hozza, hogy folyton elmélkednie kell a sikeres tanítás módjairól, és így nem igen maradhat tájékozatlan a paedagogia újabb és újabb vívmányaiban. Mind e körülmények a gyakorlót valóságos mintaiskolává tehetik. A nagy német paedagogusok is mint Diesterweg, Kehr, Denzel, stb. nemcsak könyvek és tanítás által, hanem egy elveiket érvényesítő gyakorló által teremtettek, neveltek maguknak tanítói generációkat.

Hármas feladatát pedig a gyakorló iskola legbiztosabban és legkönnyebben úgy értheti el, ha osztott iskola. Nem kell attól tartani, hogy az ilyen gyakorlóból kikerült növendékek nem fognak boldogulni osztatlan iskolában, mert mint a javaslatban említve volt, ez utóbbi iskolanem megismerésére is elég alkalom nyílik.

Különben azt a kérdést, hogy a gyakorló-iskola milyen legyen,

csak úgy dönthetjük el, ha előbb gondosan megfigyeljük, mi módon tesz szert az ember gyakorlati ügyességre a tanítás terén.

A kezdő tanítónak egyszerre nem szabad sokat és sokfélét tanítani, mert a túlságos sok tanításból nem szerez más tapasztalatot, minthogy a dolog rendkívül fárasztó és vagy összeroskad a túlságos teher alatt, vagy könnyelműen végzi a tanítást. Mindkettőnek elejét kell venni.

A kezdőnek tehát keveset, csak egy tantárgyat kell tanítania, hogy ideje legyen arra alaposan írásban előkészülni. Ez előkészülés, ha csak egy tárgyra szorítkozik is, kezdetben nehéz és fárasztó munka. Mert nem csak tisztában kell lennie az illető tárgy évi tananyagával, és azzal, hol kezdi a tanítást, minő lesz tanításának menete a következő órákon, hanem minden egyes óra tananyagát két szempontból kell kidolgoznia. Először is nem szabad megelégednie azzal, a mit az illető tárgyról a képzőben megtanult, hanem ismeretét egy vagy két kézi-könyvből bővítse ki, így pl. ha a történetben Zrinyiről tanít, olvassa el Salamon és Sebestyén könyvét, másodszor fel kell dolgoznia az egész anyagot módszeresen, maga elé képzelve az egész óra lefolyását. Kezdetben majdnem könyv nélkül kell tanulni az ilyen praeparációt és mégis megesik a kezdőn, hogy tanítás alatt egy két gondolatot elfelejt, vagy a tanulók feleletei egészen eltérítik kitűzött útvjáról. A kezdőnek oly fáradságba kerül saját gondolatmenete láncolatát megtartani, hogy az osztályt jóformán alig látja, tehát fegyelmet tartani alig tud és így az első órákban segítő felügyeletre van szüksége.

Ha aztán egy pár órai tanítás után megszerezte a tananyag feletti uralmat, figyelmét a gyermekek viseletére is irányíthatja, anélkül, hogy elveszítené a tanítás fonalát. Így lassankint megtanul egyszerre tanítani is meg a fegyelmet fentartani.

Magától értetődik, hogy ezt a biztosságot csak úgy lehet megszerezni, ha a kezdő egy és ugyanazt a tárgyat egy és ugyanazon osztályban huzamosan tanítja; a tanításnak hosszabb időre való megszakítása kockáztatja az egész eredményt.

De a kezdőnek még egy dolgot kell megtanulnia. Meg kell figyelnie tanítása eredményét, észre kell vennie botlásait, hogy jövő órán helyrehozassa és észre kell vennie, hogyan haladnak tanítványai. Mig maga nem képes erre, kell, hogy valaki mindezekre figyelmeztesse. Mindez eddig felsoroltakat pedig nem annyira sok, mint inkább kevés, de huzamos időn át folytatott tanítással lehet elérni.

Ily fáradságba kerül, mig a kezdő egy tárgy tanításában kellő ügyességre tesz szert; de már most mind inkább csökkennek a nehézségek, ha áttér egy más tárgy vagy más osztály tanítására. Látjuk, tehát, hogy valóban hasznos és más körülmények közt is értékesíthető tapasztalatokra csak úgy tehet szert a tanító, ha egy tárgyat egy osztályban huzamosb ideig tanít önállóan. Az így szerzett tapasztalat oly becses, hogy a legbiztosabb támaszul szolgál, ha a jövőben új ismeretlen viszonyok közt önerején kell eligazodnia a fiatal tanítónak. Ilyen praxisra szert tenni osztatlan gyakorló iskolában merő lehetetlenség.

Az osztatlan gyakorlóban kétféle tanítás divatozik. A jelölt, társai,

az igazgató, gyakorló tanító, szaktanár jelenlétében tanít bizonyos e célra fentartott órákban, a tanítást bírálat követi.

Ez u. n. gyakorló fellépések már azért sem vezethetnek kellő eredményre, mert rendkívül kevés idő jut egy-egy növendékre. Micsoda tapasztalatokat szerezhet valaki, ha esetleg minden hónapban tanít egy-egy órát és pedig mindig más-más tárgyat és más-más osztály előtt. De ezek a gyakorló órák nem csak hogy nem használnak, de határozottan károsak is. A jelölt nem ismeri az osztályt, nem tudja mivel foglalkoztak és hogyan a múlt órán és mi fogja követni a tanítást, jóformán alig tesz egyebet, mint felmond egy előre betanult lezékét. Mivel nem érzi magát otthonosnak a gyermekek közt, folyton csetlik, botlik, a gyerekek feleletei egészen megzavarják és óra végén azt sem tudja, mi történt vele. Hisz meg vagyok győződve, hogy gyakorlott tanító, ha idegen környezetben kell tanítania, nagyon rosszul érzi magát. A mi jelöltünk is lehet, hogy otthon magán tanításban egészen jóra való tanító és az iskolában is azzá válnék, ha az egy órai fellépést nem egy hó múlva követné a második, hanem alkalmat adnának neki, hogy huzamosb ideig tanítson egymásután.

Az ily tanítást követő bírálatban sincs semmi köszönet; könnyű itt hibákat találni, és a növendék tanulságot se merithet a bírálatból, mert hisz úgy sem tanít tovább. A mellett az ily bírálati órák, mindig kellemtelen személyes controversiákra adnak okot. Valakit csak akkor lehet megbírálni, ha önállóan több ideig tanított már, mert csak ez esetben viselheti a teljes felelősséget és csakis ez esetben tanulhat a bírálatból. Mindezeknél fogva a gyakorló tanítás ezen módját egészen törölni kellene.

A második módja a gyakorló tanításnak, hogy a jelöltek napokra vagy egész hétre le mennek a gyakorló iskolába és ott a gyakorló tanító közvetlen vezetése alatt tanítanak. Ez már azért is helytelen dolog, mert így a jelöltek rendszeresen kénytelenek az előadásokat mulasztani és a tanításon soha sincs jelen az egész osztály. Ott, hol internatus van, még pótolhatják e mulasztásokat, de mit tegyenek ott, hol anyagi gondokkal kell küzködniök és még a szükséges tanszerekkel se bírnak.

De tulajdonkép e tanításnak sincs sok haszna. Hogy várhatjuk, hogy a kezdő egyszerre készüljön a népiskola valamennyi tantárgyából? Erre a legnagyobb erőmegfeszítés mellett sem képes. A mellett itt csak olyan az egészből kikapott részletet kell tanítania, melynek kellő összefüggését nem ismeri. Ez az eljárás tehát túlságosan sok terhet ró a kezdőre, egyrészt sokat tanít, másrészt keveset. Sok a tantárgyak száma, kevés az idő, melyet egyre fordít. Pedig világos, hogy fordítva kell lenni: ismét csak az világlik ki, hogy keveset tanítson a kezdő, de sok ideig. Látjuk tehát, hogy a gyakorló tanítás helyes berendezésére nincs más mód, mint hogy egy-egy jelölt egy osztályban hetenkint 3—4 órában tanít egy tárgyat huzamosb ideig és így egy évben 3—4 tantárgy tanításában és különféle osztályokban próbálhatja meg erejét. Más módon a tanításban nem szerezhet kellő ügyeséget. Az osztatlan gyakorló iskolában pedig a tanítást ez elvek sze-

rint berendezni nem lehet, benne tehát a legfontosabbat, a tanításban való ügyességet, nem lehet elsajátítani.

Mindezeknél fogva kénytelen vagyok azon véleményhez ragaszkodni, hogy helyes gyakorló tanítást csakis osztott gyakorlóban lehet berendezni. Minden képző mellé tehát osztott gyakorló iskola állítandó. Hogy a növendékek egy osztatlan iskola külsejéről is kapjanak képet, évenként egynehányszor annyi osztatlan iskolát alkotunk a hány osztályból áll a gyakorló.

A jelöltek a gyakorló iskolában mint önálló tanítók szerepeljenek, de hetenkint csak néhány órát tanítsanak. Többet jól tanítani nem képesek, de erre kellő útmutatás mellett képeseknek kell lenniök, mert különben a képzőintézet nem teljesítette kellőkép feladatát. A tapasztalat mutatja, hogy ilyen gyakorló iskola mintaiskola is lehet, és hogy a szülők igen szívesen küldik oda a gyermekeket és joggal, mert a kezdők tapasztalatlanságát busáson kipótolja a gondos előkészület és felügyelet, a mi a közönséges népiskolákban ily mértékben nem fordul elő.

De az osztott gyakorló iskolának még más előnye is van. A növendékek nem kénytelenek a képzőintézeti előadásokat mulasztani, mert olyankor lehetnek a gyakorlóban, mikor a képzőben nincs előadás.

A gyakorló iskolai tanító ügye is egyszerű és illő megoldást nyerne. Ő lenne a sok tagú gyakorló iskolának feje és vezetője. Hetenkint konferenciákat tartana a tanítójelöltekkel, melyeken megállapítják a jövő hét tananyagát és megbeszélik a múlt hét eseményeit. Így kaphatná meg az őt megillető nagyobb hatáskörrel a nagyobb fizetést is.

Végül a szaktanárok is részt vehetnének a gyakorló iskola munkájában. Inspectiót végezhetnek, részt vehetnek szintén a konferenciákon, sőt maguk is vállalhatnak egy-két órai tanítást a gyakorlóban.

Igy válnék a gyakorló iskola az egész képzőintézeti tanítás középontjává és a gyakorló iskola állapota lenne a leghűbb tükre a képzőintézet állapotának.

Ezek után térjünk át közgyűlésünk határozatára, mely szerint a gyakorló iskolának három tanterme, de csak egy tanítója lenne. Ezt teljességében elfogadom. E határozat szerint a gyakorló iskola lényegében osztatlan iskola és szükség esetén osztottá változható, holott természetesebbnek látszik fordítva, hogy a gyakorló lényegében osztott legyen, de tetszés szerint osztatlanná alakítható. És mégis e két nézet között nincs oly nagy ellentét, mint a minőnek látszik. Közgyűlésünk határozata szerint a gyakorló iskola nagy könnyűséggel tehető osztottá, valahányszor a növendékek tanítanak benne, de szükségkép osztatlan, ha csak a gyakorló tanító tanít. Mihelyt azonban a gyakorló tanítás óraszámát annyira szaporítjuk, hogy az egész tanítást a növendékek végzik, úgy el van érve, hogy a gyakorló lényegében osztott, de szükség esetén átalakítható osztatlanná.

A gyakorló tanításra tehát hetenkint 20 órát kellene szánni, az egyes növendékre esik ebből 5—6 óra tanítás, ugyanannyi hospitálás összesen 10—12 óra, tehát még 16—20 óra fordítható a IV. évfolyam egyéb tárgyaira. Kimondtuk annak idején, hogy az általános képzés a

3 alsó évfolyamban elvégeztessék, a IV. évfolyam leginkább a szakképzésre fordítandó. E szerint az említett 16—20 óra a IV. évfolyam egyéb tantárgyaira elegendő lesz. Elegendő lesz már azért is, mert mindig egész osztálylyal van dolgunk, míg osztatlan iskola mellett sehogy sem kerülhető el az a baj, hogy mindig egy-kettő hiányzik.

Addig is azonban míg osztatlan iskolával van dolgunk, iparkodjunk legalább a létező intézményt javítani. Szerény nézetem szerint tehát a u. n. gyakorlati fellépés ne legyen más, mint félheti tanítást követő próbatanítás, a mi mindenestre több sikerre vezet, mint az eddig divó berendezés. De e szerint hetenkint két óra veendő fel és több nem, mert 6—8 órával nem tudnók, mit csináljunk, csak szaporítanók a céltalan gyakorlati fellépések számát.

Mindezeket tekintetbe véve azt bátorkodom ajánlani, határozzuk el, hogy gyakorló iskoláink lehetőleg osztott iskolákká változtassanak, mert az egyenes folyománya ama határozatunknak, hogy a IV. évfolyam főleg a gyakorlati iskolaképzésnek szenteltessék és más módon e határozatunknak nemcsak, hogy érvényt szerezni nem tudunk, de ellenkezésbe jutunk önmagunkkal.

Dr. Málnai Mihály.

A paedagogiai gyakorlati képzés kérdéséhez.

Mélyen tisztelt választmány! Midőn a napirenden levő kérdéshez röptében hozzászólók, sietek előre megjegyezni, hogy Peres kartársamnak „Paedagogiai gyakorlat” czim alatt közlönyünkben (VI. évf. III. füz. 131. l.) megjelent javaslatát általános tárgyalás alapjául elfogadom. Azonban egyes részletekre nézve kérdéseim, eltérő nézeteim, hozzáadandóim stb. vannak, melyeket könnyebb átnézhetőség kedvéért az említett javaslat pontjait követve fogok röviden a mélyen tisztelt választmány szíves bírálata alá bocsátani.

I. „Növendékek iskolalátogatása.”

Helyesnek tartom, hogy a tanítónövendékek a gyakorló-iskola növendékeinek játékait és rendes foglalkozásait a paedagogia tanárának, meg a gyakorló-iskola tanítójának vezetése és folytonos ellenőrzése alatt minden egyes esetre vonatkozó külön előkészítés után tüzetesen tanulmányozzák, hogy e megfigyeléseik eredményét írásba foglalják s ez írásbeli munkák annak rende szerint számbavétessenek, kiigazítottassanak, értékesíttessenek.

A javaslatnak e részét szeretnem következőleg kiegészíteni:

1. Minden tanév II. éves tanítónövendékei között a gyakorló-iskola növendékeit behatóbb és az egész elemi iskolázás idejére kiterjedő lélektani tanulmányozás objectumai gyanánt kioszszuk. Beleszoktatnók, belegyakorolnók így a leendő tanítót abba, hogy tanítványainak testi, értelmi és erkölcsi fejlődését folytonosan figyelemmel kísérje s a szerzett adatokból azok nevelésére szükséges tervet szakszerűen megállapítsa.

2. A III. osztályos tanítónövendékek az év harmadik harmadától kezdve a gyakorló-iskolának ne csak egyes osztályaiban, hanem külön-

bözően összekapcsolt két-két osztályában tegyék szemléletök tárgyává a gyakorló-iskolai tanító tanítói és nevelői működését. Hogy e javaslatnak ilyen kiegészítését miért tartom szükségesnek, alább a „Gyakorlati tanítás“ kapcsán elmondandók között fogom ennek okát adni.

3. A növendékek iskolalátogatásával kapcsolatban egy kérdésem is van a javaslattevőhöz. Nevezetesen: javaslattevő a III. és IV. osztályos növendékek iskolalátogatása mellett hogy gondolja a képzőintézeti óraterv megállapítását?

Ugyanis a paedagogia tanára a tanítóképző I. II. osztályait a maga óráin elvezetheti a gyakorlóiskola játszó tanulói közé s az osztottá alakított gyakorlóiskola egyes osztályaiba. De — hic Rhodus! — a III. és IV. osztályokat heti egy-egy órán a gyakorlóiskola tanítója kinek az óráiról vezesse el az osztott, vagy osztatlan gyakorlóiskolába? Csupán a paedagogiai órákról aligha vezetheti el, mert ekkor nagy hézagok támadnak a paedagogiai órákban s különben sem tanácsos dolog, hogy az elvezetés a hétnek mindig ugyanarra az órájára essék, mert ekkor a gyakorlóiskola tanítójának a gyakorlóiskola csak ugyanazon osztályaival való foglalkozásait látogathatnák.

Tehát vagy a gyakorlóiskolának, vagy a tanítóképzőnek nem lehet állandó (évközben, vagy hetenkint változás alá nem eső) óraterve, ha azt akarjuk, hogy a tanítónövendékek a maguk tanítási szemléleteiket a gyakorlóiskolának felváltva mindenik osztályából szerezhessék. Részemről azt mondanám, hogy a tanítóképzői óratervet lehetne és kellene úgy egybeállítani, hogy mind a III. mind a IV. osztály heti egy-egy órája a szükség szerint a gyakorlóiskolai és képzőintézeti óraterv keretén kívül legyen megtartható, illetőleg megtartandó.

II. „Gyakorlati tanítás.“

1. Nem mondanám ki feltétlenül, hogy a III. osztályú tanítónövendékek csak az osztottá szakított gyakorlóiskola egy-egy, de fölváltva más-más osztályában taníthassanak, hanem szükségesnek látnám a javaslatnak e részét így módosítani:

„A növendékek az osztottá alakított gyakorlóiskola egy-egy, de felváltva más-más osztályában tanítsanak; az évnék a vége felé alkalom adandó nekik arra, hogy egyszerre két-két osztály legyen előttük s míg az egyiknek tanításával foglalkoznak, ugyanaddig a másiknak csendes foglalkozását is figyelemmel kísérik és ilyenmő foglalkozást a III. osztály tanítónövendékeinek mindenike egyet-kettőt kapjon.“

Igy megalkothatni a dőczenés nélkül való átmenetelt a IV. osztály növendékeinek ama foglalkozásához, hogy ők az osztatlan gyakorlóiskolában legyenek elfoglalva, mint szemlélők és tanítók. Ha ez átmenet nélkül a IV. osztály növendékeit egyenesen beleszabadítjuk az osztatlan iskolába: mit nyertünk az új tantervvel? Medicina peior morbo. Mert eddig a növendék legalább két egész éven át vesződhettek az osztatlan gyakorlóiskolával, most pedig ugyanerre a munkára csak egy évök jutna. Az igaz, hogy bizonyos gyakorlati előképzettség után jutna ez év, de ez a dolgon nem sokat változtat s

aztán hol van a szükséges áthidalás az osztott és osztatlan népiskola, vagyis az iskolai elmélet és a gyakorlati élet között?

2. A tanításra fordítandó időt egyelőre nem félt, hanem egész órában állapítanám meg. Nagyobb tanítói gyakorlottság kell ahhoz, hogy a tanítást minden akadályon, s tehát az első tanítás lámpalázán is áttörtetve bizonyos meghatározott időre okvetetlenül és sikeresen bevégezzük, mint ahhoz, hogy tanításunkban a rövidre mért idő ne zavarjon és így egész erőnket a munka sikeres végzésére fordíthassuk. Tehát: a tanítás első kísérleteinél az időre ne legyünk kiválóbb tekintettel, hanem csak annyit követeljünk meg, hogy a tanítónövendék a kijelölt munkát egy óra határain belül okvetetlenül elvégezzék. Csak későbbre hagynám az idő megszorítását, vagy megfelelő munkával hosszabb időnek a betöltését.

3. A gyakorlati tanítások bírálatának vezetését részemről nem engedném ki a paedagogia tanárának (az igazgatónak) kezéből. Okaim:

a) Az Emlékirat 33. lapján ezt olvassuk. „Mindaddig . . . a paedagogia tanára (az igazgató) vezesse a növendékek úgy elméleti, mint gyakorlati képzését és viselje egyúttal mindkettőért a felelősséget.“ Ha nem vezet, hogy viselhesse!

b) Hogy képzelet a javaslattevő a helyzetet, midőn a gyakorló-tanító a növendékek jelenlétében az igazgatót, hogy úgy mondjuk, felülbírálja? (Lévén az igazgató egyszerű hozzászóló, a gyakorló tanító pedig a bírálatok vezetője és eredményének összefoglalója.)

4. Szükségesnek látnék minden bírálati órát a megelőző bírálati óra eredményének a számbevetelével kezdeni.

5. Az egyes tanítónövendékek (III. és IV. oszt.) tanítási kísérleteiben a tanulótársak csak úgy vehetnek részt sikeresen, ha előre nekik is tudomásuk van arról, hogy milyen a kijelölt növendékek tanításterve s a tervet miként sikerült megvalósítani. Szükségesnek látnám annak kimondását, hogy: a benyújtott tervet a tanulótársak jelenlétében kell megbírálni. Az elfogadott, megállapított tervet mindenik tanulótárs írja le és erre támaszkodva kísérelje figyelemmel a tanításnak előtte befolyó kísérletét. A kilépő tanító úgy egy egész sereg megbízható tanítástervet (leczketervet) vinne magával az életbe.

6. A IV. éves tanítónövendékek az év elején (újévtől kezdve) ne tanítsanak azonnal az egész osztatlan iskolában, hanem az első kísérletkor csak két- és minden további kísérlet alkalmával több-több osztály legyen a növendékek keze alatt mindaddig, míg az egész hat évfolyamra kiterjeszkedhetnek.

7. A csendes foglalkozásoknak a szóbeli oktatással való szerves összefüggésben való tartása már a tantervben nyomatékosan ajánlandó.

8. A IV. osztályosok a gyakorlóiskolai húzamosabb (egy-egy, vagy másfélnapos) foglalkozásról vezessenek u. n. órákönyvet és abba a lefolyt tanításról szóló önbíráló stb. megfigyeléseket óráról-órára bevezessék. Ez órákönyvek két havonként a bíráló gyűlések elé kerülnek és ott érdemlegesen tárgyalatnak. (V. ö. Sándor D. Német paed. olv. 126. l.)

9. Szükségesnek látom, hogy a gyakorlóiskola évváró vizsgálatán a IV. éves t. növendékek ne csak megjelenjenek, hanem azt jó előre megállapított terv szerint az igazgató és gyakorlótanító minden perczen interveniálni kész ellenőrzése mellett, legalább nagyobb részben maguk a növendékek végezzék és e munka épen úgy befejező megbeszélés, beható bírálat tárgyát képezze, mint az év folytán végzett próbatanítások. E kívánságomat már a „Magyar Tanítóképző“ I. és II. évfolyamában kifejeztem. („A datok tantervünk módosításához.“)

Ezek valának időm rövidege miatt össze nem foglalhatott észrevételeim.

Maradtam kiváló tisztelettel.

Székely-Keresztúr, 1891. április.

Sándor Domokos.

Mikép volna a gyakorló-iskola szervezete átalakítandó, hogy a tanítóképzés céljainak megfelelőbb legyen?*)

Egész közoktatásunk alapját a népiskola veti meg. Ha a népiskola alapvető feladatát rosszul, vagy csak hiányosan teljesíti, közoktatásunknak ez alapra emelt épülete sem lehet szilárd; biztos fundamentum híjában nem állhat meg az élet viharában, nem felelhet meg ama sokoldalú s jogos igényeknek, melyeket az előrehaladott kor szükséglete ahhoz köt, s még kevésbé fog megfelelni feladatának, ha a rohamosan haladó kor mind többet s többet vár az iskoláktól. S valljuk meg őszintén, a népoktatás terén még igen sok kívánni, igen sok javítani való van. Midőn pedig arról van szó, hogy népoktatásügyünket fejlesztszük, előbbrevigyük, mi természetesebb, mint hogy szemünk első sorban a tanítóképző-intézetekre esik; mert hiszen jó népiskolák csak ott lehetnek, a hol jó tanítók vannak, a tanítók helyes, szakszerű kiképzése pedig a tanítóképzők teendője lévén, feladata magaslatán álló, képzett tanítói karról ismét csak ott lehet szó, a hol jó tanítóképzők vannak. Ime tehát: jó tanítóképzés, képzett tanítói kar, virágzó népoktatás egymással szoros okozati összefüggésben vannak. Ha az első, mint feltétel, csakugyan jó, általában véve elmondhatjuk, hogy az abból önként folyó másik két kellék is megfelelő lesz.

Mindenekelőtt tehát jó tanítóképzőkre van szükségünk! És melyik tanítóképző tölti be nemes feladatát leghívebben? Az, a melyik az általános ismeretek nyújtása mellett főképen a tanítói hivatáshoz megkívántató szakismeretek birtokába juttatja el növendékeit. Ehhez képest a tananyagot minden tárgynál a népiskolai oktatás szem előtt tartásával választja meg, sőt azt lehetőleg a népiskolai tanmód szerint tárgyalja, hogy a tanítóképzői oktatás valóságos előképe legyen a nép-

*) Ez értekezést az író úr még a múlt évben tartott közgyűlésre küldte be javaslatainak megokolásául, térszűke miatt azonban mind eddig nem közölhettük.

iskolainak. A jó tanítóképzésnek azonban van még egy másik kelléke, mely úgy hiszem a legfontosabb is. Az még magában véve nem elég ugyanis, hogy képző-intézetünk oly szakképzett ifjakat bocsássanak ki a tanítói pályára, kik alapos ismeretekkel rendelkeznek s a nevelés-oktatás szabályait is igen jól tudják: a tanítói pályára készülő ifjaknak a szerzett elméleti ismereteket a gyakorlatba is át kell vinniök; képezniök kell tehát magukat a népiskolai tanításban gyakorlatilag is annyira, hogy midőn mint tanítók az iskolába lépnek, ne érezzék ott magukat idegenül, tájékozatlanul, hanem tisztában legyenek a népiskola általános céljaival, ismerjék a népiskolának részletes tantervét s egész szervezetét és kellő gyakorlatuk, jártasságuk legyen a tanítandó anyag helyes beosztásában, annak a megfelelő tanmód szerint való tanításában, a jó rend- s fegyelemtartásban; szóval ismerjék saját tapasztalatukból s gyakorlatukból mindazon tanítói s nevelői eljárást, melyeknek ismeretét mai nap minden a kor színvonalán álló szakképzett tanítótól joggal megvárhatjuk. Mindezen gyakorlati szakismeret megszerzése végett állítottak fel a tanítóképzők mellé a gyakorló-iskolák. A gyakorló-iskola tehát a képzőintézetnek az a tanműhelye, melyben a tanítójelöltek a tanítás gyakorlati művészetét elsajátítják.

A mely tanítóképző mellett gyakorló-iskola nincs, az feladatát csak félig oldhatja meg. Hazai tanítóképzőink javarésze bir ugyan saját céljaira berendezett gyakorló-iskolával, de napról-napra jobban érezzük, hogy annak mai szervezete nem felel meg kellőképen a tanítóképzés céljainak. Végezze bár abban a tanítást a legszakavatottabb tanító, ha a növendékek csak közben-közben szemlélik az ő eljárását s még ritkábban váltják fel őt a tanításban, hogy ők is próbálkozzanak elméleti ismereteiknek gyakorlati alkalmazásával: mindez mondom még vajmi kevés, csak egy kis beleizelés a tanítói mesterség szép, de nehéz, és sok körültekintést, még több gyakorlati ügyességet igénylő művészetébe. Semmivel sem több, mint ha pl. az asztalos-inas egy-két évig folyton figyelni, szemléli mestere munkáját, közben-közben tesz néhány simítást is a gyalúval, egyet-egyét fűrészrel, vagy politúroz is, de hogy egy széklet, vagy akár csak egy egyszerű számolyt egészen magától elkészítsen: ilyen munkát soha sem biznak rá. Kérem: vajon az ily asztalos-inasból később magára hagyatva lesz-e valaha ügyes, kiváló asztalosmester? Vagy ha lesz is, mily sok küzdelem, mily sok keserű tapasztalat árán fogja a mesterséghez megkívántató gyakorlatot magának megszerezni! Nemde, nem a mi gyakorlati tanítóképzésünk képmására ismerünk-e többé-kevésbé e felhozott példában?

Kétségtelen, hogy gyakorló-iskoláink mostani szervezete, s a növendékek gyakorlati kiképzése a hozzá kötött várakozásnak meg nem felelő. Lássuk tehát, hol a hiba s miben áll az? Szerény nézetem szerint a legfőbb hiba az, hogy gyakorló-iskoláink legtöbbször, az államiak mind annyija *osztatlan*, négy vagy hat osztályú népiskola. Lássuk csak közelebbről, mennyiben foly be ez a körülmény kedvezőtlenül a tanítóképzésre. Az osztatlan iskola csak a rendes iskola pótléka, szükséges rossz, mely a népiskola feladatát csak

megközelítőleg képes elérni. A gyakorló-iskolának pedig „minta-iskolának” is kell lennie; de hát képzelhető-e, hogy osztatlan iskola egyuttal valódi mintaiskola is legyen, mely mindenben a legmintaszerűbbet mutassa fel! Egyben elismerem, hogy mintaszerű lehet: a tananyagnak lehető legszűkebb korlátok közé való redukálásában, az időnek, különösen a czélszerű hallgatolagos foglalkoztatás által való kiaknázásában; de hát nem ez-e éppen a legnehezebb tanítói mesterség, s helyes-e, hogy növendékeink mindjárt ezen kezdjék kísérleteiket! Osztatlan iskola mintaszerű vezetése már magában véve igen nagy terhet hárít a gyakorló-iskola tanítójára, hát ha még azt meggondoljuk, hogy neki osztatlan iskolában ugyanazt az eredményt kell elérnie, mint a helybeli osztott iskolák egyes osztálytanítóinak egyenként s együttvéve. (Ismeretes dolog, hogy a tanítóképzők városokban vannak elhelyezve, a hol rendszeren osztott elemi iskolákat találunk.) Sőt mi több, a gyakorló-iskolától elvárjuk, hogy egyéb elemi iskolákat a versenyben fölül is múljon. És az osztatlan gyakorló-iskola, mely rendeltetésénél fogva a tanítójelöltek experimentáló helye is, nemhogy a mintaiskola magaslatára volna képes eljutni, hanem öketetlenül rövidséget szenved éppen osztatlan szervezeténél fogva elsőben is „mint elemi iskola” egyéb osztott népiskolákkal szemben, a minek sokszor az a sajnos, de természetes következménye is lehet, hogy nehezen kap növendékeket, s így nem felelhet meg gyakorló-iskolai feladatának sem.

De igen nagy rövidséget szenved az osztatlan gyakorlóiskolában a tanítóképző növendékeinek gyakorlati kiképzése is. Pedig nyilvánvaló, hogy ez utóbbi feladata egyszersmind létoka is a gyakorlóknak. Azért állítottak fel, hogy általuk a tanítóképzés legfontosabb, legspeciálisabb része, a gyakorlati képzés eléressék. De nem abnormis állapot-e, hogy tapasztalatlan növendékeinket egyszerre az osztatlan iskolába állítjuk be, hogy előbb szemléljék ott gyakorlatlan szemeikkel a legbonyolódottabb tanítói eljárást, azután próbálkozzanak meg mindjárt első kísérleteik alkalmával a legnehezebb feladattal: osztatlan iskola vezetésével. Bizonyára úgy fognak járni, hogy mint hospitálók nem látják az erdőtől a fát, s mint tanítók nem lesznek képesek megbirkózni a nehézségekkel. Szinte megfoghatatlannak tartom, hogy sokan védelmére kelnek az osztatlan gyakorló-iskolának. Érvül felhozzák, hogy mivel hazai népiskoláink felette nagy többsége osztatlan, kell, hogy a gyakorló-iskola is azoknak a kését tükrözze vissza, szükséges, hogy az osztatlan iskolai tanításba, mint a legnehezebb teendőbe vezessük bele növendékeinket. Azt is állítják, hogy ha valaki az osztatlan iskolában való sikeres tanításban gyakorolja magát, annak az osztott iskolákban való működés már valóságos gyermekjáték. Mindezek szerintem a paedagogia követelményeivel homlokegyenest ellenkező elvek. Folytonosan hangoztatjuk azt a didaktikai szabályt, hogy haladjunk az egyszerűről az összetettre, a könnyebbről a nehezebbre, s magunk vétünk ellene, midőn növendékeink gyakorlati kiképzésénél mindjárt a legnehezebbel kezdjük. Azt az állítást sem irhatom alá semmiképen sem, hogy a ki osztatlan iskolában gyakorolta a tanítás mesterségét, annak ha esetleg osztott iskolához kerül, gyermek-játék lenne ott a tanítást

végezni. Ellenkezőleg, a ki a népiskola egyes osztályainak tananyagát részletesen feldolgozta osztott iskolában, annak a tanítás menetéről, anyagáról s ennek czélszerű beosztásáról sokkal világosabb képe, tisztább áttekintése lehet, mint ha mindjárt mint kezdőnek, a tanítási idő beosztásával, a tanítandó anyag összevonásával, kombinálásával, a nagyon is nehéz és komplikált csendes foglalkoztatással is meg kell birkóznia. És valjon képes-e erre egyáltalán az a kezdő ember, a kinek sokszor még a népiskolai tanítás anyagával is kell vesződnie?

Ha az osztatlan gyakorló-iskolákat ezután is fenn akarjuk tartani, akkor valóban nem tehetünk egyebet, mint hogy továbbra is megmaradunk azon eljárásunk mellett, hogy a IV. éves jelöltek csak töredékesen, itt-ott próbálkozzanak a rendes tanítás végezésével megbirkózni, mert különben a gyakorlóiskola tanulóinak érdekeit, az elemi iskolai oktatás czélját kockáztatnók. Pedig, mint már jeleztem, a gyakorlóiskola tanítójára ugyis nagy feladat hármlik, ha az osztott iskolákkal lépést tartani, vagy épen azokkal versenyezni akar. Ha tehát ezen általánosan felismert hiányon segíteni akarunk, nem áll rendelkezésünkre más mód, mint a gyakorló-iskola egyes tanfolyamainak szétosztása, midőn is abban a kedvező helyzetben leszünk, hogy a IV. éves jelölteket felváltva egy-egy osztály tanításával bizhatjuk meg, vagyis a tanítást a legegyszerűbb, a legkönnyebb lépésnél kezdhetik. Fordítsuk meg a fentebb idézett tételt és mondjuk ki: a ki osztott iskolában az egyes osztályok tanításában jártasságot szerzett, s így az egész népiskola feladatáról teljesebb képet nyert, annak a kisebb igényeket támasztó, de sokkal több körültekintést igénylő osztatlan népiskola vezetése, mint már bizonyos gyakorlattal bíró kezdőnek, ha nem is lesz „gyermek-játék,“ (tiltakoznom kell az ellen, hogy a tanítás bármely körülmények között gyermek-játék lehetne!), mindenestre kivihetőbb feladat lesz, mint ha mindjárt ezen kezdte volna. A ki a népiskola tantárgyait egyes osztályok szerint alaposan s részletesen feldolgozta, az az osztatlan népiskola szűkebb terjedelmű anyagát könnyebben fogja beosztani s feldolgozni tudni. Minél bővebb s alaposabb ismeretekkel rendelkezik valaki, minél tökéletesebben uralkodik az anyagon és a módszeren, annál biztosabban tudja a maga helyén a lényegét kiválasztani. Különben az osztott iskolából könnyen alakíthatunk osztatlant, kisebb vagy nagyobb osztálycsoportokat, s midőn már növendékeink az egyes osztályok vezetésében jártasságra tettek szert, az év vége felé az osztatlan iskola nehezebb munkájával is foglalkozhatnak. Szóval az én felfogásom az, hogy nekünk minél magasabb fokú tanítói ügyességet, gyakorlati képzettséget kell növendékeinknek nyújtánunk, ezt pedig csakis osztott gyakorló-iskolával tehetjük. Sajnos, hogy hazánk népiskolái még nagyrészt osztatlanok, de nekünk nem szabad tanítóképzésünk nivóját lejjebb szállítanunk, csupán azért, hogy a létező kedvezőtlen viszonyokhoz minél inkább alkalmazkodjunk, bár a viszonyokra való tekintet teljes elhanyagolása sem volna tanácsos.

Másik igen lényeges hibája tanítóképzésünk gyakorlati részének,

hogy növendékeink a gyakorló-iskola mostani szervezete mellett nem foglalkozhatnak *huzamosan* az egyes tárgyak oktatásával; mert, hogy példával éljek, hogyan élje bele magát teljesen a számtanítás módszerébe s tanításának menetébe az a növendék, a ki egy vagy két fél napon át tanította a számtant a többi tárgyakkal egyetemben, vagy épen elkülönítve, de tovább azután nem folytathatta; midőn néhány hét vagy talán hónap múlva ismét rákerül a sor, hogyan tudja magát beletalálni a gyermekek ismeretkörébe, hogyan fűzze a közlendő új anyagot a tanultakhoz, mikor azt nem ő tanította, hogyan tudjon alkalmazkodni a gyermekek egyéniségéhez, ha annak kiismerésére nem volt neki alkalm. Hát ha még az az eset áll elő, hogy midőn másodizben tanít, a például felhozott számtan nincs is az órarenden! még csak megszakítással se folytathatja megkezdett munkáját. Ismét másba kell kezdeni. A mostani rendszer mellett az nagyon természetes is; azt a néhány alkalmat, midőn egy-egy növendékre kerül a sor, hogy a rendes tanítással próbálkozzék, a gyakorló-iskola vezetőjének úgy kell felhasználnia, hogy a növendék minden tantárgy tanításával próbálkozzék, s minden osztályban. Így aztán növendékeink „mindenbe csak belekezednek, de semmit keresztül nem visznek; az elfoglultság nélküli működésig, a határozott fellépésig, a saját tapasztalat-szerzésig el nem juthatnak.“ Nem szerezhetnek különösen tapasztalatot arra nézve, hogy a tanult didaktikai és methodikai szabályokat, s a nyert gyakorlati utasításokat hogyan s mikor lehet és kell alkalmazni; szóval a *theoria* nem mehet át nálunk teljesen a *praxis*ba. S ha ez így áll, akkor az egész gyakorló-iskolai intézmény s az általa elérni óhajtott cél illuzóriussá válik.

Kitűzött célunkat a gyakorlati képzéssel azonban igenis megvalósíthatjuk, ha a gyakorló-iskola mostani szervezetét gyökeresen reformáljuk, ha osztályokra, vagy legalább is „csoportokra“ osztjuk, és azokban a IV. éves növendékeket rendes tanítóként alkalmazzuk, egynek-egynek néhány tantárgy tanítását valamely osztályban 2—3 hónapra egészen átadjuk; ezen idő elteltével pedig, miután végzett munkájáról az összes növendékek s a tanárikar jelenlétében beszámolt, más osztályban s más tantárgyakat bízunk rá. Így azután lehetőleg minden tantárgy tanításával próbálkozik minden fokozaton, s elég időt nyújtunk neki arra is, hogy egy-egy tantárgy népiskolai tanításába beleélje magát, sőt e beosztás szerint alkalm nyílik a gyermekek lelki állapotának tanulmányozására, a fegyelem kezelésére, a taneszközök helyes használatára; az ily munkabeosztás fokozza a növendékekben a nemes becsvágyat, hozzászokik feladatának komoly, hivatásszerű teljesítéséhez; öntudatára jut annak, hogy a tanítói működés nemes, de nehéz foglalkozás, mely folytonos önképzés nélkül vajmi hamar napszámos munkává fajul. Ime, az általam ajánlott reform nemcsak a gyakorlati képzés hiányait orvosolja, hanem e mellett vele nem megvetendő erkölcsi nyereség is jár.

Szinte hallom az ellenvetést: hát a tanítás egységét s eredményét mi biztosítja ily sok kezű és fejű tanítás mellett? Felelet: az intézetnek a gyakorlati tanítások vezetésével megbízott tanára, vagyis

a gyakorló-iskola tanítója. Az ő feladata a részletes tanterv, óraterv s tanmenet elkészítése, melynek alapján az egyes órai penzumokat hetenként előre megbeszéli a IV. éves növendékekkel; a megbeszélésben természetesen valamennyien részt vesznek, nemcsak az egyes tárgyak szaktanítói, minnek az a kedvező eredménye lesz, hogy valamennyi növendék tiszta áttekintéssel bír minden osztály előhaladásáról, s ha valamelyikök folytatólag megbízatik a tanítással, feladatát minden nagyobb fennakadás nélkül képes lesz megoldani. Az előkészítő órán nyert utasítások értelmében minden növendék a maga szaktárgyából a kijelölt tételeket írásban feldolgozza, azt a gyakorló-iskola vezetőjének bemutatja, s csak a jóváhagyott munkálat alapján s jól elkészülve állhat a gyermekek elé. A tanítással épen nem foglalkozó IV. évesek egyenként s felváltva hospitálnak társuk tanításánál, s észrevételeiket följegyzik. Maga a gyak. isk. vezetője pedig valamennyi tanító-növendékét ellenőrzi, s ha szükségét látja, egyiknek vagy másiknak segítségére is jó. Az ellenőrzésben némileg segítenek a gyakorló-iskola vezetőjének az egyes szaktanárok is, főképp oly időben, midőn az ő szaktárgyukból folyik a tanítás, s végül maga az igazgató is. A bírálati órán aztán kiki előadja a maga észrevételeit. A bírálat eredményét minden növendék följegyzi erre szánt füzetébe későbbi mihez tartás végett. A tanítás egyöntetűsége és sikeressége fölött tehát a gyakorló-iskola vezetője örködik az egész tanári karral egyetértőleg.

A gyakorlati tanításoknak ekként való vezethetése azonban nemcsak a gyak. isk. újjászervezését, szétosztását, hanem az általános és szakképzés különválasztását is feltétlenül megkívánja. A IV. éves növendékekre minél kevesebb heti órának szabad jutni, hogy a gyakorló-iskolai tanításoknál mindig jelen lehessenek. A IV. évesek főteendője tehát a tanításban való gyakorlat legyen. Hogy az általános ismeretek szerzése már a III. évfolyamban befejeztessék, ez azért is kívánatos, mivel a IV. éves tanító-növendékek kell, hogy teljesen bírják az egyes tudományokból azt az anyagot, a mit a gyakorlóban tanítaniok kell.

Ne gondoljuk azt, hogy a gyak. iskolának ily szervezete mellett 3—4 gyakorló-iskolai tanító alkalmazására lesz szükség; tulajdonképen egy sem kell, mert hiszen a tanítást a IV. éves növendékek végzik, ők a gyak. isk. tanítói; hanem igenis kell egy vezető tanár, a ki tisztán a gyakorló-iskolának él.

A fentebbiekben, azt hiszem, sikerült rámutatnom mostani gyakorlati képzésünk legfőbb hiányaira; vázoltam röviden a módokat is, melyek szerint a bajon, szerény véleményem szerint, legjobban segíthetnénk. Előterjesztett javaslataimat bátorodom a mélyen tisztelt kartársak becses figyelmébe ajánlani.*)

Papp József

*) A közgyűlés elé terjesztett részletes javaslatokat lásd a M. Tanítóképző múlt (VI.) évfolyamának VII. füzetében a 401. lapou. Szerk.

A gyakorló-iskola szervezete és a gyakorlati kiképzés a tanítóképző intézetekben. *)

Ezen kiváló fontosságú és messzire kiható tételnek lapunkban történt megvitatásához csekélységem is hozzájárult. Ezúttal a t. választmány kitüntető felszólítása következtében ugyancsak e tárgyra vonatkozó szerény nézeteimet röviden a következőkben vagyok bátor előadni.

I. A gyakorló-iskola szervezete.

1. Az elemi tanítóképzés feladatából kifolyólag okvetetlen szükség van oly elemi iskolára, mely berendezés és a benne uralkodó nevelés-tanítási szellem tekintetében kifogástalan mintaiskola, mely arra is szolgál, hogy benne a leendő tanítók egyrészt a tanítás megfigyelése, másrészt tervszerű gyakorlati tanítások tartása által a tényleges nevelés és tanítás művészetébe bevezetessenek (gyakorló-iskola.)

2. A gyakorló-iskola nemcsak népiskolai törvényünknek megfelelő elemi iskola, hanem egyúttal a tanítóképzés szolgálatában is áll. Hogy tehát e kettős feladatának mentül jobban meg tudjon felelni, egyöntetűbb eljárás céljából a gyakorló-iskola szerves kapcsolatban álljon a tanítóképző intézettel. A gyakorló-iskola a képzőben hirdetett elveknek mintegy megtestesítője. Tanítóképző gyakorló-iskola nélkül praktikus tanítókat nem nevelhet s azért helyesen mondja népoktatási törvényünk: „minden képző mellé gyakorló-iskola állítandó.”

3. Az elméleti és gyakorlati paedagogia terén fellejtett újítások czélszerűségéről, egyes kivételes esetekben, ép a képzőben kell meggyőződni, mielőbb azok általános elfogadására ajánlatnak.

A tanítóképzők helyes földrajzi elhelyezése mellett a gyakorló iskolának czélszerű fejlesztése és mintaszerű berendezése által székhelyei lehetnek a vidéki tanszermuzeumoknak.

A gyakorló-iskola tehát nézetem szerint nemcsak a leendő, hanem a már tényleg működő tanítóknak is szolgálhat mintaiskolául, de csak akkor, ha minden tekintetben a kor színvonalán áll. Éppen azért annak fejlesztésére bármily magas áldozat sem elegendő!

4. Legnehezebb kérdés, mert megoldása nemcsak paedagogiai, hanem pénzügyi tényezőktől is függ, vajjon hány osztályú és hány évfolyamú legyen a képző gyakorló-iskolája? Ideális szempontból tárgyalva e kérdést, a felelet önként következne. A képzőből kikerült növendék mindennemű, tehát osztatlan, két, három s több tanítás iskolában kaphat alkalmazást s azért mindezek vezetésére kell a leendő tanítót képesíteni. Már pedig, hogy valaki pl. osztatlan iskolát tudjon vezetni, olyannak működését, nem elegendő időközönként, csak úgy hevenyében alakított iskolában 1—2-szer látnia, hanem ahhoz tényleg berendezett és az adott viszonyokkal számoló iskola szükséges. Álljon tehát a gyakorló-iskola osztatlan és osztott iskolák teljes sorozatából.

*) E cikk szintén egyike a múlt évi közgyűlésre benyújtott munkálatoknak, a melyet egész terjedelmében csak most közölhetünk. Szerk.

Igen sokan vannak, kik a mostani osztatlan iskolának osztottá való átalakítása által vélik a jelenlegi ki nem elégitő gyakorlati képzést eredményessé tenni. De nézzük ezen kérdést közelebbről! Népiskoláinknak tulnyomó része, mintegy, 78%-a osztatlan iskola s 235 község vár még legalább ilyen iskolára. Midőn tehát tanítóink nagyobbreszt kombinált, de legtöbbször osztatlan iskolához juthatnak, első sorban olyanok vezetésére kell a fiatal tanítókat képesíteni. Jelenleg képzőintézeteink az osztatlan gyakorló-iskolát nem nélkülözhetik. Pénzügyeink és tanügyi állapotaink javulásával az osztatlan gyakorló iskolák önként fognak osztott iskolákká alakulni. Adja Isten, hogy ezen szép korszak mentől előbb bekövetkezzék!

Allami képzőink mellett fenálló gyakorló-iskolák legtöbbje úgysem mutatja a teljes, azaz 6 évfolyammal bíró iskola képét, a minőt népiskolai törvényünk megkíván s éppen azért kiegészítésre várnak. A mindig osztatlan iskolát a III-ad éves tanítójelölt is használhatja, míg az időközönként alakított osztatlan iskola csinjabinjával még a legügyesebb IV-ed éves sem fog megismerkedhetni. A kezdő tanítójelölt az osztatlan iskolában is csak egy (összevonás esetén 2—3) évfolyammal foglalkozik, mialatt a jelenlevő gyakorló-iskolai tanító a többi évfolyamra felügyel. Osztatlan iskola vezetésére csak hosszabb és behatóbb gyakorlat után képesíthetjük növendékeinket. A ki pedig osztatlan iskolában tud működni, az osztott iskolában könnyen eligazodik, de soha megfordítva.

Azonban tény, hogy jelöltjeinknek nincs elegendő alkalmuk, hogy magukat gyakorlatilag kellően kiképezzék, mert kevés gyakorló óra mellett egy tanterem nem elegendő. E bajon az által segíthetünk, ha egyrészt a gyakorló órák számát szaporítjuk, másrészt még részben osztott iskoláról is gondoskodunk. Nézetem szerint e célra az illető város iskoláját részben vagy egészben lehetne használni, természetesen az állam és a város közti méltányos megegyezés alapján. Teljesen osztott (1 évfolyamos 1 tanító vezetése alatt) gyakorló-iskolát ez idő szerint piperetárgynak tartom. Mellesleg felemlítem, hogy egy kiváló svájezi tanítótól hallottam, hogy sokkal hasznosabb a tanulókat (a népiskolában) tehetség, mint sablon-szerű évfolyamok szerint külön osztályokba sorozni, tehát pl. két tanítós iskolában két osztatlan iskola megfelelőbb a két osztályú iskolánál.

Még egy körülményre akarok visszatérni. Népoktatási törvényünk a nemek elkülönítését kívánja, tényleg azonban 85-72% vegyes iskolánk volt 1886-ban (14073). Hogy tehát a tanítójelölt a leánygyermekkel való bánásmódot is lássa, legalább az alsóbb évfolyamokba leányokat is fel lehetne venni.

5. A képző igazgatója egyúttal a gyakorló iskolák igazgatója. A gyakorlóiskolai tanítók „a legtöbb tapasztalattal és kipróbált pedagógiai érdemekkel bíró tanítók” legyenek, kiknek fizetésük fontos állásuknak teljesen megfelelő legyen, nehogy kényszerítve legyenek anyagi helyzetük javítása céljából idejüket és erejüket szétforgácsolni. Meggyőződésem, hogy egy lelkiismeretes gyakorló-iskolai tanító heti 27—30

óra mellett nem ér rá a mintaiskola hátránya nélkül a képzőben is valamely szaktárgyat tanítani. Hogy a gyakorlóiskolai tanító kvalifikációjához képest előléptetésben részesüljön, az önként következik.

Azon tervet, hogy csak az alsó fokon legyen külön elemi iskolai tanító, a többi osztályokat pedig a képzőben működő szaktanárok a szakrendszer alapján, vagy a tanítójelöltek kellő ellenőrzés mellett lássák el, teljesen elfogadhatónak nem tartom. Azt hiszem, főlegesen bizonyítanom, hogy népiskolában a szakrendszer (kivéve a tornát, éneket, rajzot) nem ajánlható; tiszta kísérletezéssel pedig a gyakorlóiskola általános célját nem szabad feláldozni.

6. Minthogy a gyakorló-iskola kettős célja mellett terhesebb munkát végez a közönséges iskolánál, egy tanteremben 30–40 tanuló elegendő. Annyi növendéket pedig minden gyakorló szerezhethet; mert a tandíj elesvén, a rendszeren túlságosan tömött városi iskolákból kivált a szegényebb gyermekek fognak odaseregleni.

II. A gyakorlati kiképzés.

A leendő tanítók gyakorlati kiképzése a többi közt különösen a gyakorlóiskola szervezetével, a képzőintézet tantervével és a képzőben alkalmazott tanerők képzettségével függ szoros kapcsolásban.

1. A szakképzésnek egyik lényeges hátránya az, hogy a képzőbe lépő növendékek rendszeren csekély előképzést hoznak magukkal, hogy sokféle intézetből kerülnek s főképp, hogy igen fiatalok. Az egységes középiskolának a tanítóképzés is nagy hasznát fogja venni. Addig is nagyon kívánatos volna a felvételt a polgári vagy középiskolai VI. osztálytól függővé tenni. Csakhogy valljuk be, hogy a néptanítók jelenlegi díjazása mellett ily magas követelésre gondolni sem lehet. Adjunk tanítóinkban biztosabb existenciát s képzőink szakszerűsége jobban fog kidomborodni s a tanítói pályára tehetségesebb egyének is fognak készülni. Ez idő szerint a jelentkezőket legfeljebb minden tárgyra kiterjedő alapos felvételi vizsgálatnak lehet alávetni. E vizsgálat alúl a IV. polgári vagy középiskolai osztályt legalább „jó“ eredménnyel végzetteneket fel lehetne menteni.

2. Az általános képzést nagy részben a III. osztályban be kell fejezni. A jelöltek egyes befejezett tantárgyakból (pl. földrajz, természetrajz, test- és egészség-tan, lélektan, szépírás, kézimunka stb.) a 3. év végén előkészítő vizsgálatot álljanak ki s az akkor nyert osztályzat az oklevélbe irandó. Így a jelöltek a IV-ik osztályban a tanképesítő vizsgálat egyes tárgyaiból felmentve lévén, nyugodtabban és több időn át szentelhetnék magukat a gyakorlati képzésnek. A tanképesítés egyébkint mostani alakjában maradhatna.

3. Az elméleti tanítást a IV-ik osztályban aránylag kevés számú órára (heti 20 óra) kell összevonni, hogy növendékeink több időt tölthessenek a gyakorlóban és inkább az önképzésnek éljenek. Az utolsó évfolyamban most előforduló gazdaság- és kertészettan a természetrajzzal, az egészség- és életmentés-tan az embertannal kapcsolatban az alsóbb osztályokba tehető. A negyedéveseket fel lehetne menteni a kézimunka, a rendszeres torna és a kertészeti gyakorlatok alól, mert

azokból a szükséges tudnivalókat már elsajátították s azokban való kellő jártasságukról az elővizsgálaton bizonyosságot nyújtottak. Cél-szerű a IV. osztály órarendjét úgy beosztani, hogy az elméleti órák a hét egyik, a gyakorlati órák a hét másik felére essenek. Midőn a jelölt a gyakorlati tanításokra készül, másféle foglalkozást ne követeljünk tőle. Legfeljebb 2—3 elméleti óra essék a hét gyakorlati felére. Ilyen beosztás mellett 5 fél-nap esik majdnem kizárólag gyakorlati tanításokra s ezen idő alatt minden népiskolai tantárgyból taníthatnak.

4. Azok, kik azt követelik, hogy a gyakorló-iskola tanítója az elméleti módszertan előadója is legyen egyúttal, az osztott gyak.-iskola hívei. Melyik gyakorló-iskolai tanító tanítja olyankor az elméletet? Fog-e akkor valamelyikök a másiktól teljesen függetlenül eljárhatni? Bizony nem. Tanítsa bár a gyakorló-iskolai tanító az elméletet is, a tanítóképzés terén csak akkor fogunk áldásosan működni, ha a képzőben működő összes tanerők féltett függetlenségük feláldozásával is, közös megállapodásra jutnak s teljesen egyöntetű eljárást követnek. A netaláni nézeteltérések közös értekezleten kiegyenlítendők.

A képző minden szaktanára nemcsak szaktárgyaiban legyen kép-zett, hanem praxisból ismerje az elemi iskolai tanítást és nevelést is. Tárgyának előadásánál legyen kiváló tekintettel azon tananyagra, mely a népiskolában tanítandó, azon módszerre, mely ott követendő s azon taneszközökre, melyek ott alkalmaztatnak. Azonban az összes elméleti paedagogia és a gyakorlati képzés vezetése okvetetlenül egy kézben legyen. Erre a legpraktikusabb és leginkább tapasztalt tanerőt kell alkalmazni, minőnek rendszerint az igazgatónak kellene lenni. Kezéből szükség esetén legfeljebb az elő-készítő tárgyakat (test- és egészségtan és lélektan) lehet kivenni. A gyakorlati képzés vezetése és a gyakorló-iskolai tantárgyak ellátása nem egy és ugyanaz! E kettőnek egy kézben való összeponosítása physikai lehetetlenség, mert oda a megfelelő elmélet is tartoznék.

5. A paedagogiai elmélet egymásutánja. Mostani tantervünk értelmében az I. osztályban a test- és egészségtan tanítandó heti 3 órán, a III. és IV. osztályban pedig az egészség- és életmentés tan heti 1—1 órán. Tapasztalás szerint az utóbbi órákon az első osztályban tanultakat ismétlik s jó esetben 1—2 gyakorlati fogást tanulnak a növendékek. Igaz ugyan, hogy az ismétlés a tudományok anyja, csakhogy a képzőben idő dolgában nagyon is takarékoskodnunk kell. De a középpontosítás elvénél fogva is bizony cél-szerűbb, ha az egészség- és életmentést a testannel kapcsolatban tanítjuk. Előadó tanár lehet vagy az intézeti orvos heti 3 órán, vagy pedig a paedagogia tanára heti 2 órán. Az életmentés tan fogások az intézeti orvos által mutattatnának be heti egy órán. A felsőbb osztályokban így megtakarított 2 órát a gyakorlati képzés érdekében lehet értékesíteni. A II. osztályban a lélektan és az általános nevelés-és oktatás tanítandó heti 3 órán. A most előírt eredménytelen hospitálás a gyakorlóban teljesen elmaradna.

A III. osztályra maradna a részletes (methodika) és az általános (didaktika) tanítástan heti 3 órán. Hospitálásra és próbatanításokra egyes tantárgyakból heti 2 óra lenne fordítandó. A módszertant azért kívánom a III-ik osztályban tanítani, mert akkor a test és lélek fejlődését a növendékek már ismerik, mert a tanítás a nevelésnek csak egyik eszköze, s főleg mert a jelzett osztályban a népiskolai tantárgyak nagyobb része befejeztetvén, a növendékek az illető tantárgy célja és fontossága, a tananyag mennyisége és minősége felől némi tájékozást szereztek. A IV. osztály tananyagát képezné az iskolai szervezéstan és befejezéskepen rövid vázlatban a nevelés- és oktatás története heti 3 órán. Hospitálás és tanítási gyakorlatok a hét gyakorlati felében 5 félnap.

A paedagogia tanára az egyes tantárgyak módszerét csak általánosságban tárgyalja, a részletezést a szaktanárra bízván; mert nem lehet tőle követelni, hogy minden tantárgyban avatott szakértő legyen. Azért minden szaktanár a IV. osztályban tárgyalja tárgyának népiskolai anyagát és annak elrendezését. Azonban a gyakorlati tanítások vezetésének egységét megmentendő, kívánom, hogy a methodika a paedagogia tanárának kezében maradjon.

6. A gyakorlati tanítás a III. osztályban. A III. éves tanítójelöltek tanulják a részletes módszertant. Mihelyt valamely tantárgy módszerét elvégezték, az elmélet tanítója az összes jelöltek jelenlétében a velük már előre közlött tárgyról mintatanítást tart. Erről a jelöltek jegyzeteket készítenek, de csak legfőbb pontok szerint, a főfigyelmet a kifejtés módjára fordítván. Ezen processus a tanítás szemlélése (hospitálás.) A tapasztaltakat a jelöltek összefoglalván, egyttal a szemlélt mintaleczkét kidolgozzák s átadják a módszertan tanárának, ki azokat meg bírálja. Ezen minta után készítenek a jelöltek újabb tervezetet hasonló tárgyból s annak keresztülviteletét maguk is megpróbálják. Ez az utánzás és a tényleges kivitel vagy próbatanítás. Az eljárás minden tantárgynál ugyanaz. A minta- és próbatanítások tartására heti 2 meghatározott óra szolgál. A tanítás tárgya a gyakorlóiskolai tanítóval egyetértőleg határozandó meg. A bírálat ezen fokon csak a paedagogia tanárának jelenlétében eszközöltetik a tanítást követő paedagogiai órán.

Hogy a népiskolai gyermekekkel való bánásmódot már a III. éves jelöltek is elsajátítsák, hogy barátságos beszélgetés és czélszerű foglalkoztatás által a gyermekek gondolkozásmódját és egyéb tulajdonságait, szóval egyediségüket felismerni tanulják, minden jelölt egy-egy hétig felváltva jelen van a gyakorló-iskolában a tanítás megkezdése előtt. Az illető fogadja az érkező tanulókat, foglalkozik velük a tanító megérkeztéig, felvigyáz a rendre az óráközökben, jelen van a gyermekek hazamenetelénél stb.

7. A gyakorlati tanítás a IV. osztályban. Az év elején 1—2 hétig jelen vannak a jelöltek a gyakorló-iskolában, hogy kivált az első osztályba felvett tanulók bánásmódjával és az általános ismétlések megejtésével megismerkedjenek. Az ott tapasztaltakat rövi-

den összefoglalva füzeteikbe bejegyzik. A rendszeres tanítás megkezdésével egyszerre, osztott gyakorlóban pedig megfelelő számú csoportra osztva legalább 2 hétig hospitálnak s a szemlélt tanítás menetét feljegyzik. A kidolgozásokat a gyakorló-iskolai tanítónak és a paedagogia tanárának bemutatják, kik azokról véleményeiket külön órán elmondják. Ezen huzamosb ideig tartó s tanítás egészére kiterjedő hospitálást magánál a tényleges tanításnál is fontosabbnak tartom s arra az év különböző szakában visszatérnék, hogy ez által a tantárgyakban való előhaladást szemlélhessék. Hospitalás után a gyakorlati tanításoknak szánt 5 félnapon (L. a 3. pontot!) az egész osztály, osztott gyakorló mellett a megfelelő csoport jelenlétében 1—1 jelölt felváltva kezdetben egy óráig, később egy félnapig, az év utolsó harmadában pedig egész napig, vagy lehetőleg mind az 5 félnapig az órarendben kitüntetett tantárgyakból tanít. Ily eljárás mellett osztatlan gyakorló-iskolában is elég gyakran fognak a jelöltek taníthatni, különösen akkor, ha a IV. évesek száma 10—20 között váltakozik (mint pl. jelenleg). Osztott gyakorlóban a negyedéveseket megfelelő számú csoportra osztjuk s a fenti eljárást követjük. Magától értődik, hogy ezen esetben a gyakorlati órák száma tetemesen megszaporodik.

A tanításra kijelölt növendék csupán a gyakorló-iskolai tanító utbaigazítása szerint rendszeres kidolgozás helyett csak vázlatos tervezetet készít s azt az ellenőrző tanítónak bemutatja. A bírálat azonnal a tanítás után ejtetik meg, s rövid megjegyzésekből áll a hospitálók és a tanító részéről. A hospitálók társuk tanítását figyelemmel kísérik s tapasztalataikat a jegyzőkönyvbe bevezetik.

Hogy növendékeink nyilvános tanításhoz és bírálatokhoz, minők pl. tanítógyűlések alkalmával szoktak tartatni, hozzászokjanak s az egyes tantárgyak módszerét behatóbban tanulmányozzák, a jelöltek felváltva hetenkint legalább egyszer az illető szaktanárok és az összes negyedévesek jelenlétében próbatanítást tartanak különböző tárgyból. Ezen órára az illetők a leczkét előre önállóan kidolgozzák és csak az illető tanárok bírálata után lépnek az osztály elé. A bírálót nem jelöljük meg, hogy így minden növendék a tanítás menetére figyeljen. A bírálat külön órában történjék a most szokásos módon.

A gyakorló-iskolai órarend megállapításánál, a tananyagnak hónapokra és hetekre való felosztásánál mindenkor részt vegyenek a negyedévesek, úgy szintén segídkezzenek a rendtartási könyvnek vezetésénél.

8. Az év vége felé tapasztalatszerzés végett néhány vidéki iskolát látogassanak meg a jelöltek az illető tanár vezetése mellett. Csakhogy itt nagyon tapintatosan és kellő elővigyázattal, továbbá az iskolafentartóval és a tanítóval egyetértve kell eljárni.

9. Bizonyos fokú önállóság elérése céljából állítsunk minden gyakorló-iskola mellé, a tanári könyvtártól függetlenül, tisztán a jelöltek használatára rendelt gyűjteményt engedélyezett népiskolai tan- és vezérkönyvekből s kivált módszertani mintaleczkéket tartalmazó (ha mindjárt külföldit is) folyóiratokból. Ugy szintén állítsunk külön népiskolai tanesz-

közgyűjteményt, mely mint már elébb említém, alapja lehetne a vidéki népiskolai tanszermuzeumoknak. Az engedélyezett könyvekből bármely kiadó szívesen küld pár ingyenpéldányt, a tanszerekre és folyóiratokra az intézet pénztárából kiutalt összeg pedig több hasznot hoz, mint a kellenél nagyobb mértékben üzött gazdasági befektetés. A népiskolai gyűjtemények a gyakorló-iskolai tanító gondozása alá tartoznának. Felemlítém még, hogy a tanári könyvtár leginkább tudományos szakmunkákat, továbbá a tanár rendelkezésére álló kézikönyveket tartalmazzon.

A mint tehát az itt felsoroltakból kitűnik, nem tartozom a radikálisok táborába. Kétes értékű kísérletezésnél többre tartom a jelenlegi szervezet és gyakorlat javítását és tökéletesbítését. Következőket tartok azonban okvetetlenül javítandóknak:

a) a most fenálló osztatlan gyakorló-iskola 6 évfolyamra kiegészítve, ez idő szerint még nélkülözhetetlen lévén, továbbra is fentartandó; kívánatos azonban, hogy részben osztott iskola is álljon a gyakorlati képzés szolgálatában;

b) a gyakorló-iskolák mellé tankönyv- és tanszergyűjtemények állítandók s azok idővel tanszermuzeumokká (vidékiek) fejlesztendők;

c) a képző tanterve oly módon revidiáltassék, hogy a paedagogiai elmélet és gyakorlat közt természetesebb összefüggés legyen;

d) az inkább általános képzés a III. osztályban nagy részben befejezést nyerjen s egyes tantárgyakból elővizsgálat tartassék;

e) a IV. évfolyam leginkább a gyakorlati tanításokra fordítottassék s az elméleti órák a minimumra (heti 20 óra) redukáltassanak,

f) a gyakorlati kiképzésen az egész tantestületnek kell ugyan közremunkálni, de az egységesség szempontjából a gyakorlati tanítások vezetése lehetőleg az általános neveléstan és a részletes módszertan tanárának kezében maradjon.

Azonban bármily tökéletes szervezet és eljárás mellett sem lehet minden tanítónövendékből kész „művészt“ faragni. Nézetem szerint a tanítóképző elérte czélját, ha hivatásuk iránt lelkesedő, önállóan gondolkozó és lelkiismeretes tanítókat ad a hazának. Szorgalmas és kötelességét pontosan teljesítő fiatal tanító pár évi praxis után valódi „tanítóművészsé“ lehet, ha az önképzés munkájáról meg nem feledkezik s ha öregebb kollégáiban jóakaró utbaigazítót lel.

Csáktornya, 1890. július hó.

Ujvári Mihály.

A gyakorló-iskola s a gyakorlati kiképzés.*)

Az állami elemi tanítóképzők tanterve, melyet a nm. vall.- és közoktatásügyi miniszter úr 1882-ben 3998. sz. a. kelt rendeletével kiadott, azon megjegyzéssel tétetett volt közzé, hogy az a négy éves tanfolyam beveződése után „a szerzett tapasztalatok alapján esetleg kiigazítandó.“

*) Ez is közgyűlési munkálat volt, a melynek közlését most idő és alkalomszerűnek találtuk. Tisztelt czikkíró úrnak részletes javaslatait pontokba összefoglalva lásd a M. T. múlt évfolyamának 7-ik füzetében a 394-ik lapon. Szerk.

A kiigazítás nem jelenti az épület lebontását s annak egészen más méretek szerint való újraépítését, hanem a meglévőnek itt-ott mutatkozó fogyatkozásai kijavítását. Sikertelen munkát végeznénk, ha a kiigazítások céljából olyan ideális, vagy költséges javaslatokat állapítanánk meg, melyeket a jelen viszonyok között megvalósítani nem lehet. Aztán bármely tanintézetre nézve is kívánatosabb egy már ismert és kipróbált tervezetnek fokozatos fejlesztése, mint a gyakori experimentálás és rendszerváltoztatás. Tapasztalásból tudjuk, hogy egy tanintézet szervezetének megbolygatása mindig bizonyos fokú zökkenéssel és akadozással jár, mert mindannyiszor idő kell, míg a közreműködő tényezők ismét úgy összeilleszkednek, s a körülmények úgy alkalmazkodnak, hogy a munkában egymást ne akadályozzák. Különösen áll ez az áll. tanítóképzőkre nézve, melyekben a növendékek erejéhez és idejéhez képest túlságosan sok és különféle tantárgy van összehalmozva és a hol annyiféle rendes és nem rendes tanerő közreműködése van igénybe véve. Tapasztalásból tudhatjuk másfelől azt is, hogy ha valamely tanrendszer egyik szakmakörnek igen kedvez és valami tekintetben nagy előnyt biztosít, azt rendszerént csak a többiek rovására teheti. Már pedig az ép és egészséges szervezetben egyik tagnak sem szabad túltengésbe mennie.

A fennebb mondottakat tartom szem előtt, midőn a miniszteri tantervnek a gyakorlati kiképzést szabályozó részére vonatkozólag teszem meg igénytelen észrevételeimet s tapasztalataimból kifolyó javaslataimat.

A tantervnek „Vezérelvek“ című szakasza végén ez áll: „A tanítóképezdei tanításnak a népiskolai tanítás előképeinek kell lenni. Ez okból állíttatik minden tanítóképezde mellé úgynevezett gyakorlóiskola, melyben a tanítónövendék az elméleti oktatás alkalmazását szemléli és gyakorolja.“

A gyakorlóiskola tehát nem lehet egyéb, mint népiskola, és pedig lehetőleg minta-népiskola, már t. i. a mennyiben nem hátráltatja célja felé haladásában az, hogy egyszersmind gyakorlóiskola, tehát koronként próbálkozó színtere a kezdő tanítójelölteknek is. A népiskolák a társadalomnak nem valamely külön rétege számára állanak fenn. Gazdag és szegény egyaránt oda küldi gyermekeit, mert arra a szellemi gimnasztikára, s azokra az alapot vető elemi ismeretekre, a miket a népiskola ad a maga tanulóinak, mindenkinek szüksége van, akár földes úr lesz majd belőle, akár napszámos. A népiskola nem nevel sem urat, sem szolgát, hanem nevel embert. Ebből következik, hogy a népiskola nem lehet szakiskola, sem valamely tendencziózus irány szolgálatára fel nem használható. De ebből aztán következik az is, hogy a gyakorló iskola sem foglalható le különleges célok számára, s nem változtatható át egészen a kezdő tanítónövendékek palaestrájává. Mind a mellett, hogy úgy nevezett gyakorló iskola, meg kell maradnia olyan elemi iskolának, mely mind a nevelés, mind az oktatás egyöntetősége s mintaszerű keresztülvitele tekintetében a lehetőleg egy színvonalon áll az ország legjobb népiskoláival.

A mint a népoktatási törvény 6 évensé tette a mindennapi iskoláztatás kötelezettségét, ebből önként következett az elemi iskoláknak

is hat osztályúakká fejlesztése. Igaz, hogy nem mindenütt sikerül, kivált a hol csak egy tanító van. Az volna a természetes állapot, hogy minden osztálynak meg legyen a maga külön tanterme és külön tanítója. Ekkor aztán lehetne teljes sikert várni. De ez nálunk, fájdalom, még sokáig kegyes óhajtás marad. Az ország legtöbb népiskolája egy, legfeljebb két tanerővel bír, s ezeket is alig tudja mindenütt elérhető állapotra juttatni. Ilyen iskolákba lépnek ki tanítójelöltjeink, tehát a képzőkben ilyen iskolák vezetésére kell őket a lehetőleg képesítenünk. Osztatlan népiskolával még a kitűnő tanítónak is sokkal nehezebb azt a célt elérni, a melyet az osztottal egy középszerű tanító is elérhet. Ezek szerint a képzőknek, ha a jelenben létező, vagy létesítendő népiskolák számára akarják tanítójelöltjeiket kiképezni, nem lehet nélkülözniök az osztatlan gyakorló-iskolát. A ki ennek vezetésére képes, az könnyen boldogul az osztott iskola bármelyik osztályával is. Azt, hogy a képzőintézetek mellé két gyakorló-iskola állíttassék fel, t. i. egy osztott s egy osztatlan, kivánni lehet ugyan, s érvelni is lehet mellette, de, hogy ez a mi időnkben, a mi szegényes viszonyaink között megvalósíttassék, ezzel a reménnyel, úgy hiszem, hiába kecsegtetnők magunkat. A tantervnek jelenleg célba vett javításánál tehát a kombinációba két gyakorló-iskolát és több tanítói állomás rendszeresítését venni fel, idő előtti dolog lenne.

A miniszteri tanterv a tanítónövendékeknek gyakorlati képzésére vonatkozólag azt mondja: „A tanítási gyakorlottság megszerzésére a legelső lépés az olyan tanítás figyelmes meg szemlélésében áll, mely ép azoknak a tanítási elméleteknek gyakorlati alkalmazását mutatja, a melyeket a növendékek a módszertanban, mint helyeseket és általuk is követendőket tanultak.“ Ez ellen, úgy hiszem, megállható kifogást tenni nem lehet. Ez azonban két dolgot feltételez, először azt, hogy a gyakorló-iskolának olyan tanítója van, a kinek nem csak készsége, de hivatottsága is van a tanítói pályára; a kinek mind nevelésbeli, mind oktatásbeli eljárása mindannyiszor követendő például szolgálhat; másodszer azt, hogy a növendékek látogatási ideje úgy van beosztva, hogy sok időt tölthetnek a növendékek a tanév folytán a gyakorlóban a nélkül, hogy a képzőintézet tanórákról húzamosan kimaradnának, s e miatt a szaktárgyak tanulásában érezhető hátramaradást szenvednének. Elméleti és gyakorlati képzés egyaránt fontos, de ez utóbbi fogyatékossága könnyebben és hamarabb helyre pótolható, mint az elméleti képzésnek, vagyis a megkívántató szakismereteknek hiányossága.

A gyakorlóra is talál az a paedagogiai proverbium, hogy a milyen a tanító, olyan az iskola. Az egész tanítói és tanári pályán aligha van fárasztóbb, kényesebb és nagyobb felelősséggel járó állomás, mint a gyakorló tanítóé. Neki minden esztendőben naponta meg kell írnia félóráról félóra a munkatervet mindegyik korosztály számára, hat osztályt kell egy időben tanítania, foglalkoztatnia és fegyelmeznie, tehát egy tanteremben egyszerre hat tanító munkáját kell végeznie és pedig úgy, hogy mintául szolgáljon, mert neki minden lépésére folyvást ügyelnek a bírálatra már rákapatott tanítónövendékek.

Ha a gyakorló tanító nem állja meg a helyét, s nem tud nehéz feladatának megfelelni, az ő iskoláján semmiféle pótlószer nem segít. Helyettesíteni őt a tanítónövendékekkel felváltva, a kik magok is kezdők, nem sokat érne. Az is keveset lendítne az iskola nyomorúságán, ha a szaktanárok hetenként bejáárnának egy-egy órán mintatanítást tartani, feltéve, hogy ők is tudnak hozzá. Hát azontúl, a hét többi tanóráiban ki folytatná, milyen tanításban részesülnének a gyermekek!? Ez az egész surrogatum inkább csak arra szolgálna, hogy annál jobban kitűnjék a tanító gyarlósága, s mindannyiszor éreztessék vele, és pedig a növendékek előtt, hogy „lám, így kellene tanítani, ha értenél hozzá.“ Tanítással foglalkozókat felesleges figyelmeztetnem, hogy mekkora paedagogiai vétség az, ha a tanító hitelét és tekintélyét tanítványai előtt megintatják vagy éppen lerontják. Lehet, hogy van olyan képző is, a melyben a gyakorló tanító nem képes nehéz feladatának teljesen megfelelni, s e miatt az intézet kénytelen segíteni magán úgy, a hogy tud, s rá van szorúlva, hogy bejáró tanerőkhöz folyamodják. De hát ez nem normális állapot; abnormitást pedig nem szoktak normativumnak venni.

Ha azonban a gyakorló tanító hivatottsággal bíró szakember, a ki meg is akar s meg is tud felelni nehéz feladatának, akkor mind a növendékekkel való helyettesítése, mind a szaktanárok úgy nevezett mintatanítása nem csak felesleges, de még káros is lehet. Ugyanis a tanítónövendékek magok is mástól várják a mintát; az ő tanításuk csak kísérlet, és pedig némelyeknél minden rákészülés mellett is gyarlón sikerülő próbálkozás. Az elemi iskola tantárgyainak módszerét elméletileg tanulják a tanítónövendékek a módszertan tanárától, gyakorlatilag a gyakorló tanítótól. A szaktanárok mintatanítása vagy megegyez ezekkel, s akkor felesleges, vagy eltér tőlük, s akkor csak zavar. De meg ritkán is lenne a szaktanárok koronkénti egy órai tanítása úgy beilleszthető az iskola tanmenetébe, hogy az hézagtalan folytatása maradjon az addig eltanultaknak; mert ehez az lenne szükséges, hogy a szaktanár folyvást jelen legyen a gyakorlóban, hogy megismerje a gyermekek természetét, felfogását, figyelemmel kísérje az illető osztálynak addig követett nevelése és tanítása módját, menetét és ismeretei készletét. Ezeknek tudása nélkül valószínűleg nem mintatanítás lenne az ő közreműködése, hanem inkább próbatanítás. Vagy vegye át a szaktanár a gyakorló-iskolában azt a tárgyat egészen, vagy bízza a gyakorló tanítóra egészen.

A milyen viszás dolog lenne az, hogy a gyakorló tanító koronként álljon be a szaktanár órájára mintatanítást tartani, éppen ilyen lenne az megfordítva is. Aztán meg, másképpen kell tanítani a 16—20 éves korú ifjakat, s másként a 6—10 éves gyermekeket. Az elemi iskola paedagogiáját és methodikáját nem elég csak elméletileg érteni, abba a tanítónak, úgy szólva, bele kell magát élni. A tanítónövendékekre nézve is hasznosabb egy módszert következtesen keresztül vive szemlélni, mint a különböző tanárok mindegyikének saját módszere, modorán, tanítási és fegyelmezési eljárásán és sikerén birálatot tartani s

azok közül válogatni. Ez az intézkedés könnyen elhínthetné a rivalizálás magvát a tanári testületben, a mely aztán megzavarhatná az egyetértést s az egymás iránti kölcsönös tiszteletet. Hadd munkálkodjék az a gyakorló tanító a maga műhelyében zavartalanul, mint annak mestere, viselje az eredményért a felelősség egész súlyát, s élvezze a siker jutalmát osztatlanul.

A tanítási gyakorlatosság megszerzése céljából a második osztályra nézve a miniszt. tanterv úgy intézkedik: „II. osztály növendékei kisebb csoportokra osztandók, s e csoportok egymást fölváltva a gyakorló-iskolai tanítást egyhúzamban mindaddig szemléljék és hallgassák, míg a tanterv minden egyes tantárgyának tanítása legalább egyszer elő nem fordul. A növendékek a gyakorló iskolában szerzett tapasztalataikat írásban is kidolgozzák, mely dolgozataik előbb a gyakorló-iskola tanítója, végül a módszertan tanára által is szigorúan felülvizsgálatnak.”

Ez az útasítás sem nem szabatos, sem nem czélszerű. Nem szabatos azért, mert nincs határozottan megmondva, hogy a csoportok egymást felváltva látogatása csak egyszer történjék-e mintegy tájékozódás végett, vagy pedig folyvást ismétlődve az egész tanév folytán. De akármelyik eset álljon is, egyik sem czélszerű. Az első azért nem, mert az az egészen kezdőkből álló csoport az első látogatás alkalmával egy hat korosztálylyal bíró osztatlan iskola komplikált tantervéből, s egy időben annyifelé ágazó munkálkodásából még igen keveset ért meg, s tájékozatlanabb, hogysem számbavehető tapasztalatosokat szerezhessen s ezeket írásban is kidolgozhassa. A második eset nem czélszerű azért, mert a csoportok a gyakorló-iskola látogatásával a képzőintézeti tanórákról mindegyre kénytelenek kimaradni huzamosabb időre, s e miatt a II. osztály tantárgyaiban való haladásukban kipótolhatlan hézagok támadnak mindegyik csoportnál. Mert ugyanis egy-egy csoportnak 3—4 napig kell a gyakorlóban ülnie, míg mind a hat korosztályban mindegyik tantárgy legalább egyszer előfordul. Ez alatt azonban az intézeti tanítás nem szünetel, s a többi csoportok a kiszabott tantárgyakban haladnak tovább.

A mi pedig a tapasztalatoknak írásban való kidolgozását illeti, ez a munka itt, a tájékozatlan kezdőknél még idő előtti, s nem ér annyit, mint a mennyi időbe és fáradtságba kerül mind a tanárok, mind a tanítványok részéről. Inkább akkorra való ez, mikor a növendékek a módszertanban már tájékozottabbak, s tudnak látni és tapasztalni. Addig sokkal többet ér s könnyebben is kivihető a gyakorló tanítónak szóbeli tájékozása és figyelmeztetése; erre jó alkalom nyílik minden tanóra közötti szünetek alatt; úgy szintén a módszertani órákból is fordítható egy pár a tanév elején a szükséges tájékozásra.

A második osztályra nézve czélszerűbbnek tartom a következő intézkedéseket. A fennebb említett csoportok redukáltassanak oda, hogy egyszerre csak két növendék menjen hospitálni, és ez a pár is egy huzamban mindig csak egy-egy napot töltsön a gyakorlóban. Így, kivált ha az osztály nem nagyon népes, minden

második héten rá kerül a sor s alkalma nyílik a gyakorló-iskola munkálkodását és haladását figyelemmel kíséreni. Másfelől a képzőintézeti tantárgyakkal sem marad el egyik sem, mert ha a látogatási napon nem is lehetett jelen a tanórákon, jelen van a rákövetkezőkön, a melyeken t. i. az azelőtt elmagyarázottakat az illető tanár felkérdezi, és így mindig módjában áll mindegyik párnak többi társaival lépést tartani fennakadás nélkül valamennyi tantárgyban.

Ugyancsak a második osztálynak legyen feladata továbbá az, hogy a gyakorló-iskola egész évi tantervét, mint a melynek az év folytán egyszersmind végrehajtását is látja, másolja le magának mindegyik növendék és pedig naponként beosztva a következő módon. A gyakorló tanító a tanév első napjától kezdve, a megállapított heti órarend szemelött tartásával előre megírja a következő napra a tantervet és pedig olyan részletességgel, hogy ki legyen benne jelölve félóránként, hogy mikor és melyik korosztálylyal fog maga a tanító foglalkozni, és az illető tantárgynak éppen melyik anyagrészletét fogja tárgyalni; továbbá ki legyen jelölve az is, hogy ezen idők alatt a többi öt korosztály külön-külön miféle hallgatólagos munkával lesz elfoglalva. Természetes dolog, hogy ezeknek a csendes foglalkozásoknak a begyakorlást és önállóságra juttatást kellestven a lehetőleg eszközölniök, úgy kell minden egyes korosztály számára kiszabtatniok, hogy a megelőzőtt tanórákkal összehangzásban azoknak mintegy kibővítései legyenek. Ezt a másnapi tantervet a hospitáló pár növendék délelőtt lemásolja s már délutánra eljuttatja osztálytársai kezeihez, a kik azt kivétel nélkül mindnyájan tartoznak tantervnaplójukba szóról szóra bevezetni. Így a másnap következő hospitáló pár növendék már azon helyzetben van, hogy magával viheti a napi tervet s végig nézheti a gyakorlóban, hogy annak mindegyik pontja hogyan hajtatik végre. Hogy a második osztályból egyszerre két növendék hospitáljon, azért szükséges, hogy ha netalán valamelyik gátolva lenne a megjelenhetésben, azért a tanterv napontai lemásolása fennakadást ne szenvedjen.*)

Nálunk, a kolozsvári állami tanítóképzőben már egy évtizednél több, hogy a második osztály dolga így van gyakorlatban, és a tapasztalás eléggé igazolta czélszerűségét. A tanítói állomásokra kiment végzett növendékeink, kivált az első években, nagy hasznát vették, hogy lemásolták ezt a tantervet, melyben egy osztatlan népiskola valamennyi korosztályának egész évi teendői félóránként ki vannak jelölve és a melynek végrehajtását maga is látta s a vele elért sikernek is tanuja volt.

A képzőintézet két felső osztályának növendékei már magok is tartanak koronként próbatanításokat. Ezekre vonatkozólag a miniszter-tanterv ezt az utasítást adja: „Tanítási gyakorlatok-(hoz) a gyakorló-

*) Bemutatok gyakorló-iskolánk tantervéből egy lapot. Megjegyzem: a) ritkán van 6-dik osztály; az 1889—90. tanévben is csak öt korosztályunk volt, b) minden két tanóra közt 10 percnyi szünet tartatik, c) a tantervben hivatolt vezér-és kézikönyvek (K. K.) több példányban vannak meg, s a próbálkozó növendékek rendelkezésére állanak. (Az itt jelzett táblázatot lásd a M. T. múlt évfolyamának 7-ik füzetében a 397-ik lapon. Szerk.)

iskolában a módszertan tanára által megállapított sorrendben és tantárgyakból a gyakorló-iskola tanítójától és a módszerre nézve a módszertan tanárától kapja meg (a növendék) a szükséges utasításokat. Az ezek nyomán kidolgozott tanítási tervezetet az említett tanárok újból átvizsgálják, s a tanítás ennek alapján s csak akkor tartható meg, ha legalább a tervezet a tanítás sikerét bizonyítja. A tanítás egy félóráig tart. A tanítás mindig az egész osztály, a gyakorló-tanító, a mennyiben lehet, a tanítóképezde illető szaktanára és minden esetre a módszertan tanára jelenlétében történjék. A tanítás után a módszertan tanára elnöklete alatt tanácskozás tartatik, melyben mindenekelőtt maga az illető tanító bírálja meg saját tanítását, mely aztán előbb az osztálytársak, majd a gyakorló-iskola tanítója, s esetleg a képezdei szaktanár, s végül a módszertan tanára által behatóan megbíraltatik. A tanácskozás alatt megvitatott tanításról minden növendék újból egy terfvázlatot készít, s azt a gyakorló-iskolai füzetébe bevezeti.“

Mínthogy a növendék csak olyan tantárgyból bocsátható próbatanításra, a melynek módszerét már tanulta, a tervezet kidolgozására vonatkozólag a módszertan tanárának nincs más feladata, mint figyelmeztetni a szem előtt tartandó elvekre; a részletesebb utasítást a gyakorló-tanító adhatja meg, mert ő tudja legjobban, hogy az illető korosztály abban a tárgyban mennyire haladt. Ez okból a növendék tantervi dolgozatának megbírálása s esetleg kijavitása is leginkább az ő feladata. Azonban, ha a növendék elég részletes utasítást kapott, ritkán fordul elé az az eset, hogy tervezetében feltűnő botlást kövessen el. Az már gyakrabban megtörténik, kivált a kérdezve-kifejtő tanalaknál, hogy a gyermekek feleletei nem úgy ütnek ki, mint a hogy a próbatanító tervezetében előre elképzelte és megírta. E miatt olykor aztán a végrehajtás alkalmával le is terelődnek a kijelölt ösvényről, de az ügyesebb növendék ily esetben is feltalálja magát, s végül, habár kerülő úton, mégis elvergődik a kitűzött célhoz. Az való, hogy a növendékek munkáinak nincs meg mindig az az értékük, a mi van a gyakorló-tanítóéinak; de hiszen azok nem is minta-, hanem csak próbatanítások.

Mínthogy két osztály növendékeiből lépnek fel hetenként, mint tanítók, a gyakorlóban, a próbatanítások gyakoriabbak, hogy sem arról ne kellene gondoskodni, hogy azok az iskola előre megállapított tantervébe a lehetőleg beillesztessenek, hogy sem az órarendet, sem a folyamatban levő tanmenetet ne zavarják meg; tehát ne legyenek, úgy szólván, foltok a tanterv szövetén, hanem találjanak bele annak szálaiba. Ezt a gyakorló tanító szem előtt is tartja, midőn a próbatanítók számára a korosztályt, a tananyagot s a csendes foglalkozásokat napitervében megállapítja. Hogy ebben a módszertan tanárával egyetértőleg jár el, magától értetődik.

A tapasztalás igazolta nálunk annak a szükségét is, hogy a gyakorló-iskolai hospitálást a két felső osztálybeli növendékek is folytassák az egész esztendőn keresztül, és pedig úgy beosztva, hogy naponta mind a két (III. IV.) osztályból legyen jelen egy-egy növendék a gyakorlóban. Így az intézeti tanítás sem akad meg, s a növen-

dékek sem maradnak úgy el a tanulásban, hogy könnyen után ne pótolhatnák.

Minthogy a hospitálók a napi tervet a második osztálybeliektől már a megelőző napon megkaphatták, a jobb igyekezetűek, kivált a negyedévesek közül, soron kívül is ajánlkoznak egyik-másik korosztálynak fél vagy egész órai eltanítására, a mit a gyakorló tanító természetesen csak azon esetben enged meg, ha előleges kikérdezés után meggyőződött, hogy az illető vállalkozók eléggé elkészültek.

Itt megkívánom jegyezni, hogy az az eset soha sem fordul elő, hogy az iskolában egyszerre ketten tanítsanak, például a gyakorló-tanító az egyik korosztályt, s a vállalkozó növendék a másikat. Mind a rendes, mind az önkéntes próbatanítás alkalmával csak az illető növendék tanít, s a magánfoglalkozásokra való felügyeletet, számbavételt, sőt a mennyire lehet, a fegyelmezést is azon idő alatt ő gyakorolja egyedül az egész iskolában, természetesen a gyakorló-tanító jelenlétében.

A rendes próbatanítások, valamint a rákövetkező bírálatok, azt hiszem, a legtöbb tanítóképzőben úgy hajtának végre, a mint azokat a miniszteri tanterv előírja. Ezeken az utasításokon, véleményem szerint, nincs is mit változtatni. Az illető szaktanár jelenléte úgy is csak feltételelesen kívántatik, ha t. i. érkezik, a mi azonban ritka eset. Legfennebb az az intézkedés vitatandó meg, hogy a megejtett bírálatok után „a megvitatott tanításról minden növendék újból egy tervvázlatot készít, s ezt a gyakorló-iskolai füzetébe bevezeti.” Mert, ha ez számukra mintagyanánt akar szolgálni, akkor még egy revisión okvetlenül keresztül kell menni minden dolgozatnak, a mit aztán az újból való letisztázás kellene hogy kövessen. Már pedig ez a revidiálás, tekintve a két osztály népességét, s a gyakori próbatanítást, akkora munkát adna a gyakorlótanítónak és a módszertan tanárának, a mely minden szabad idejüket egészen lefoglalná, s haszna teljességgel nem állana arányban a ráfordított fáradsággal.

Egészben véve a gyakorlati képzés s a gyakorlóiskola berendezése is tanítóképzőinknek azon kérdései közé tartozik, melyek több irányu körültekintést s tapintatos elbárást szükségelnek. Hiába oldatnék meg valamelyik tekintetben bármily kedvezőleg, ha más oldalról jogos kívánságok maradnának kielégítetlenül, vagy oly tényezők szenvednének sérelmet a melyeknek jóakaratu közreműködése nélkül sikerre számítani nem lehet. Az ilyen egyoldalú javítással pár év múlva megint csak itt állanánk, a hol most, t. i. sürgetnünk kellene, hogy javítsunk.

Kolozsvár, július hó.

Paal Ferencz.

A tanítóképző-intézeti zene- és énektanítás óraterve.*)

(Határozati javaslat.)

A) Ének és zene.

Cél: Az ének és zenetanítása által képesekké kell tenni a növendékeket arra, hogy mint tanítók az éneket a népiskolában

*) E javaslat csupán a férfi tanítóképző-intézetekre vonatkozik. Sz. B.

módszeresen tudják tanítani s hogy esetleg ebbeli képzettségüket társadalmi téren is érvényesíthessék.

Tanterv. I. Osztály. Hetenkint 4 óra.

- a) Első félévben: ének (heti 4 órában).
- b) Második félévben: zongora (heti 3 órán), ének (heti 1 órában).

II. Osztály. Hetenkint 4 óra.

- a) Ének, heti 1 órában.
- b) Zongora, heti 1 órában.
- c) Orgona, heti 1 órában.
- d) Hegedű, heti 1 órában.

III. Osztály. Hetenkint 4 óra.

- a) Ének, heti $\frac{1}{2}$ órában.
- b) Zongora, heti $\frac{1}{2}$ órában.
- c) Orgona, heti 1 órában.
- d) Hegedű, heti 1 órában.
- e) Összhangzattan, heti 1 órában.

IV. Osztály. Hetenkint 4 óra.

- a) A népiskolai énektanítás módszere, heti 1 órában.
- b) Orgona, heti 1 órában.
- c) Hegedű, heti 1 órában.
- d) Összhangzattan, heti 1 órában.

A fentebbi órákon kívül a II—IV. osztályokban 1 közös kar-ének óra.

B) Egyházi ének.

Cél: Az egyházi zene tanításának a célja, hogy az állami tanítóképzőkből kikerülő tanítójelöltek az egyházi ének tanítására képesekké tétessenek, esetleg mint az illető hitfelekezetek kántorai alkalmazást nyerhessenek.

Tanterv. a) Róm. kath. egyházi zene.

III. Osztály. Hetenkint 1 óra.

1. Első félév. Egyházi népénekek.
2. Második félév. A római (Gergely-féle) karének részletes megismertetése. Szertartásos énekek.

IV. Osztály. Hetenkint 1 óra.

1. Első félév. Egyh. népénekek orgonakisérettel.
2. Második félév. Alkalomszerű énekek orgonakisérettel. (Szertartásos rész.)

b) Protestans egyházi zene (Ev. ref., ág. ev., és unit. vallásúak részére.)

III. Osztály. Hetenkint 1 óra.

A leghasználatosabb egyh. énekek (zsoltárok, dicséretetek, temetési énekek) dallamai.

IV. Osztály. Hetenkint 1 óra.

A leghasználatosabb énekek (zsoltárok és dicséretetek) orgonakisérettel.

1. *Jegyzet.* Az izraelita vallású növendékeket az illető hitfelekezet kántora, a gör. keletieket a felekezet kántora, vagy hitoktatója részesitené oktatásban, főkép a nyelv s a dallamok hagyományszerűsége miatt.

2. *Jegyzet.* A növendékeknek alkalom adandó arra, hogy hitfelekezetük szertartásaiban, s általában az egyházi ténykedésben gyakorlatilag is részt vegyenek. Ennek keresztülvitelével mindenesetre a hitoktató volna megbízandó.

*

Az óraterv táblázatos összeállítása.

a) A növendékeket illetőleg:

	<u>Ének.</u>	<u>Zongora.</u>	<u>Orgona.</u>	<u>Hegedű.</u>	<u>Összhangzattan.</u>	<u>Karének.</u>	<u>Egyh. zene.</u>	
I. o.	4	—	—	—	—	—	—	4
II. o.	1	1	1	1	—	1	—	5
III. o.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	1	1	1	1	6
IV. o.	1 (Módsz.)	—	1	1	1	1	1	6
								<u>Összesen: 21</u>

b) A tanárt illetőleg:

	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	
Ének	4	1	1	1	8
Zongora		1		—	
Orgona	—	1	1	1	3
Hegedű	—	1	1	1	3
Összhangzattan	—	—	1	1	2
Karének	—	—	1	—	1
R. kath. egyh. zene	—	—	1	1	2
Prot. egyh. zene	—	—	1	1	2
					<u>Összesen: 21</u>

E tanterv részletezését, valamint okadatolását a pünkösdi ülésen e tárgyban megindítandó tanácskozások folyamán leszek bátor előterjeszteni.

(Budapest).

Sztankó Béla.

Még egyszer a zenetanítás ügyéhez.

Midőn a „Tanítóképző“ márcziusi számában Beér úr „Zenei reflexió“ czimű cikkének bekezdését olvastam, öröm fogott el, annak öröme, hogy végre majd csak megértjük egymást. Azonban az öröm korai volt; mert Beér úr kijelenti ugyan, hogy nem tamáskodik jóhiszeműségemben, de azért jóhiszeműségemnek „legnagyobb tiszteletben tartása mellett“ így némely „igénytelen véleményének“ ad kifejezést, még pedig oly módon, hogy a kezdő sorokban keltett hangulat kedvező hatását lerontja. Így azután újra kénytelen vagyok tollat fogni állításaim igazságának védelmére.

Beér úr saját szavaimból iparkodik kimutatni, hogy magam sejtettem, miszerint lesznek, kik állításomban tamáskodnak. Igaz van, mert csakugyan sejtettem, s épen azért hoztam fel okokat, melyekkel a tamáskodókat meggyőzni iparkodtam, melyeket azonban Beér úr nem méltatott kellő figyelemre. Az én felfogásom az, s állításomat mint fiatal ember ne vegye tőlem, idősebbtől, rosz néven, hogy nagy a különbség, ha az ember maga mondja, hogy talán lesznek, kik állításaiban tamáskodnak és abban, ha valaki az állítások igazolására felhozottak daczára kiáll és azt mondja, hogy igenis ő tamáskodik.

Kérem szívelelje ezt meg; mert lám annak daczára, hogy nem akar tamáskodni, s hogy „egészen lehetségesnek tartja — Beér úr saját szavai — hogy a kalocsai képzőben a zeneismeretek nélkül bejövőkre nézve csak a harmadik fekvésben való hegedülés kötelezett, a haladottabbak azonban játszanak a 2—4—7-ik fekvésben is, a zongorán pedig megkóstolják, illetőleg derekasan fogyasztják nemcsak Mozart, Haydn, Beethoven, sőt még Chopin és Raff muzsikáját is“: mégis tamáskodik, midőn így folytatja: „Tehát elismerem azt, hogy ezen nagy halmaz anyag a kalocsai képzőben mint rendes tananyag tanítatik, egyúttal kijelentem, hogy nagyon sokra becsülöm zenei értékét annak, aki Haydn, Mozart, Beethoven műveit kellő alappal, helyes felfogással és ízléssel reprodukálja; azonban ilyen képző növendéket nem tudok képzelni. Nem lehet szerencsém Mócsy úr szíves meghívását igénybe véve, az ellenkezőről meggyőződni.“ Tamáskodik tehát Beér úr nem ugyan a tananyagnak fölvetelében, hanem annak kellő feldolgozásában.

Ez azután olyan téma, hogy azon ismét sokat lehetne disputálni; de én azt nem teszem, hanem kijelentem, hogy bizony én sem ismerek olyan növendéket, aki ama zenei lángelmék műveit helyes felfogással és ízléssel tudná reprodukálni; sőt tovább megyek s állítom, hogy bizony még a hivatásos zenészek, s talán még a zenetanárok zöme sem képes arra, mert tudás és tudás közt óriási a különbség. Hanem azután azért, mert a „helyes felfogás és ízlés“ szempontjából a legtöbb zenész játéka ellen a kellő alap daczára, több-kevesebb kifogást lehetne emelni, nem lehet mondani, hogy nem tudnak játszani. Tudjuk mi jól, hogy a tanítóképző nem képezhet művészeket, de zenélni tudókat igen. Épen azért nem fogadhatom el ama tanácsát, hogy a legjobb zenész növendéket küldjem fel a zenében való továbbképzés céljából a Paedagogiumba, vagy a Zeneakadémiába; mert különösen ez utóbbinak más a zenei feladata, mint a tanítóképzőnek. Meg azután nem akarnám kitenni annak, ha esetleg akadna is felmenni akaró növendék, hogy úgy járjon, mint járt pár év előtt egyik növendékünk, kire pedig bátran rá lehetett volna bízni a képzőbeli zenetanítást már IV-ed éves korában, s ki mégis Köhler első füzetére utasított.

Említette Beér úr, hogy nem azt tartja főnek, hogy kitől játszunk, hanem miként? Hát hogyan egyez ez azon néhány sorral alább található fejtegetésével, hogy nem elég maga az ügyesség, a módszer a fő, s ez alapon zárja ki a Paedagogiumot nem végzett taní-

tokat a képzőben való tanítástól, mert nem tanulták ezen zenetani-tás módszerét. Meg is nevez aztán két módszerészt, nevezetesen Hu- bert, kinek hegedű iskolája alapján tanítja a hegedűt és Bartalust, kinek „Bevezetés a zongora és orgona játszásába” című műve alapján tanítja a zongorát, orgonát.

Nos hát épen nem mindegy, hogy kitől tanulunk. Huber iskolájá- val s módszerével mi is tettünk próbát és- szépen felhagytunk vele; nem mintha jó nem volna, hanem mert nem a tanítóképzőbe való. Ezzel a viláért sem kisebbítjük mi Huber iskoláját; de nem is tehetnök, hisz ő maga kijelenté előszavában, hogy iskoláját a zenede számára írta. Ő tudta: mit csinál; más kérdés, hogy helyesen cselekesznek-e azok, kik a zenedei zeneoktatás végeztelját, mely különböző a tanítóképzőbelitől, szem előtt tartó iskola alapján tanítják a képzőben is a hegedülést. Bartalusnak méltán nagyhírű s nagyon módszeres művével is tettünk próbát; de mert az befejezetlen s mert úgy találtuk, hogy mi az első évfolyamban is többre vihetjük a növendékeket, szintén mellőztük.

Beér úr szerint a növendék erejét és képzettségét meghaladó, magasabb zenei izlést igénylő művek tanítása által őket az illuzók homályos kódébe vezetjük; miből az következnek, hogy mesterek mű- veivel ne is ismertessük meg a képzőben a növendékeket. És Beér úr következetesen mellőzi is Haydnt, Mozartot, Beethovent, Chopint, Raffót stb. Hát nem tudná Beér úr azt, hogy ezzel magát a legkiválóbb zene- módszerészekkel helyezi ellentétbe? Reinecke, Köhler a zenei lángelmék műveiből a könnyebbeket eredetiben, a nehezebbeket könnyebb átiratok- ban adják ki, hogy a kevesebb technikai ügyességgel bírók is élvez- hessék a jelesek műveit, hogy azok által izlésök finomodjék s felbuz- duljanak a tovább haladásra, hogy a nehezebb műveket is eredetiben játszani képesüljenek. Beér úr álláspontjára helyezkedve el kellene itélniünk azon eljárást, melylyel az alsó és középiskolákban a tudomány és költészet lángelméinek műveit is felhasználják, hogy az ifjúságban lelkesedést, magasztos eszméket keltsenek, izlését finomítsák; mert nem képes még ama nagy elmék gondolatait egészen felfogni, egészök- ben átérezni; hanem meg kellene elégedni, hogy csak a magunkféle mindennapi emberek szellemi termékeivel tápláltassék, mert minket aztán nagyon is képes megérteni.

Már most, ha ezek után meggondolom azt is, hogy Beér úr a népdal hegedülésének is ellene van, sejtem, hogy miért mondja az általa szerény keretben megállapított s „minden növendékre egy for- mán kötelezhető tananyag szakszerű, precíz betanítását is nagy nehé- ségekbe ütközőnek.” Hogy ne ütköznek nehézségekbe, ha a növendék a gépies, életnélküli s azért unalmas gyakorlatokra kénytelen a leg- több időt fordítani!

S mert ez az eljárás nagy nehézségekkel jár, jobb volna talán olyan megállapítani, mely mellett a növendékek nagy nehézségek nélkül is előhaladnak.

Beér úr foglalkozik a díszvizsgálatokkal is, melyeket, hivatkozva Margitay úrnak valóban jeles cikkére, elítél. De hát miként jutok én

azon szerencséhez, hogy velem szemben ítélje el a díszvizsgálatokat?! Hisz én sehol nem hivatkoztam azokra. Állítottam, hogy növendékeink az önképzőköri pártolótagok számára évenként tartanak egyszer színi, ének- és zeneelőadást, amidőn természetesen csak azok szerepelnek, kik megfelelő ügyességgel bírnak; de az ilyen előadásokat Margitay úr sem ellenzi, sőt ajánlja. 21 év óta működöm a kalocsai képzőnél, de zenei díszvizsgálatot nem láttam, hanem tartottam mindig szakvizsgálatot, midőn minden egyes növendék külön-külön kimutathatta, illetve ki kellett neki mutatnia, mennyire haladt a zene minden egyes ágában. És bizonyára ezen szigorú vizsgálatoknak is van abban részök, hogy most növendékeink a zenében annyira ügyesedtek, hogy azt némelyek elhinni sem akarják.

Beér úr újra tagadja, hogy a képzőből kikerült ifjú alkalmas lenne a képzőintézeti zenetanításra; mert ha ezt megengedjük, arra is „vehetne magának bátorságot, hogy pl. történelmet vagy a szám-
tant is tanítsa.“ Habár én azt sohasem állítottam amit Beér úr nekem imputál; mégis ezen az alapon is elfogadom a vitát s azt mondom, hogy igen is lehetséges az az eset, hogy a képzőből kikerült fiatal ember azonnal is alkalmas a képzőbeli zenetanításra; ismerek egy pár ilyent is; olyant meg még többet, kire néhány évi tanítószkodás után bátran lehetne rábízni a zenetanítást. És ugyan miért ne lehetne a történelem, a szám-
tan, sőt bármelyik tantárgynak tanítását a képzőből kikerült fiatal emberre, ugyan nem azonnal, hanem miután a gyakorlat terén jeleit adta arravalóságának, rábízni?! Tanítóképző tanáraink és igazgatóink között többen voltak és vannak, személyesen is megnevezhetném őket, kik bizony csak tanítóképzőintézeti oklevéllel bírnak és mégis megállják a helyöket; sőt a tanítóképzés ügyének sokat használtak és használnak; ismerek csak tanítói oklevéllel bíró fiatal embereket, kik nem valami régen kerültek ki a képzőből és a képzőkben egyik-másik tárgyat megfelelő eredményrel tanítják akár csak egyetemi képzettséggel, vagy éppen tudori oklevéllel bíró kartársaik.

Beér úr maga is ismer képzett zenész tanítókat; csak hogy „ezen kevés kivételre lehetünk jogosítva általános szabályt alkalmazni.“ Tiltakozom, mintha én minden tanítót alkalmasnak mondtam volna akár a zenének, akár más tárgynak a képzőben való tanítására. Én eredetileg csak azt állítottam, és ettől nem tágitok, hogy a kellő zeneismeretekkel bíró praktikus tanítók alkalmasabbak a képzőben a zenetanításra, mint a művészek. Hogy miért? ujon nem ismételtem. Beér úr megnyugtatóra kijelentem azt is, hogy a Paedagogium által képzett s oklevéllel ellátott zenetanítókat még *alkalmasabbaknak tartom*, (különösen, ha előzőleg megszerezték az elemi tanítói oklevelet s néhány évig tanítóskodtak) a képzőben való zenetanításra, feltéve, hogy ők magukat nem tartják művészeknek.

Végre, hogy Beér úrnak a kételkedését megpróbáljam valahára eloszlatni értesitem, hogy a pünkösdi tornaversenyre felmegyek 30 növendékkel; a csáktornyaiak is ott lesznek 32-en; nem lesz talán Beér úrnak nehéz szintén Budapestre jönnie. Majd csak találunk vala-

hol helyet, hol bebizonyíthatjuk önnek, hogy a kijelölt anyagot nemcsak *tanítjuk* Kalocsán, hanem meg is *tanulják* az ifjak, már t. i. annyira, hogy a méltányos bírálatot kiállják. Nem lesz semmi szemfényvesztés; mert valamennyi negyed- és harmadévesünk ott lesz; mivel azonban ezek csak 23-an vannak, ott lesz még néhány első, illetve másodéves is, hogy a 30 szám ki legyen. Ha úgy tetszik, tartunk díszvizsgálatszerű előadást; de azt sem bánom, sőt kívánom, hogy valamennyi növendék megvizsgáltassék az összhangzattanból, hegedűből, zongorából és énekből, hogy minden kételkedésnek vége legyen. Nagyon szívesen fogom venni, ha aztán a csáktornyaiak is bemutatják ügyességöket. Ezzel az ügy mindenestre fog nyerni; mert vagy mi fogunk tanulni a csáktornyaiaktól, vagy azok mi tőlünk. Remélem, hogy Beér úr, ha már a Kalocsára szóló meghívást nem tartotta elfogadhatónak, a Budapestre szólót nem fogja visszautasítani.

Tehát a viszontlátásig!

* * *

Utóirat. Meg kell még említenem, hogy nemcsak írásban, hanem személyesen is elkövettem mindent, hogy a püünkösdi tornaverseny által nyújtott alkalmat felhasználva, a Budapesten megjelenendő tanítóképzőbéli növendékeknek alkalom nyujtassék egy kis zártkörű zeneversenyre, mely az illetékes egyének előtt tartva, alapot nyujthatott volna a képzőbéli zenetanítás terjedelmének, s módszerének megbeszélésére. A választmány azonban, bár helyeselte az indítványt, ez uttal, tekintettel, az idő rövidségére, azt kivihetőnek nem találta. A szerkesztő úr a választmány ezen határozata folytán a fönnebbi cikket visszaküldte nekem, hogy azon, ha szükségesnek látom, módosítsak. Azonban nem találtam azon mi módosítandót sem annál inkább, mert én még mindig nem tettem le abbéli reményemről, hogy mégis csak fog alkalom nyílmi annak bebizonyítására, hogy amit a képzőbéli zenetanításunkra s annak eredményeire vonatkozólag irtam, az a tényeknek megfelel s azzal szemben a tamáskodásnak, bármilyen formában jelentkeznék, meg kell szünnie.*)

Mócsy Antal.

*) A mi a tornaverseny alkalmával ajánlott zeneversenyt illeti, felhívjuk tisztelt kartársaink figyelmét az egyesületi rovatban közölt választmányi határozatra.

A Mócsy és Beér urak között folyó vitára nézve pedig legyen szabad azon nézetünknek kifejezést adni, hogy habár folyása az érdekes mozzanatokat nem nélkülözte s a zeneoktatásnak több fontos elvi ügyét hozta felszínre, mégis megérett arra, hogy témát változtasson, s ezért azt (legalább a régi alapon) berekesztettnek tekintjük. Külömben e vita is élénken tanúskodik arról, hogy mily kevésbé ismerjük még egymás működését, s az ügy mennyire rászorul arra, hogy egyes tételekre nézve az eszmék behatóan kieseréltsenek s a nézetek tisztáztassanak. E czélt fogja előmozdítani a május 19-én tartandó zeneügyi tanácskozás. Reméljük, hogy a személyes találkozás ki fogja fejleszteni és megerősíteni a kölcsönös bizalmat és sokat fog lendíteni képzőintézeti zeneoktatásunk ügyén.

Szerk.

E L M É L E T.

Tájékozásúl.

E rovat alatt közölni fog mind az, a mi a *képzőintézeti nevelés és oktatás elméletére és gyakorlatára* vonatkozik; ide tartoznak tehát:

1. a részletes tanmenetek;
2. a képzőintézeti tananyag egyes részeinek módszeres feldolgozásai;
3. mintaleczkék;

4. mennyiségtani példák, természettani, vegyítéstani kísérletek, paedagogiai és magyarnyelvi írásbeli feladatok s azok dispositiói, képesítő vizsgálati tételek;

5. a hazánkban, vagy külföldön alkalmazott újabb módszertani eljárások ismertetése azon szaktárgyak köréből, a melyek a képzőintézetben is taníthatnak;

6. fegyelemtani értekezések a képzőintézeti nevelés köréből;
7. tudományos paedagogiai értekezések.

Ilyen rovatnak életbeléptetése tanítóképző oktatásunk fejlesztése érdekében annyira szükséges, hogy ennek részletes megokolása, azt hisszük, felesleges. Már eddig is közöltünk több értekezést, a mely tulajdonképpen ezen rovat körébe tartozott. E számban is van szerencsénk ilyenell előállani. Szerény a kezdet, de reméljük, hogy e rovat értékben és fontosságban fokozatosan nyerni fog. Mindenesetre azzá lesz, a mivé a tanítóképző tanárok buzgalma tenni fogja.

Legyen hű tükre és állandó sarkantyúja tanítóképző oktatásunk fejlődésének!

Nagy László
fel. szerkesztő.

Számítási példák.

Tiszta és vegyes másodfokú egyenletek.

1. példa. Hamis mérlegben mérlegeltünk. Mérlegelés előtt ugyan egyensúlyba hoztuk mérlegünket, de midőn A-csészébe tettük a terhet, B-csészébe P_1 súlyt kelle tennünk, holott a B-csészébe tett terhet A-csészében P_2 súlylyal hozhattuk egyensúlyba. Az eltérés a mondottaknál fogva csak a mérlegkarok egyenlőtlenségéből származhatik. Mikép tudhatjuk meg azonban ezen esetben is a test valódi súlyát? (Q-t.)

Kísérleti úton úgy tudhatjuk meg Q-t, ha az első mérlegelés után kivesszük a testet a serpenyőből, és helyébe súlyokat rakunk addig, mig az egyensúly megint beáll; a test helyébe rakott súlyok egyenértékűek a test valódi súlyával. Számolás után pedig következőkép juthatunk helyes eredményhez:

Legyen a két emeltyűkar a és b ; akkor

$$\left. \begin{array}{l} Q \cdot a = P_1 \cdot b \\ Q \cdot b = P_2 \cdot a \end{array} \right\} \text{ a két egyenletet egymással szorozva:}$$

$$Q^2 \cdot ab = P_1 \cdot P_2 \cdot ab, \text{ ab-vel rövidítve:}$$

$$Q^2 = P_1 \cdot P_2 \text{ és } Q = \sqrt{P_1 \cdot P_2} \text{ azaz:}$$

a test valódi súlya a két mérlegelés értékeinek mértani közepe.

Különös eset. Egy ólomdarabka kétoldalú mérlegelés után 5.432 és 5.443 g-mal volt egyensúlyozható; mi a valódi súlya?

$$Q = \sqrt{5.432 \times 5.443} = \sqrt{29.566376} = 5.437 \text{ g.}$$

2-ik példa. Egy aknába követ bocsátunk és ennek odaütdését az aknafenekre t másodperc múlva halljuk; milyen mély ezen akna?

Megoldás. Az akna végigfutására a szabadon eső kő t_1 mnyi időt vett igénybe. A fölfelé induló hang ugyanazon utat megtette t_2 mp. alatt. Tehát: $t = t_1 + t_2$.

A szabad-esés tekintetbevételével az út $= \frac{g}{2} t_1^2$; ugyanezen út a hang által egyenletes mozgásban megtéve $= ct_2$, hol $c =$ a hang terjedő sebességével. Ezen két út egyenlő levén, és t_2 helyébe $(t - t_1)$ -et téve, lesz:

$$\frac{g}{2} t_1^2 = c(t - t_1) \text{ vagy: } \frac{g}{2} t_1^2 + ct_1 - ct = 0, \text{ és } t_1^2 + \frac{2ct_1}{g} - \frac{2ct}{g} = 0;$$

ebből $t_1 = -\frac{c}{g} + \frac{1}{g} \sqrt{c^2 + 2cgt}$, és a közös tényező kiemelve

$$t_1 = \frac{1}{g} (\sqrt{c(c + 2gt)} - c); \text{ mely egyenlet szerint } t_1, \text{ és ebből}$$

az akna mélysége is könnyen kiszámítható.

Különös eset: $t = 8$ mp; $c = 333$ mp; $g = 9.81$ akkor $t_1 = \frac{1}{9.81} (\sqrt{333(333 + 2.8.9.81)} - 333) = 0.101937 \times 70.92 = 7.23$; így tehát $t_1 = 7.23$ és $t_2 = 8 - 7.23 = 0.77$.

Az akna mélysége ennélfogva

$$a) 7.23^2 \times 4.905 = 256.39, \text{ vagy}$$

$$b) 0.77 \times 333 = 256.41 \text{ m.}$$

3. Próbapélda: Egy 256 m. mély aknába követ bocsátunk; hány másodperc múlva halljuk ennek csattanását?

Megfejtés. A szabadesés törvényei szerint 256 m.-nyi út megtételére kell

$$t = \sqrt{\frac{2s}{g}} = \sqrt{\frac{512}{9.81}} \text{ idő, azaz } \sqrt{52.1915} = \text{közel } 7.23 \text{ másodperc.}$$

Az egyenletes mozgás törvényei értelmében pedig a hangnak följutására szükséges:

$$t = \frac{s}{c} = 256 : 333 = 0.77 \text{ mp; összesen tehát } 7.23 + 0.77 = 8.00 \text{ mp.}$$

Kalocsa, 1891. ápr. 23.

Sztára József.
képző tanár.

Képesítő vizsgálati tétel

a fizika-vegytan köréből, a kalocsai r. k. tanítóképzőintézetben, az 1891. évben.

(Megvizsgálandó lesz 10—11 növendék.)

- I. a) A testek általános tulajdonságai.
 b) Légnyomás, légsúlymérő, szivattyúk.
 c) Keverék, oldat, vegy, elem. Vegyképlet, vegység.
- II. a) A hő hatásai. Hőmérők.
 b) Közlekedő és hajesőves edények.
 c) A víz és alkatrészei.
- III. a) Eredő erő, súlypont.
 b) Archimedes elve. A sűrűség meghatározása.
 c) A levegő és alkatrészei.
- IV. a) Az emeltyű. Mérlegek.
 b) Delejesség. Iránytű.
 c) Szén, szénéleg, szénsav, világító gáz, zsírok és olajok, a gyertya lángja.
- V. a) Hengerkerék. Csiga és esigasorok.
 b) Dörzsölt villamosság, villángép, leydeni palaczk. Égiháború, villámhárító.
 c) Kén, kénéssav, kénsav, kénhydrogenium, gyufagyártás. Puska-
 kapor.
- VI. a) Lejtő, ék, csavar.
 b) Érintési villamosság. Villamosság hatásai. Villamos világítás.
 Villamos táviró.
 c) A vas és érczei.
- VII. a) A malom, mint összetett gép.
 b) Indukált áramok. A telefon.
 c) Réz, ólom, higany. A nemes fémek. Galvanoplastika.
- VIII. a) Az egyenletes mozgás. A hang és a fény sebességének meg-
 határozása.
 b) A siktűkör.
 c) Táplálószerünk vegyalkata.
- IX. a) A gyorsuló mozgás. A szabad esés.
 b) Fénytörő hasáb.
 c) Rothadás, korhadás. Táplálószerünk konzerválása.
- X. a) Az inga; az ingaóra. Foucault kísérlete.
 b) Lencsék. Messzelátó. Mikroszkop. Pápaszem.
 c) Keményítő, cukor, borszesz, ecet.
- XI. a) Hajított testek mozgása.
 b) Sípok; húrok rezgése. Hangsor. Fonográf.
 c) Kelmefestés és fehérités.
- XII. a) Keringő mozgás.
 b) A gőzgép.
 c) Talaj-vegyelemzés gazdasági szempontból.

Megjegyzendő, hogy ezen tételek implicite az összes előirt tananyagot foglalják magukban, melynek földolgozásáról a vizsgálaton jelenlevő illetékes szakférnök a kérdésnek egyik-másik irányba való terelése által meggyőződhetnek. Így p. o. a „konyhasó“ külön thézisként nem szerepel; de ott van a VIII. thézis c pontja, melyben ezen fontos vegyület is tárgyaltatik. Szintoly természetes, hogy a XII. b alatti thézisnél az examinátor a gőzgép valamennyi alkatrésze közül esetleg a „manometer“-t jelölheti ki tárgyalandó anyagként és így tovább!

ISMERTETÉSEK.

A gyakorló-iskola és a tanítási gyakorlatok Baján.

Mikor a „Magyar Tanítóképző“ első száma megjelent, feltettem magamban, hogy gyakorló-iskolánkról és az abban történő mintatanításokról, iskolalátogatási jegyzetekről, tanítási tervezetek készítéséről, tanítási gyakorlatok keresztülviteléről cikket írok, hogy a kartársak lássák, miként járnak el más tanítóképzőben. Nagy elfoglaltságom és egyéb körülmények gátoltak ennek részletes leírásában, értesítőinkben azonban többször közöltük röviden gyakorló-iskolánk szervezetét.

A képzőintézetek értesítői igen mostohán foglalkoznak ezzel a tárggyal, nem történik azokban említés, miként s ki vezeti tulajdonkép a tanítási gyakorlatokat. Ugy látszik, mostanig nem tartották ezt fontosnak; kéri az lépten-nyomon; a többi közt a fizetés felemelésénél is szembetűnő volt a gyakorló-iskolák tanítóiról való szándékos megfélelkezés. Vajjon mi más ez, mint a gyakorló-iskolai tanítók működésének kicsinylése?

A hány képző, annyi szokás; ez így van külföldön is; példa rá a karlsruhei és az esslingai mintaiskola. Nálunk is némelyekben az igazgató vezeti a tanítási gyakorlatokat, másokban a tanárok avatkoznak bele. Ez esetben persze nagyon is kitűnik egyiknek-másiknak paedagogiai jártassága, némelykor pedig ellenkezője, meg is látszik a tanítónövendékeken a sokféle beavatkozás eredménye: gyámoltalanokká és kapkodókká lesznek, nem tudva, melyik a leghelyesebb útmutatás.

Ezek előrebocsátása után szabadon előadnom, hogy miként történik képzőnkben a gyakorlati kiképzés, nem mintha eljárásunkat feltétlenül a legjobbnak tartanók, s mások javaslatát mérlegelni és méltányolni nem akarnók, hanem mivel az 20 év óta úgy van nálunk gyakorlatban, s fővárosunk egy kiváló tanfőria által helyesnek és célravezetőnek jeleztetett, aki intézetünket meglátogatva, tudomást szerzett a tanítási gyakorlatok vezetése felől.

A II. évesek minden hó utolsó hétfőjén egész napon át jelen vannak a gyakorló-iskolában. Szeptembertől decemberig tehát négy ízben hallgatják az irvaolvasást és ennek előgyakorlatait, az olvasmány-kezelés, földrajz, hittan, beszéd- és értelem-gyakorlat, ének és testgyakorlat köréből tartott mintatanításokat, mikről pontos jegyzeteket vezetnek. Januártól májusig a számolás, nyelvtan, ütenyírás, rajzolás és a reális

tárgyak (olvasmány alapján) köréből tartatik mintatanítás. A tanítás megkezdése előtt a növendékek helyet foglalnak a számukra fentartott padokban, a csendes foglalkozásra feladott anyagot is feljegyzik. A mintatanítás alatt levő tananyag menete hangsúlyoztatik és főbb mozzanatai a táblára jegyeztetnek fel, hogy a növendékek előtt annál világosabb legyen a tanmenet.

A dolgozatok letisztázására elegendő időt hagyunk, a mennyiben azokat mindig a következő hó 10-ig kötelesek elkészíteni. A letisztázás húsz ívből álló, folio nagyságu és a tanév elején a könyvkötő által készített vaskos könyvbe történik, még pedig a félvét hosszában behajlítván (mint a folyamodványoknál szokás), balról íratik a dolgozat, jobbról pedig a csendes foglalkozásul szolgáló tananyag. A jobbról levő részre jegyeztetnek a dolgozat minőségére vonatkozó észrevételek is. Az egyes dolgozatok rendszeren négy ívre terjednek s azok szigorú megvizsgálása szerda és szombat délután óráira marad, a midőn minden dolgozat három szempontból kerül bírálat alá; először a tanmenet, másodsor a helyesírás s harmadszor a küllalak és a betűk szabályossága tekintetéből.

Jelenleg 12 növendékünk van, egy-egy dolgozat megvizsgálása egy órai időt igényelvén, havonkint átlag legalább 12 óra, hetenkint 3 óra esik a dolgozatok bírálatára. A jegyzeteket veres tintával eszközlöm; a növendékek a helyesírási rosszul írt szavakat s egyéb hibákat kijavítva a jobbfelőli oldalra írják. Hogy a helytelenül írt szók élesebben elemeztessenek, felírom azokat az iskolai táblára és a gyakorló-iskolai tanulókkal javítottam ki a növendékek jelenlétében a következő mintatanítás alatt, mit a növendékek látván, a hibákat többé nem követik el, így dolgozataik feltűnően javúlnak és a helyesírási hibáktól mentek lesznek. Hétfőn d. u. 2—3-ig hittan lévén, a r. k. növendékek a hittani mintatanítást ép úgy írják, mint a többi tárgyak tanmenetét; a dolgozat e részét a hitoktató nézi végig és kék tintával teszi meg észrevételeit. Végre az igazgató elé kerülnek a dolgozatok, ki azokat végig nézvén, kék írónnal láttamozza; ezután újra a növendékek kezébe kerülnek az iskolalátogatás alkalmára. Nem dicsekvésből, de őszintén jelenthetem, hogy ezen eljárásunk szép eredményt mutat fel, amennyiben a növendékek az egyes tantárgyak kezelésének módját többször látva, jegyzeteik által azt egészen elsajátítják, s így a tanítási gyakorlatok jól előkészülnek.

A III. évesek tényleges működése a gyakorló-iskolában a tanév első hónapjának második felében kezdődik, mert a heti két tanítási óra (kedden és pénteken d. e. 8—9) mintatanításul szolgálván, az általuk tanítandó tárgyak köréből vesszük a tananyagot.

Megjegyzem, hogy a miniszteri tanterv óráin kívül 2 órát a praeparatióra vettünk fel órarendünkbe (hétfőn és pénteken délután egy-egy órát 2—3-ig), amidőn a gyakorló-iskolában hittan van, egy órát a III. és egyet a IV. osztály számára.

Az első praeparatióban utasítást adok a tanító magatartására az iskolában, a kérdések feltevésére, a tanítás figyelemmel való kísérésére és feljegyzésére, a gyermekekkel való bánásmódra és a jegyzőkönyv

vezetésére; azután kijelölöm a tananyagot a tanítási gyakorlatokhoz és megbeszélem részletesen annak írásbeli feldolgozását. S miután az egyes elkészítendő tervezetek szóval megbeszéltek, a tanítás előtti napon d. e. 11—12-ig megbírálom és a szemléltető eszközök használásához külön utasítást adok.

Minden növendék fél órán át tanít az 1. és 2. osztályban, először a számolás és nyelvtan, továbbá az irvaolvasás és olvasmány kezelés, végre a beszéd- és értelem gyakorlatok és írás köréből; mind-egyik növendék egész éven át 10-szer tanít mindig alapos előkészület után.

A tanítás az előkészítések alkalmával bíraltatik meg minden személyeskedés kizárásával, s pedig először van a növendék önbirálata, amely minél tökéletesebb, annál inkább emeli a növendék érdemét, azután hozzászólnak a társak, elolvassák jegyzékeikből a tanítás jó és rossz oldalára vonatkozó észrevételeiket, végre a gyakorló-iskola tanítója, mint a praeparató elnöke, összegezvén a tárgyalást, a tanítás eredményét kinyilvánítja s az érdemjegyet beírja a „Tanítási tervezetek és gyakorlatok naplójá”-ba, ami egyúttal felvétetik a jegyzőkönyvbe, mert a növendékek betűrendben jegyzők a praeparatiókban. Nálunk az a jó szokás, hogy sem az igazgató, sem pedig más szaktanár ebbe nem avatkozik, kiki saját feladatának él és iparkodik annak teljesen megfelelni.

A IV. évesek is csak az első hó második felében kezdenek tanítani heti három órában (hétfőn, szerdán, szombaton d. e. 8—9); a hó első felében mintatanításokat tartok a 3. és 4. osztályban azon tantárgyak anyagából, melyekből nekik tanítaniok kell; erre a hetenként hétfőn d. u. 2—3-ig tartatni szokott praeparatióban kijelölöm a tananyagot és megbeszélem annak módszeres kidolgozását úgy, mint a harmad éveseknél. A tanítás itt is eleinte félóránként történik, még pedig az olvasmány kezelés és nyelvtan, a számolás és földrajz köréből 8-szor tanít minden növendék tanulótársai jelenlétében; a 9-ik fellépés egész órán át tart az ének, testgyakorlat és gazdaságtan köréből; végül a 10-ik gyakorlat kétnapi tanításból áll, amikor a népiskola összes tárgyai mind a négy osztályban előfordulnak. Ilyenkor csak én ügyelek fel és figyelemmel kísérem a tanítás minden mozanatát s a tanítás bevégezte után megbírálom azt minden ízében. A többi növendékek ilyenkor osztályaikban hallgatják a rendes tanítást. A tanítónövendékek ez alkalommal önállóan kezelik a különféle rendtartási naplókat s leírják a gyakorló-iskola rovatos s részletes tantervét és órarendjét.

A róm. kath. IV-ed éves növendékek minden héten egy órában tanítják a gyakorló-iskolában a katekizmust és bibliát s pedig szintén félóránként felváltva. Előzetesen útmutatást kapnak, melynek alapján a tanítási tervezetet elkészítik s a hitoktatónak megvizsgálás végett benyújtják, aki a szükséges észrevételeket megteszi. A hittanból minden növendék ezen tanév alatt ötször tanít.

Szerény véleményem az, hogy ezzel a gyakorlatnak elég van téve, s nem értek azokkal teljesen egyet, akik azt hangsúlyozzák, hogy a

IV-ed évesek kizárólag a gyakorló-iskolában töltsék idejüket. Csak az alap adassék meg, melyen tovább haladhassanak az életben. A tapasztalás azt mutatja, hogy növendékeink intézetünkől kikerülve, jól boldogulnak az itt szerzett képességgel.

Megjegyzem még itt, hogy a tanítóképesítő vizsgálathoz a próbatanítás tételeit én jelölöm ki, a tervezeteket magam bírálom meg, és a tanítás eredményéről ez érdemjegyet a vizsgáló-bizottsággal egyetértve én állapítom meg, ép úgy mint a többi szaktanár saját szakmájából.

Összegezzük már most a gyakorló-iskola vezetőjének munkáját: azt találjuk, hogy naponta 8—11-ig részint tanítással részint tanítási gyakorlatok vezetésével van elfoglalva; 11—12-ig pedig végzi a tanítási tervezetek tüzetes megbírálását, a segédeszközök előkészítését és útmutatást ad a részletekre nézve. Ez kitesz 24 órát. Minden délután van ismét tanítás, kétszer praeparatio és a II. évesek iskolalátogatási terjedelmes dolgozatainak szigorú megvizsgálása; utóbbi egyhangu foglalkozás a szerda és szombat délutánját veszi igénybe; ez összesen 12 óra. Mindössze tehát 36 iskolai munkaórával dicsekedhetik nálunk a gyakorló iskola vezetője. Ha pedig a földrajz tanításához térjünk át s egyebet kell készítenie, szentelje rá a vasár- és ünnepnapokat, meg a nagy szüneteket is. Ezt is megcselekszem.

Kérem kartársaimat, vegyék az elmondottakat tudomásul s írják meg alkalmilag becses közlönyünkben saját észrevételeiket és javaslatokat a tanítónövendékek helyes és czélszerű kiképzésére nézve. Győzőn a jobb!

Bocskay Kristóf.

gyakorló-iskolai tanító.

A francia tanítóképző-intézetek tanterve.

(Folytatás.)

IV. Történelem és alkotmánytan.

III. év hetenként 3 óra, a melyből egy harmadéven át hetenként egy óra az alkotmánytanra fordítandó.

A) *Történelem.* 1. év h a r m a d. A forradalom és a konzulátus. 2. év h a r m a d. A császárság és a restauráció. 3. év h a r m a d. 1830-tól 1875-ig, ismétlés.

Részletezés. 1. év h a r m a d. Franciaország politikai és társadalmi állapota 1789-ben. A francia forradalom; okai, intézményei. Szövetség a francia köztársaság ellen. Baselben, Campo-Formio-ban, Luneville-ben, Amiens-ben eszközölt békekötések. Brumaire 18-ika. A konzulátus: a közigazgatási szervezet fejlődése. 2. év h a r m a d. A császárság. Harc Európával. Az 1815-ik évi békekötések. A szent szövetség. A restauráció. Az alkotmány. Spanyol háború. Görög függetlenségi háború. A spanyol gyarmatok felszabadulása. 3. év h a r m a d. Az 1830-ik évi forradalom. A belga királyság megalakulása. Lengyelország felosztása. Az alkotmányos uralom visszaállítása Spanyolországban és Portugáliában. Nagy politikai és közgazdasági reformok

Angliában. Az oroszok és angolok terjeszkedése Ázsiában. Algéria meghódítása és gyarmatosítása. Az 1848-ik évi forradalom. A második köztársaság. Az általános szavazatjog. Deczember másodika. A második császárság. A keleti kérdés és a krimi háború. Az olasz királyság megalakulása. Poroszország növekedő befolyása Németországban. A német szövetség felbomlása. Az Egyesült-államok. A rabszolgaság eltörlése. Mexikói háború. A Suez-i csatorna. Az 1870-iki háború. A német birodalom. A frankfurti béke. Az 1875-ik évi köztársasági alkotmány.

B) *Alkotmánytan.* Az állam. Az alkotmány. A köztársaság elnöke; miniszterek; szenátus, képviselőház. Kinevezés módja, hatáskörök. A törvények. Miniszteri intézkedések és rendeletek. Az államtanács. Az igazságügy. Legfőbb ítélőszék, a bünyfenítő és polgári bíróságok; a közigazgatási, katonai, kereskedelmi, egyetemi (tanügyi) bíróságok. A véderő. Az általános hadkötelezettség. A tankötelezettség. Az adó. Az adó nemei. Kivetés és behajtás. Az államköltségvetés. Allamadósság. Járadék. A Département. A prefektus. Prefektusi tanács. Választás módja, hatáskör. A département költségvetése, építményei, országutak, utak, csatornák stb. elemi oktatás. A Département tanácsa. Kantonális delegációk. Az Arrondissement. Az al-prefektus; az Arrondissement tanácsa. A Canton. A község. A municipális tanács; választása módja, hatásköre. A Maire, adjunktusai. A községi költségvetés. Elemi oktatás; községi építkezések; viczinális utak stb. A Departement és állam segélyei.

A tanító-jelölteknek azonfelül útmutatást kell adni a polgári nyilvántartás könyveinek vezetésében és az előljáróság (mairie) irodai munkájában. *)

IV. Földrajz.

I. II. III. év hetenként 1 óra.

I. év. Európát kivéve a többi földrészek földrajza. Elemi ismeretek a kozmográfia köréből: Általános áttekintés a földön. A földrajzi műszók magyarázata; a földgömb és térképek olvasása. A földrészek és oceánok általános áttekintése; a földrészek alakjai. Az orográfiai és hidrográfiai fő rendszerek. Levegő és tenger áramlásai. Az emberi fajok. A forró, mérsékelt és hideg övek. Politikai földrajz. Ázsia, Afrika, Amerika és Oceánia legnevezetesebb államainak részletes földrajza: Kína, Japán, Hátsó-India, az Angol-indiai császárság, Orosz Ázsia, Egyiptom, Afrika északi államai, Egyesült-Államok, Brazília és Argentína, Canada, Ausztrália és a főbb európai gyarmatok. A nevezetesebb földrajzi kutatások.

*) Az 1886. évi október 30-iki törvény 25. §-a értelmében meg van engedve, hogy a községi tanítók a departement tanácsa engedélyével végezhetik az előljárósági jegyzői teendőket. Ennek következtében a kisebb községekben a tanítói hivatal többnyire egyesítve van a jegyzőivel, az előljáróság hivatali helyisége az iskola épületében van. S. V.

II. év. Európa földrajza, Franciaország kivételével. Európa általános áttekintése, fizikai leírása. Az egyes államok részletes tanulmányozása: fizikai, közigazgatási, földmívelési, ipari és kereskedelmi földrajzuk. Államformák, vallások.

III. év. Franciaország földrajza. Fizikai földrajz. Partjai és határainak leírása. Orográfia és hidrográfia. Történelmi és közigazgatási földrajz: a hajdani és az új felosztás. Államforma, középponti, departementális és községi közigazgatás, földmívelés, ipar és kereskedelem. A közlekedés nagy eszközei: vasutak, csatornák, tengeri hajózási vonalak. Algéria és a francia gyarmatok földrajza. Fizikai és közigazgatási földrajz. A föld és ipar terményei. Kivitel és behozatal.

V. Számtan. Az algebra elemei. Könyvvitel.

I. II. III. év hetenkint 2 óra.

I. év. Számtan. Alapműveletek egész számokkal. Az oszthatóság ismertető jelei 2, 5-tel, 4, 25-tel, 3, 9-czel, 11-gyel. Legnagyobb közös osztó. A szám felbontása törzstényezőire. A legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többszörös felkeresése több számhoz. Közös törtszámok. Tizedes törtszámok. A mértékrendszer. Az arányokról és aránylatokról. Hármasszabály. Egyszerű kamat; állam-járadék. Discont; közönséges leszámítolás. Arányos osztás. Vegyítés és ötvény számítások. Egyszerűsítések és rövidítések a szóbeli és írásbeli számvetésben.

II. év. A) Pótlások a számtanhoz. Tantételek a szorzatokról és hányadosokról. Tantételek az abszolút és relatív törzsszámokról. Irreduktibilis törtek. Több tört legkisebb közös nevelője. Szakaszos törtek. Négyzetgyökök.

B) Algebra. Az algebrai számvetés, a többtagúak osztásának kivételével. Elsőfokú számbeli egyenletek. Feladatok.

III. év. A) Algebra. Másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. Alkalmazás számtani és mértani feladatokra. Számtani és mértani haladványok. A logaritmus-táblák használata. Összetett kamatok és törlesztési számítások.

B) Könyvvitel. Egyszerű és kettős könyvvitel. A kereskedelmi törvény főbb intézkedései a kereskedelmi számvitelt illetően.

VI. Geometria.

I. év hetenként 1, II. és III. év hetenként 2–2 óra.

I. év. Planimetria. Legendre első két könyvének anyaga. Vonalak arányossága. Hasonlóság.

II. év. Planimetria. A kör kerülete. Területszámítás. Stereometria. Az egyenes vonal és a sík. A testszögletekről. Síklapok. Köbtartalomszámítás. Henger, kúp, gömb.

III. év. A trigonometria rövid foglalatja, kizárólagos tekintettel a háromszögek megoldására.

Térrajzolás. Topográfiai sokszög. A részletek felvétele. A térrajzok szerkesztése a papíron. Mérték. Konvencionális jelek. Mérésszal. Tájéoló.

Földméréstan. Műveletek a mezőn; a terület meghatározása.

Földmérési feladatok. Kataszteri térrajzok. Vízsintezés, vízmérleg, lejt-mérő. A vízsintezések jegyzéke. Egyenlő magasságú vonalak. Kottirozott térrajzok. Egy egyenes, egy sík lejtősségének mértéke. Topográfiai térrajzok és térképek. Topográfiai térrajzok olvasása. A francia tábor-kari térképek. Gyakorlatok a mezőn. Topográfiai kirándulások.

VII. és VIII. Természettan és vegytan.

I. és II. év hetenként 2, III. év hetenként 3 óra.

VII. Természettan.

I. év. Nehézkedés és hydrostatika. A nehézkedés iránya. A gravitáció középpontja. Súly. Mérleg. Fajsúly: meghatározása az üvegcse segítségével. Egyensúlyban levő folyadékok szabad felülete. Nyomás a belsőben és az edény falaira. Közlekedő edények. Alkalmazások. Hidraulikus sajtó. Archimedes törvénye. Használatos aréméterek állandó súlylyal. A gázok általános tulajdonságai. Légköri nyomás. Barométerek. Mariotte törvénye. Manométerek. Pneumatikus gépek. Szivattyúk. Szívók. Léggömbök.

Akuszтика. A hang keletkezése. A hang terjedése. A hang sebességének mérése levegőben, folyadékokban, szilárd anyagban. A hang visszaverődése, visszhang. A hang nemei. Zenei intervallumok.

II. év. Hőtan. A testek kiterjedése a melegség által. Higany-, borzesz-hőmérők. Hőmérő skálák. Kiterjedési együtthatók magyarázata. Alkalmazások. A meleg terjedése a testekben. Alkalmazások; ruházat. Mozgások a folyadékokban és gázokban. Tengeri áramlások. Szelek. A kémények húzása. Szellőztetés. A testek halmazállapotának változása: olvadás, merevedés; oldás, jegecedés. Párolgás az üres térben és a levegőn. Telített és nem telített gőzök. A feszültség maximuma. Légkörbeli nedvesség. Sűrítő nedvességmérő. Köd, felhő, eső, hó, jégeső, ólmos eső, harmat és dér. Párolgás. Forrás. Destilláció. Fajmeleg. Hűtőkeverékek. Párolgással előidézett hideg. Jégkészítés. A legnevezetesebb fűtőszerkezetek a háztartásban és az iparban. A gőzgépek fogalma. Hőmérők készítése és leolvasása. A hőmérséklet maximuma és minimuma. A légköri nyomás. Napi és évi változások. Szelek. Szélvészek. Forgó szelek. Időjárás és szélvészek térképei. Időjóslás rövid időre. Ciklonok és forgatagok.

III. év. Villamosság és delejesség. Az elektromosság gerjesztése, dörzsölés és megosztás által. Elektromos gépek. Leydeni palack. Légköri elektromosság. Elemek elmélete. Elektromos áram. Elektromos világítás, Galvanoplasztika. Mágnesek. Sarkok. A mágnesű. elhajlása és lehajlása. Útirányzó. Galvanométer. Mágnesezés áramokkal. Elektromágnes. Általános fogalom az elektromos telegráfiról. Áramgerjesztés. Telefon.

Fénytan. A fény terjedése. Saját és vetett árnyék. A sík és gömbtükrök tulajdonságai kísérleti úton bemutatva. Törés. Hasábok. Teljes visszaverődés; légtükrözés. A lencsék tulajdonságai kísérleti úton megmagyarázva. Kézi nagyító. Mikroszkop. Messzelátó. A fény szétbontása és összetétele. Színkép-elemzés. Szívárvány. Sugárzó meleg.

A természettani mechanika elemei. Mozcás. Tehetetlenség. Erők. A testek esése törvényének magyarázata. Atwood esés-gépe. A tömeg értelmezése. Az erő mérése az általa okozott mozgással. Egyszerű gépek. Emeltyű. Csiga. Helyzeti és mozgási energia. Kilogram-méter. Lóerő. A mechanikai munka és a meleg egyenértékéről.

VIII. Vegytan.

I. év. Viz: szétbontása és összetétele. Hidrogén. Okszigén. Levegő: elemzése. Nitrogén. Égés. Általános tudnivalók a kémiai vegyülésről. Szabad meleg. A tulajdonságok megváltozása. A kémiai elnevezések és jelzések elvei. Savak. Bázisok. A Nitrogén okszidjai. Salétromsav. Ammoniak. A kémiai vegyületek súly és térfogat viszonyai. Klór. Sósav. Jód. Kén. Kénssav. Kénsav. Foszfor. Foszforsav. Szén. Szén-oxid. Szénsav. Kovasav.

II. év. Fémek. Általános tulajdonságok. Ötvevények. Sók. Általános tulajdonságok. Összetétel törvényei. Berthollet törvényei. A vegyértékről. Kalium és Natrium. Hamuzsir. Szóda. Konyhasó. Mesterséges szóda. Salétrom. Puskapor. Kalcium és magnézium. Mész; szén-savas, kén-savas, foszforsavas mész. Alumínium. Timföld. Timsó. Szilikátok, agyag, porcellán, üveg, mész, vakolat cément. Vas, horgany. Oxidok, szulfátok, karbonátok. A vas metallurgiájáról (öntött és kovácsolt vas, acél). Czin, réz, ólom. Oxidok, szulfátok, karbonátok. Kéneseő, ezüst, arany, platina.

III. év. Rövid magyarázatok a szerves anyagok összetételéről, elemzéséről, és vegyi tekintetben való osztályozásukról. A hidrogén karbonátjai. Légneműek szénhidrogén, mocsárlég; folyékonyak és szilárdak: benzín, naftalin, terpetinolaj, petroleum. Alkohokok: közönséges alkohol, erjedések (bor, sör, gyümölcsborok). Etherok: közönséges ether Glicerín. Zsírok, szappan, stearingyertyák. Czukorfélék: nádczucker, tejcukor. Dextrin. Keményítő, sikkér. Gummi. Czelluloza. Faneműek. Alkalmazás a papirgyártásban. Fénol. Eczetek: eczetsav, sóska-sav, tejsav. Alkaloidok: mesterségesek (anilin); a festőanyagokról, szövetek festéséről, és nyomtatásáról. Növényi alkaloidok: morfin, kinin, strichnin. Amidok; hucyany. Indigo. Albuminátók és odatartozók: kazein, fibrin, glutin. Enyv. Fehérnye. Tej. Vér. Állatok húsa. A fa, bőrök, élelmiszerek konzerválása.

(A második és harmadik évben a növendékeket gyakorolni kell a kísérletekben.)

IX. Természetrácz és egészség-tan.

I. II. és III. év hetenként 1 órában.

I. év. *Növénytan.* 1. A növények szerkezetének és szerveinek leírása. Sejték. Rostok. Edények. Gyökerek. Közönséges és járulékos gyökér. Szár. Jelleme a kétszikű, egyszikű és virágtalanoknál. Gyöktörzs. Hagyma. Gumó. Levelek. Szerkezete, alakja. Tartósak és lehullók. A levelek átalakulásai. A levelek elhelyezkedése a száron. Melléklevelek. Rügyek. A dugványozásról és ojtásról általában. Virágok. Virágtakaró. Csésze, pártá. Porzók, virágcpor. Bibeszár, peték.

Mézőgödör, méz. Tökéletes virágok, egylaki, kétlaki növények. A virágzat különféle alakjai. Murvák, gallér. Bimbók.

2. Életműködések. Táplálkozás. A chlorophyll működése. A szén áthasonítása. Nedvfelszívódás. Lélekezés. Kipárolgás. Megtermékenyítés. Keresztezés, Csirázás.

3. Osztályozás. A növények hármas osztályozása: egy szikúek, kétszikúek, virágtalanokra. Mindenik csoport nevezetesebb családjainak különleges ismertetőjelei. A legelterjedtebb vagy szervezetek miatt legnevezetesebb fajok megjelölése, kiemelvén azokat a növényeket, amelyek hasznosak vagy veszélyesek.

II. év. *Allattan* 1. Az ember boncztana és élettana. A legfőbb boncztani elemekről. Emésztés; fogak; emésztő cső és működése. Lélekezés; szervei; mechanikai és kémiai folyamatok. Gége; hang. Vérkeringés; vér; nyirk, khilus. Szív. Ütőerek, viszerek, hajszáledények, nyirkedényrendszer. Felszívódás. Az assimiláció tünevényeiről általában. Kiválasztások. Bőr. Vesék. Idegrendszer. Idegsejtek és idegrostok. Ideg középpont. Idegek; érző, mozgató idegek. Érzékek: tapintás, izelés, szaglás, hallás, látás. Mozgás. Csontváz, összeköttetései. Izmok. Járás, ugrás, szaladás, úzás.

2. Az állatok osztályozása körökre. Gerincesek köre. Jellemzése (a legfontosabb anatómiai szervek és ezek működésének futólagos áttekintése). Felosztás osztályokra. Izeltlábuak köre. Jellemzése, osztályai. Sugárállatok köre, jellemzése, felosztása. Végtagok köre; röviden az ázalagokról.

Tipusok gyanánt a főbb osztályokból a leghasznosabb állatok választandók és jellemzendők a rendek, amelyekbe tartoznak.

III. A) *Földtan*. A jelenkor legfőbb geológiai jelenségeiről általában. Ez adatok felhasználása a régebbi korszakok geológiai jelenségeinek magyarázatára. A vulkanikus és üledékes rétegek keletkezése. Átalakult rétegek. Hegységek; viszonylagos koruk. A legnevezetesebb vulkanikus kőzetek, rreztelerek. Üledékes kőzetek. Kövületek; fontosságuk a képletek jellemzésénél. Az üledékes képletek osztályozása első, másod, harmad, negyedkoriakra. Megkülönböztető tulajdonságok. Jellemző kövületek.

Példa gyanánt használandó a környezet talajának geológiai szerkezete.

Megjegyzés. Habár a növénytan tanítása kizárólagosan az első évre van téve, mindazonáltal a II. és III. évfolyam növendékei is, mint az I. évfolyambeliek, kötelesek gyakran botanizálni a tanár vezetése alatt.

B) *Egészségtan*. (20 lecke egy-egy órával). A víz. A különféle ivóvizek: forrásvíz, folyóvíz, kútvíz. Csak a forrásvíz tiszta; minden más víz lehet szennyezve; a szennyezés minősége. Az ivóvíz tisztításának eszközei: szűrés, főzés.

A levegő. A lakásban stb. szükséges levegő mennyisége. A zárt levegő ártalmasságai. A levegő megújítása; szellőztetés; mocsarak szomszédsága.

A táplálószer. A közönséges szilárd és folyékony tápláló-

szerek legfőbb hamisításai. Az egészségtelen húsneműek; parasiták vagy betegségek csirái (trichina, tuberkuloza). Rothadt hús, a serteshús, kolbász stb. által okozható ártalmasságok. Ragadós betegségek. Fogalom. Példa: egy tipikus betegség és annak egyszerű magyarázata. A lépfene, Pasteur tapasztalatai. Az ember legfőbb ragadós betegségeinek rövid ismertetése. Elővigyázati rendszabályok; fertőztelenítés. Ürülék-anyagok. Eltávolítás eszköze: gödrök, száraztók stb. Higitás. Az ürülékekkel terjesztett ragadós betegségek: tifusz, kolera. Az egészséges ház. Az egészséges iskolaépület (a megelőző szabályok alkalmazása.) Levegő, víz, árnyékszék stb. Az iskolában szereszhető betegségek. Rüh stb. ragadós betegségek; lázas kiütések (himlő, kanyaró, skarlat). Oltás, újraoltás. Himlő okozta halandóság. A gyermekkor egészségtana. Ujszülött. Táplálkozása. Közönséges előítéletek. A tej. Veszélyek, midőn az üdöveszes tehéntől származik. Az állatok némely betegségeiről. Veszétség, takonykór, marhavész, lépfene. Leszúrás, elásás (az 1881. július 21-iki állategészségügyi törvény). *Suppan Vilmos.*

I R O D A L O M.

Könyvismertetes.

Neveléstan tanítóképző intézeti növendékek, tanítójelöltek és tanítók számára.

Irta Erdődi János. Második átdolgozott kiadás. Budapest 1889.

E nagy terjedelemmel bíró tanítóképző-intézeti kézikönyv, négy főrésze oszlik. Az első főrésznek, mely 88 nyomtatott oldalra terjed, „Test és egészségtan“ a címe. A könyv második főrésze, mely 121 nyomtatott oldalt foglal magában, a lélektannal és a lelki erők fejlesztésmódjának az elméletével foglalkozik. A mű harmadik, 191 oldalra terjedő főrésze a szorosabb értelemben vett neveléstanról, nevezetesen pedig az iskolai neveléstanról szól. Végül a könyv negyedik főrésze, 160 oldalra terjedő „Nevelés történelmet“ nyújt.

A könyvnek az első főrésze, a „Test és az egészségtan“-nal foglalkozó rész, a leggyöngébb, illetőleg a legelhibázottabb; mert abban a szerző nem elégszik meg azzal, hogy az emberi testnek egyes részeit boncz- és élettani szempontból leírja és az egészségtan legfőbb tételeit közölje, hanem lefesti még az egyes testrészek betegségeit és még fölül rá helylyel közzel orvosi tanácsokat is osztogat s így mintegy arra utalja a tanítójelölteket, hogy a kuruzsláshoz megkivántató ismereteket összegyűjtsék és esetleg alkalmazzák is. Erdődi könyvében le vannak írva a következő betegségek és azoknak okai mellett helylyel közzel még a gyógyítási eljárások is: 1. angolkór, 2. hátgerincz-görbülés, 3. ízületbetegség, ficzam, 4. esonttörés, 5. csúz, köszvény, 6. esonthártyalob, 7. csontszú, 8. sorvadás, 9. göresök, 10. a szájbúz, 11. a gyomorhurut, 12. a gyomorgöres, 13. a hányás, 14. a gyomorvérzés, 15. a gyomorfekély és gyomorrák, 16. a hasmenés, 17. a kolera, 18. a vérhas, 19. a vérrekedés, 20. a puffadtság és kolika, 21. a hashártya-

gyulladás, 22. a gyomorférgesek, 23. a mérgezés, 24. a májbaj, 25. a vesebaj, 26. a vízkórság, 27. a vérbőség, 28. a vérszegénység, 29. sápkór, 30. a görvélykór, 31. a süly, 32. a váltóláz, 33. a szívbajok, 34. a vérzések, 35. a hurut, 36. a garat- vagy torokgyík, 37. a hártvás- és a roncsoló-toroklob, 38. a köhögés, 39. a tüdőgyulladás, 40. a tüdővész, 41. a hűdés, 42. a hysteria és a hypochondria, 43. az epilepsia, 44. a migraine, 45. a hagymáz, 46. az agyrázkódás, 47. az ájulás, és a tetszhalál, 48. az égési sebek, 49. a kelések, 50. a kanyaró, 51. a himlő, 52. az álhimlő, 53. a bárányhimlő, 54. a vereshimlő, 55. az ótvarr, 56. a bőrfarkas, 57. a sömör, 58. a sérvbajok, 59. a nátha és 60. a fülbetegségek.

Ebből eléggé kiviláglik, hogy szerző művének első részében nem annyira az egészségtani tételek közlésére, mint inkább a betegségek leírására fordítja a fősúlyt, holott a neveléstannal nem annyira a betegségek leírását és gyógyítás módját, mint inkább a testi szervek boncz- és élettani leírását kell a képzőkben szorosabb kapcsolatba hoznunk és az egészségtanból inkább csak az ugynevezett iskola-egészségügytan tételeit kell közölnünk. Véleményem szerint szerzőnek a könyv első részét alaposan át kellene dolgoznia s abból a betegségek leírására és gyógyítására vonatkozó szakaszokat ki kellene egészen hagynia; mivel a tanítójelöltekre nézve a testi szervek boncz- és élettani leírásán kívül csak úgynevezett iskolai betegségek okainak és a gyermekek között gyakran uralkodó járványos és ragályos betegségek előjeleinek az ismerete szükséges, a mennyiben ezeknek az ismerete nélkül a tanító nem volna képes a gyermekeket az iskolai betegségek elharapódzásától és a járványos meg a ragályos betegségek elhatalmosodásától megóvni. Ha aztán még ezen kívül is meg kell a tanítónak az orvosi ismeretekből is valamit tanulni, úgy az nem lehet más mint az, hogy az életveszélyes esetekben, minők a mérgezés, vérzés, esonttörés, ficzam, égési sebek, fulladás stb. addig is, míg az orvos megérkezhetik, az első segély nyújtásához értsen.

Az Erdődi-féle Neveléstan második főrésze két szakaszra oszlik. Az első a lélektan főbb tételeit, a második a lelki erők fejlesztésére vonatkozó elméletet nyújtja. A könyv lélektan részében a következő címekkel ellátott fejezeteket találjuk:

1. Az emberi lélek. 2. A lélekélet működései általában. 3. Az érzés vagy érzéklés. 4. Az észrevevés. 5. A szemlélés. 6. A figyelem. 7. Az észrevételi csalódás. 8. A képzelés. 9. Az emlékezés. 10. A képzelődés. 11. A tudat és öntudat. 12. A gondolkodás. 13. Az értelem. 14. A fogalom, és alkotásának módja. 15. A fogalom tartalma és terjedelme. 16. A fogalom tartalmának feltüntetése. A meghatározás. 17. A fogalom terjedelmének feltüntetése. A felosztás. 18. A fogalmak a megismerés fokozata szerint. 19. A fogalmak az egymáshoz való viszony szerint. 20. Az ítézés. 21. Az ítéletek önmagukra nézve. 22. Az ítéletek egymáshoz viszonyítva. 23. Az ítézés törvényei. 24. A következtetés. 25. A következtetés módjai. 26. A következtetés fajai. 27. A bizonyítás. 28. Az ész. 29. Az érzelem fogalma. 30. Az érzelem becsé s viszonya a lélek többi működéséhez. 31. Az érzelmek jellegök szerint. 32. Az érzelmek tartama. 33. Az érzelmek ereje. 34. Az érzelmek in-

dító okai és tudatossága szerint. 35. Az érzelmek az ember viszonyai szerint. 36. Érzéki érzelmek. 37. Szellemi érzelmek. 38. A kedély. 39. Az ösztön. 40. A vágy. 41. A hajlam és szenvedély. 42. Az értelmi akarat vagy önkény. 43. Az eszes vagy erkölcsi akarat. 44. A jellem. 45. A lelki élet módosulásai. 46. A vérmérséklet. 47. A nemi különbség. 48. A korbéli különbség.

El olvasván a könyvnek ezen a lélektanból vett cikkeket, arról győződtem meg, hogy szerző a lélek értelmi, kedély, és erkölcsi világának minden egyes, a tanítóra és a nevelőre nézve is fontos jelenségét felemlíti és eléggé világosan leírja s helylyel közzel még azt is kellő képen kiemeli, hogy miért kell az oktató nevelő tanítónak az egyes lélektani jelenségekkel tüzetesebben megismerkedniök. Egyébként Erdődi könyvén is erősen meglátszik az a baj, hogy nincsen még helyesen megállapított és legalább a tankönyvírókra nézve kötelezőleg elfogadott bölcsészeti-szótárunk. A hány a magyar lélektan, a hány a lélektani cikkeket magyarra fordító író, annyiféle neve van a magyar irodalomban az egyes lelkijelenségeknek. Erdődi is alkotott néhány ily lélektani műkifejezést, így p. o. anyagi értelmek nevezete alá foglalta az aethaetikai, az intellektuális és morális értelmeket, értelmi akaratnak nevezte el az „önkényes“ akaratot vagyis jobban mondva a szabad akaratot és „eszes akaratnak“ az „erkölcsi akaratot.“ E példák is eléggé bizonyítják, hogy mily káros az a szabadság, a mely nálunk a műkifejezések alkotása körül még a tankönyvekben is uralkodik.

Az Erdődi-féle lélektani könyv második szakasza a lelkierők fejlesztésére vonatkozó elméletet, illetőleg neveléstani szabályokat foglalja magában a következő címek alá sorolt fejezetekben: 1. Az érzés nevelési szempontból. 2. Az észrevezés nevelési szempontból. 3. A szemléltetés nevelési szempontból. 4. A figyelem ébresztése és fentartása. 5. A képzelés nevelés szempontból. 6. Az emlékezés fejlesztése. 7. A képzelődés nevelési szempontból. 8. A tudat és öntudat emelése. 9. Az értelem fejlesztése általában. 10. A fogalom alkotásban való ügyesítés. 11. Az ítélésben való gyakorlás. 12. A következtető tehetség képzése. 13. Az ész fejlesztése. 14. Az érzelmek nevelési szempontból. 15. Az érzéki érzelmek fejlesztése. 16. A szépségnek fejlesztése. 17. Az igaz érzelmének fejlesztése. 18. Bánásmód hazug gyermekkel. 19. Az erkölcsi érzelmek fejlesztése. 20. A jogérzelem fejlesztése. 21. A kötelesség érzelmének fejlesztése. 22. Az önérzelem fejlesztése. 23. A rokonérzelem fejlesztése. 24. A hálaérzelem fejlesztése. 25. Nevelés szívességre s szolgálat kézségre. 26. A hazafiság érzelmének fejlesztése. 27. A vallásos érzelmének fejlesztése. 28. Az indulatok nevelési szempontból. 29. A kedély fejlesztése. 30. Az ösztönökről általában. 31. A tevékenység ösztöne. 32. Az utánczás ösztöne. 33. A társulás ösztöne. 34. A vágyak nevelési szempontból. 35. A hajlamok nevelési szempontból. 36. Az akarat fejlesztése. 37. A jellem fejlesztés. 38. Nevelés engedelmességre. 39. Engedetlen gyermekekkel való bánásmód. 40. A vérmérséklet nevelési szempontból. 41. A nem nevelési szempontból. 42. A kor nevelési szempontból.

Az itt felsorolt czímek is eléggé igazolják, hogy szerző a legnevezetesebb lelkiérők fejlesztésére vonatkozó elméletet, neveléstani szabályokat felvette neveléstani kézi könyvébe, ámde azt is bizonyítják ezek a czímek, hogy szerző nem mindig elég szerencsés a neveléstani műkifejezések megválasztásában. A mikor p. o. szerző azt mondja, hogy az érzéki érzelmek fejlesztéséről beszél, akkor voltaképen azt akarja mondani, hogy az érzéki érzelmek iránt való fogékonyságnak a fejlesztéséről fog szólni; és a mikor azt mondja, hogy a szépérzelem fejlesztésére vonatkozó neveléstani tételeket ismerteti, akkor voltaképen a szépérzék vagy izlés fejlesztésének és gondozásának az útját-módját tárgyalja. Ilyen tévedések lépten-nyomon előfordulnak a könyv ezen szakaszában, valószínűleg azért, mivel a német „Gefühl“ szónak kettős értelemben való használhatóságát nem vette a szerző kellőleg figyelembe. Erős tévedésbe esett a szerző könyvének abban a részében is, a melyben a hazugság elkövetéséből származó érzelmet kivette az erkölcsi érzelem világ keretéből és odahelyezte az úgynevezett igazságérzelmű vagyis a dolog helyes felfogásából és tudásából igaz nem tudásából származó érzelmek közé. Szerző előtt úgy látszik, legalább a könyv szerint, nincs különbség azon érzelem között, a melyet az értelmi ösztönök kielégítése folytán akkor érezünk, a midőn gondolatainknak a valósággal való megegyezéséről meggyőződés szerint avagy annak a hiánya miatt a kételkedéssel küzködünk és amaz érzelem között, a mely akkor fogja el lelkünket, a midőn saját meggyőződésünkkel ellentétben csupán önzésből mást állítunk, mint a mit gondolunk és megegyeződésszerűleg tudunk. — Van aztán még egy másik gyarlósága is ennek a könyvnek és ez abban nyilvánul, hogy a lelkiérők fejlesztésére vonatkozó cikkeknek egyike-másika olyan lelkiérőkre vonatkozik, a melyek a lelki jelenségeket és erőket leíró részben alig-alig vannak megemlítve; már pedig a dolog rendje igen természetesen azt követelte volna a neveléstan írójától, hogy a lelki jelenségeket leíró részben azokkal a lelkiérőkkel mind foglalkozzék a lehető legtűzetesebben, a melyeknek fejlesztése a neveléstani szempontból véve is igen fontos. A könyv lélektani részében említés sincs téve a jogérzelemről, a hálaérzelemről, a hazafiság érzelméről; de a lelkiérők fejlesztésére vonatkozó részről ezekről is igen helyesek, külön is megemlékezik a szerző. — Nem kevésbé feltűnő a könyvben az is, hogy a szerző a 46-ik lapon az indulatot világosan és helyesen rövid ideig tartó, heves, hirtelen fellépő érzelmenek nyilvánítja, a 57-ik lapon pedig azt mondja, hogy a szenvedély és az indulat rokonságban vannak egymással, holott a mi az akarat körébe esik, az nem lehet fogalombeli rokonságban azzal, a mi a kedélyvilág köréhez tartozik. Az indulatok legfeljebb csak szülő avagy indító okai lehetnek az ösztönöknek, vágyaknak, szenvedélyeknek, de nem mellérendelt fogalmak ezekkel.

Nem válik a könyvnek előnyére az sem, hogy a lélek akaró tehetőségéről aránylag igen keveset mond el.

A könyvnek ezen második főrésze azonban daczára a benne található gyarlóságoknak mégis határozottan jobb az első főrészénél, a mely a test- és egészségtannal foglalkozik.

Az Erdődy-féle „Neveléstan“ harmadik főrésze a szorosabb értelemben vett „Neveléstant“ nyújtja, a melybe szépen beleilleszthette volna szerző azt is mind, a mit könyve második füzetének a lelkierők fejlesztésére vonatkozó főrészében előadott volt és azt is, a mit a testi neveléstanból az I-ső füzetben nyújtott.

Az Erdődy-féle ezen „Neveléstan“ a miként az alább felsorolandó cikkek címei is mutatják, kiváló figyelmet fordít az iskolai neveléstanra és közli mind azt abban, a mit a németek a „Schulkunde“ néven szoktak összefoglalni.

A könyv e főrészének a címei ezek: 1. A nevelés fogalma és célja. 2. A nevelés eszközei általában. 3. A testi ápolás célja és eszközei. 4. A testi ápolás eszközei általános szempontból; a) táplálás, b) ruházás, c) tartózkodási hely, d) tisztántartás, e) foglalkoztatás, f) edzés, g) felügyelet. 5. A testi ápolás iskolai szempontból, a) az agyat illető ápolás, b) a szemet illető ápolás, c) a fület illető ápolás, d) a szaglás, izlés és a tapintás szervét illető ápolás, e) a beszédszerveket illető ápolás, f) a mozgás szerveit illető ápolás, g) a légzés és a vérkeringés szerveit illető ápolás, h) az emésztés szerveit illető ápolás. 6. A fegyelmezés fogalma, kezdete és vége. 7. A fegyelem eszközei, a) a szoktatás, b) a parancsról, c) a jutalmazás és a büntetés, d) a megelégedés nyilvánítása, e) a kitüntetés, f) az ajándékok, g) az elégedetlenség nyilvánítása, h) a megszegyenítő büntetések, a megfélemlítő büntetések. 7. Azon büntetésmódok, a melyeket az iskolában nem szabad alkalmazni. 8. A példa. 9. A tanidőre vonatkozó fegyelem. 10. Fegyelem a tér dolgában. (?) 11. A tanulók tevékenységére vonatkozó fegyelem, a) az iskolai vizsgálatok, b) a tanulóknak osztályokra való elkülönítése. 12. Fegyelem a gyermekek viselkedésére nézve. 13. A tanító személye a fegyelemben. 14. A tanulók közrehatása a fegyelmezésnél. 15. A szülők közreműködése. 16. Az előljárók közrehatása. 17. A tanítás fogalma és alapja. 18. A tanítás nemei és az elemi tanítás szükséges volta. 19. Az elemi tanítás célja. 20. A tanítás eszközei általában. 21. A tanterv. 22. A leczketerv. 23. Az órarend. 24. Az iskola felszerelése. 25. A tanmenet. 26. A tanalakok. 27. A tanmodor. 28. A tanítás elvei illetőleg 18 nagy szabálya. 20. A nevelés főelvei és 10 nagy szabálya.

Szerző ezen címek alatt eléggé gyakorlati módon nyújtja mind azt, a mit a tanítójelölteknek a nevelés és az iskolatartástánból a szorosabb értelemben vett gyakorlat megkezdése előtt el lehet és el kell sajátítaniok. Meglátszik a munka ezen részén, hogy írója a legjobb német műveket áttanulmányozta és hogy azokból a gyakorlati életben szerzett tapasztalatok által is igazolt tételeket jól ki tudta szemelni.

Ha mind e mellett is szerző művének ezen része ellen is kifogásokat kell tennünk, ugy ez csak azért történik, mivel véleményem szerint szerző helyesebben cselekedett volna, ha művében bizonyos tételeknek többbizben való ismétlése helyett, bővebben foglalkozott volna az egyes tanalakok ismertetésével és a neveléstani szabályoknak a lélektanban megismertetett tételekkel való megvilágításával és megokolásával. Erdődy sem kerülte ki a legtöbb neveléstani írónak azt a hi-

báját, a mely abban áll, hogy az előzetesen megismertetett lélektani tételeket nem hozzák eléggé szoros kapcsolatba a neveléstanal és viszont, minek következtében akárhány megismertetett lélektani tételnek a gyakorlatban levő hasznavehetőségéről nem győződven meg a tanítójelöltek, lassanként megszokják a neveléstani szabályoknak minden lélektani indokolás nélkül való befogadását, elismerését és alkalmazását. Nem ártott volna továbbá a műnek az sem, hogy a szerző nemzeti műveltségnek és a nemzeti népnevelésnek lényegével is egy kissé tüzetesebben foglalkozott volna abban és hogy ha a nőnevelésre vonatkozó vázlatosan odavetett eszméit is bővebben kifejtette volna.

Különben eltekintve a könyv ezen hiányaitól, nézetem szerint az Erdődi-féle Neveléstanak ez a harmadik füzeté ér még a legtöbbet és bizvást helyet foglalhat a legjobb tanítóképzőintézeti kézikönyveink sorában.

Az Erdődi-féle műnek negyedik főrésze is két szakaszra oszlik; az elsőben szerző az általános, a másodikban pedig a hazai neveléstörténelmét nyújtja, a népoktatás ügyet rendező törvényeink legfontosabb pontjainak kapcsolatában. Mint a legtöbb más neveléstörténelemnek, úgy az Erdődi által írottak is az a főhibája, hogy a lényeges és a megtanulásra méltó neveléstörténelmi mozzanatok mellett egy rengeteg olyan adatot is nyújt, a melyeknek emlékeztetbe vésése a néptanítójelöltben a tanítói arra valóságnak a mértékét nem képes fokozni. A neveléstani órák neveinek életrajzi adatainak és az általuk írt, de a növendékek kezei közé nem kerülő paedagogiai műveknek az általános jellemzése csak annyit ér, mint a magyar irodalomtörténet tanulásának, az a már teljesen elítélt módja, a mely az irodalomtörténeti adatok közlésével nem hozta kapcsolatba az írók jelesebb műveinek a tanulmányozását és behatóbb módon való megszemlélését. Erdődi is igen helyesen cselekednék, hogy ha könyvének azon részében a közoktatásügy fejlődésének főbb vonásokban való feltüntetését mellett csupán csak azt a néhány korszakot alkotó kiváló paedagogiai író ismertetné meg könyvében, a kiknek művein és eszméin aztán évtizedek kisebb-nagyobb közmunkásai tanakodtak volt; ámde aztán ezeknek a műveiből egy-két olyan mutatványt is kellene nyújtania, a melyekből éppen az tűnjék ki, a mi őket e téren korszakok alkotóivá avatta fel. A mit Erdődi neveléstörténelmében nyújt, a tényeknek nagyjában véve megfelelő és eltekintve attól, hogy igen sok, az emlékeztetbe vésésre nem is méltó, életrajzi adatot közöl, a népoktatásügy fejlődésének legnevezetesebb mozzanatait elég szerencsés rajzolatokban adja elő.

A könyvet általában tanítóképző intézeteinkben sikerrel használhatónak tartom.

—é—y.

* * *

Beküldött művek. *Méhner* Vilmos kiadásában a következő művek jelentek meg. **Az állatok világából.** Irta. *Hanusz* István. Ára 1 frt 20 kr. **Rövid Fizika** polgári és felsőbb leányiskolák IV. osztálya számára, írta dr. *Kovács* János. 86 rajzzal. Ára 80 kr. **A csillagászati földrajz elemei.** Polgári és felsőbb leányiskolák IV. osztálya számára, írta dr. *Kovács* János. A szöveg közé nyomott 26 rajzzal egy

czimképpel és egy színes táblával. Ára 50 kr. **Magyar Nyelvtan mondattani alapon.** Polgári és felsőbb leányiskolák számára. írta *Király Pál.* Ára 80 kr. **Német Olvasókönyv es Nyelvtan.** Mindkét nembeli polgári iskolák számára, szerkesztette dr. *Herrmann Antal.* Harmadik rész. Ára 1 frt. **Grundzüge der deutschen Sprachlehre.** Von Anton *Herrmann.* Ára 20 kr. **Földrajz.** A polgári fiúiskola III. osztálya számára, írta dr. *Simonyi Jenő.* A szöveg között *Homolka József* 8 színes és fekete térképével. Ára 80 kr. **Természettan.** A polgári és a felsőbb leányiskolák IV. osztálya számára. *Wettstein H.* műve nyomán kidolgozták *Páthy Károly* és *Szarvassy Margit.* 118 ábrával. Ára 80 kr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Meghívó!

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya és tantervkészítő bizottsága a folyó évi május 19-én kedden d. e. 9 órakor az *Andrássy-úti* tanítónőképző-intézet helyiségében ülést tart.

Az ülés tárgyai lesznek:

1. Az albizottságnak jelentése a paedagogiai elméleti tárgyak általános és részletes tervéről.

2. A paedagogiai gyakorlat részletes tervezete.

3. Az ének- és zene oktatás tervezete. Előadó: *Sztankó Béla.*

A választmány azért tűzte ki ezen ülést az Országos Tornaverseny idejére, hogy a vidékről felránduló tisztelt kartársaknak alkalma legyen tanítóképző oktatásunk ezen alapvető fontosságú tárgyaihoz szólni.

Felhívjuk tehát tisztelt kartársaink figyelmét ezen ülésre és kérjük különösen a paedagogiai tanárokat, a gyakorló-iskolai tanítókat, a zenetanárokat s általában a tanítóképző tanárokat, a kiket a kitűzött tárgyak iránti érdeklődés s a tornaverseny látványossága a fővárosba hív, a mennyiben egyéb elfoglaltságuk engedi, végre a tanítóképzés minden barátját, hogy ez ülésünkön megjelenni sziveskedjenek.

Budapest, 1891. április 28-án.

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

Az ápr. 20-án tartott választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor*, mint elnök, *Thuránszky Irén*, *Berta Ilona*, *Radnay Bella*, *Sebestyénne Stetina Ilona*, *Tavassy Mária*, *Nagy László*, *Szente József*, *Kún Alajos*, *Radó Vilmos*, *Léderer Abrahám*,

Sebestyén Gyula, Miklós Gergely, Rybár István, Hajnal Adolf, Lakits Vendél, Somlyay József, Komáromy Lajos, Hollós Károly, Molnár László, Sztankó Béla, mint jegyző.

41. Elnök üdvözlí a megjelenteket, különösen azokat, kik jelenlétükkel a tanítói karnak egyesületünk működése iránt való érdeklődéséről tesznek tanúbizonyságot.

42. Nagy László titkár jelenti, hogy az egyesületbe való belépési szándékukat kifejezték: Dr. Walther Gyula, az esztergomi r. kath. tanítóképző igazgatója, s Horváth Fábíán szabadkai állami tanítónőképzeintézeti tanár. Örvendetes tudomásul szolgál, a választmány a jelentkezőket örömmel igtatja az egyesületi tagok sorába.

43. Olvastatik Mócsy Antal egyesületi alelnöknek a titkári hivatalhoz a választmány elé terjesztés céljából küldött levele. Egyesületünk alelnöke tekintettel arra, hogy a tanítóképzőintézeti zenetanítás ügye az egyesület folyó iratában már jó ideje tárgyalatik a nélkül, hogy a tárgyalás a végmegoldást elébbre vitte volna, elérkezettnek látja az időt arra, hogy a különböző módszer szerint tanított növendékek zenei haladásukat bemutassák és ez által a szakembereknek végmegállapodást elősegítő eszmecseréhez az alapot megadják. A pünkösdi ünnepek alkalmával 13 tanítóképző ifjúsága jöven össze a fővárosban, indítványozza, hogy vegye a választmány kezébe ez ügyet, keressen a pünkösdi ünnepek alatt tartandó ilyen előadásra és értekezletre időt és helyet, tegye lehetségessé a nagymélt. miniszterium utján, ha másként nem lehet, a zene tanároknak a pünkösdi ünnepekre való feljövetelét. Végül megjegyzi, hogy ha ezen indítvány ezuttal bármí oknál fogva kivihető nem volna, tartsa fenn azt a választmány a jövő évben való megvalósításra. A választmány többek hozzászólása után kimondja, hogy a jelen évben a pünkösdi ünnepeken a képzőintézeti növendékek zeneversenyének megtartását nem tartja czélzerűnek már azért sem, mert az idő rövidsége miatt kellőképpen elő nem készíthető. Az indítvány azon részét, mely a tanítóképző zenetanárok összejövetelét s tanácskozását tartja kívánatosnak, olyképen vélte megvalósíthatónak, hogy a jövő választmányi ülés programjába a tantervmunkálatok közé a zeneoktatásra vonatkozó részt is felvette egyszersmind Sztankó Bélát megbízta, hogy ezen előtanácskozmányok alapjául a tanterv ezen részét illetőleg javaslatot dolgozzon ki, a melyét a szerkeztő a Magyar Tanítóképző legközelebbi számában tegyen közzé. Az ülés idejéül május 19-ének délelöttje tűzetik ki, a melynek tárgyaiul a zeneügyön kívül határozattak: az elméleti paedagogiai tárgyaknak tantervéről szóló jelentése az albizottságnak, a tanítási gyakorlatok tervezetének megállapítása. Kimondatik, hogy a vidéki kartársak figyelme hívassek fel ez ülésre és kéressenek fel különösen az illető szaktanárok, hogy a mennyiben a fővárosba különben is felrándulnak és idejük engedni fogja, ez ülésen minél nagyobb számmal megjelenni sziveskedjenek.

44. Nagy László titkár jelenti, hogy a „Tanítók Orsz. Bizottsága“ a hazai tantestületeket együtt munkálkodásra szolította fel; valamint felemlíti azt is, hogy a nev. bizottság alapszabályai szerint a

bizottság tagja lehetnek a hazai orsz. egyesületek elnökei, vagy ezek megbizottjai. Tekintettel arra, hogy egyesületünk elnöke a nevezett bizottságban, mint az Eötvös alap gyűjtő bizottságának elnöke vesz részt, igen kívánatosnak találná, ha az elnökség egyesületünk tagjai közül valakit az egyesület képviselőjéül kiküldene, hogy a nevezett bizottság és a tanítóképző tanárok orsz. egyesületének összekötése ez által kifejeztessék. A választmány helyeslő tudomásul veszi titkár jelentését, s kimondja, hogy mivel a tanítóknak mind szellemi mind anyagi ügyeinek előmenetelét szívében hordja s annak érdekében közreműködni mindenkor kész, szívesen támogatja az Országos Bizottságot tevékenységben, s e szempontból magát az Országos Bizottságban képviseltetni fogja, megbízza tehát az elnökséget a határozat értelmében a további teendőkkal.

45. Sztankó Béla jelentést tesz a paedagogiai tárgyak tantervének elkészítésére kiküldött albizottság eddigi működéséről. Tudomásul van.

46. Dr. Málnai Mihály a gyakorlati tanításokról szóló tanulmányok s a tanterv ezen részére vonatkozó javaslatait olvassa fel. Határoztatik, hogy úgy a felolvasás szövege, mint a határozati javaslatok tétessenek közzé a Magyar Tanítóképzőben, hogy e tétel részletes megvitatása a legközelebbi választmányi ülésen meg legyen kezdhető. Ezen tétel kapcsában érdekes eszmecsere indul meg a képző tanároknak a gyakorló-iskolában koronkint tartandó tanítását illetőleg, melyben a jelenvoltak legtöbbször részt vett élénk és tanulságos eszmecsereben.

javaslat a tanterv ügyében.*)

A tanári kar, hogy véleményét a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete választmányának felhívására a tantervkészítő bizottság tudomására hozza, a tanítóképző-intézetek tantervét vette tárgyalás alá.

Miután a tanári kar a tanterv felett hosszasan s behatóan tanácskozott, kimondta, hogy Kapi Gyula igazgatónak a Tanítóképző 1890-ik évi júliusi számában közölt tanterv javaslatát egész terjedelmében magáévá teszi, s azt a tantervkészítő bizottságnak is elfogadásra ajánlja.

Elfogadhatónak tartja a megnevezett javaslatot, mivel a tanítóképzőkben az elméleti tárgyak mellett csak gyakorlati tárgy is taníttatván, a nevezett tantervben felvett 35—35 heti órát soknak s megterhelőnek már azért sem tartja, mivel, mint a nevezett tantervhez kapcsolt óratervben látható, egy-egy napra 4 elméleti óránál több nem esik, s így, miután a gyakorlati tárgyakra való előkészülés csak rövid időt vesz igénybe, a napi 4 elméleti órára a növendékek könnyen előkészülhetnek.

Kapi Gyula
igazgató.

Stromp Gyula
jegyző.

*) Kivonat a soproni ev. tanítóképző-intézet tanári kara által 1890. decz. 29-én tartott ülés jegyzőkönyvéből.

Javaslat a segélykönyvtár ügyében.*)

6. Az igazgató kéri a tanári kart, hogy a nagym. miniszter urnak a segélykönyvtár fölállítására vonatkozó rendeletére nézve az igazgató-tanács elé oly javaslatot terjesszen, mely a tanács határozatának alapul szolgálhasson. A tanári kar kimondja, hogy a segélyzés egyelőre az I. osztályban kezdendő meg, s általánossá egyáltalában nem teendő. Csakis a legszegényebb növendékek kapjanak használatra tankönyveket, de aki csak teheti, megszerezni köteles minden tankönyvet, nehogy az életben kilépve teljesen könyv nélkül legyenek, mert 1—2 népiskolai vezérkönyv még nem elégséges arra, hogy a kezdő tanító magának kellő szellemi támogatást szerezzen. Alapul szolgálna a fennálló segélyegyletnek mintegy 300 frtnyi tőkége, mihez járul a könyvrendelésből a jelen tanévben befolyt 18 frt 40 kr., azonkívül 51 db népiskolai kézikönyv, mely a tanév elején vétetett a növendékek használatára.

Csurgó, 1891. április 14.

Kiadta: *Bárány Gyula*

*) A csurgói áll. tanítóképző-intézet tanári testületének 1891. jan. 30-án tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

OKIRATTÁR.

„Ethnographia.“

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 2381. eln. sz. a. valamennyi kir. tanfelügyelőséghez, egyházmegyei főhatóságához s tankerületi főigazgatóhoz a következő rendeletet intézte:

A „Magyarországi néprajzi társaság“ azon kéréssel fordult hozzám, ajánlanám hivatalos közlönyét, az „Ethnographiát“ a vezetésem alatt álló miniszteriumhoz tartozó hatóságoknak és intézeteknek támogató figyelmébe. Miután az említett folyóirat tartalmassága bármely hazai szakfolyóirattal kiállja a versenyt, tartalma bő anyagot szolgáltat iskoláink legfontosabb tantárgyainak élénkítésére, népies, tehát nemzeti szellemben való tárgyalására; azonkívül pedig a társaság csak úgy tudja betölteni dicséretes feladatát, hazánk népeinek eredeti vonásait, ősi hagyományait összegyűjteni, még mielőtt azok nyomtalanul elenyésznek, ha kellő anyagi és erkölcsi támogatásban részesül. Szívesen teljesítem a kérést és felhívom a kir. tanfelügyelőséget, hogy nevezett társaságnak „Ethnographia“ cz. folyóiratát, a melynek évi előfizetési ára csak 3 frt, a tankerületében levő felső nép-, polgári és kereskedelmi iskoláknak, valamint tanítóképezdéknek beszerzésre ajánlja. Budapest, 1890. évi december 3-án.

(Az „Ethnographia“ megjelenik havonként egyszer, ára 3 frt, szerkesztik: dr. Réthy László és Herrmann Antal. Előfizetések Herrmann Antalhoz, a néprajzi társaság titkárához intézhetők Budapesten, *Attila útca 47.* Szerk.)

VEGYESEK.

Személyi hírek. Az országos közoktatási tanácsba a vallás- és közoktatásügyi miniszter állandó titkáruul kinevezte dr. Ferenczy Józsefet, előadókká hat évre: dr. Fináczy Ernőt, Suppan Vilmost (a népiskolai ügyekben); rendes tagokká pedig (szintén 6 évre): dr. Berzeviczy Albertet, dr. Markusovszky Lajost, dr. Kla-

marik Jánost, Szathmáry Györgyöt, Leövey Sándort, Lévy Ferenczet, dr. Beöthy Zsoltot, Berecz Antalt, dr. Cherven Flórist, dr. Csengery Jánost, dr. Dollinger Gyulát, dr. báró Dötvös Lorántot, dr. Erődy Bélát, Fölsér Istvánt, dr. Fraknoi Vilmost, Gyertyánfy Istvánt, Hegedüs Károlyt, Hófer Károlyt, dr. Hóman Ottót, dr. Kármán Mórt, Keleti Gusztávot, dr. Kiss Áront, Kozma Gyulát, dr. Lutter Nándort, dr. Medveczky Frigyes, Paszlavszky Jozsefet, dr. Pauer Imrét, Péterfy Sándort, dr. Riedl Frigyes, dr. Szász Károlyt, Sebestyén Gyulát, dr. Szily Kálmánt, dr. Thán Károlyt, Tóth Józsefet, Vajdady Gusztávot, dr. Verédy Károlyt.

Téglás István közhalmi áll. el. iskolai igazgatót a vallás és közoktatástügyi miniszter Nagy- és Kis-Küküllő vármegyébe kir. segédtanfelügyelőnek, *Ember* János ungvári áll. el. iskolai igazgató-tanítót pedig ungvármegyei kir. segédtanfelügyelővé nevezte. Ezen két kinevezés is bizonyítja, hogy gr. Csáky Albin másképp gondolkodik a tanfelügyelői hivatásról, mint boldogult elődje, a mennyiben a megüresült állásokat szakképzett egyénekkel tölti be. *Ember* Jánosnak ismert neve van a paed. irodalom terén, feltűnt a tanítók anyagi helyzetéről írt röpiratával; a IV. egy. tanítógyűlés teteleit a Népevelők Lapjában tárgyalta szakértelemmel, „Humанизmus az emberi nevelésben“ és „Pápaszem nélkül“ című művei írói tehetségről tanúskodnak.

A Kolozsvári áll. tanító- és tanítónőképző intézetek rajztanári állomásai egyesítették s ez állomásra a miniszter *Sárdi* István, kolozsvári áll. tanítóképző-intézeti rajztanárt nevezte ki. *Mikula* Antal, a módori áll. tanítóképző intézet tanára április 30-án, tanári működésének 20-ik, életének 48-ik évében elhunyt. A kegyeletes kartársak gyászjelentést adtak ki a megboldogult haláláról. Öszinte részvéttel veszünk részt a kartársak fájalmában. (Kérjük a modori kartársakról az elhunynak rövid életrajzát.)

A tornaverseny rendező bizottságának megállapodásaiból a „Herkules“ a következőket közli: 1. Minthogy a jelentkezők száma meghaladja a 4000-et, ily sok növendék pedig nem tornázhat jól a versenytéren, e számot le fogják szállítani, de csupán a fővárosi intézeteknél, melyekből 100—100 tanulóval több nem jöhet. 2. A versenyek május 17-én délután lesznek a Városliget ama részén, hol a korcsolya-egyesület mesterséges jégpályája van. 3. A közokt. miniszter át fog írni a keresk. miniszterhez, hogy teljesen ingyen jegyeket adjon a vidéki tanárok és tanulók föl- és visszautazására a m. államvasutakon s a magán vasutakon is lehetőleg ilyen kedvezményt szerezzen. 4. A vidéki tanintézeteket egyenkint a pályaháznál fogadják és kijelölt szállásukra kísérik. Azért minden intézet tudassa a bizottsággal, hogy a verseny előtti napon vagyis május 16-án mely órában érkezik. 5. Minden vidéki tanulócsapat ingyen szállást kap iskolákban vagy kaszárnyákban s ugyanitt mérsékelt árú étkezést. Az elszállásolás és étkezés együtt történik a kísérő tanárral. 6. A Budapesten tartózkodás és ingyenszállás 3—4 napig tartana. Az első egész vagy félnap (május 16), hogy a megérkezés ideje engedi. Budapest nevezetességeinek megtekintésére, a második nap (május 17) délelőttje a tornaverseny főpróbájára, délutánja az ifjusági tornaversenyekre, a harmadik nap (május 18) délelőttje látnivalókra, délutánja pedig az országos tornaszövetség ünnepének megtekintésére van szánva, az esetleg még rendelkezésre álló negyedik nap (máj. 19) egészen a látnivalókra volna fordítható. 7. Az áll. vagy áll. rendelkezés alatt álló iskolák tanárainak uti költségét és napi díját az állam fedezi. A többi iskolák tanárai forduljanak iskola fentartó hatóságukhoz. A versenytér berendezésének

költségeihez hozzájárul az állam, a főváros és az országos tornaszövetség. 8. A tanulók versenye (máj. 17) csak mérsékelt belépti díj mellett lesz megtekinthető. 9. Tornakiállítás ez évben nem lesz sem hivatalosan sem magán uton. (Felső Népi és Polgáriskolai Közöny.)

Ritka látványban fog részesülni pünkösdkor a fővárosi és a vidékről felránduló közönség. Megdobban a szív ama gondolatra, hogy az ország minden sarkából összegyűlve fogjuk látni hazánk tanuló ifjúságát, reménységünket, büszkeségünket, mindenünket. Örömmel fog lelkünk eltelni, látván magyar ifjúságunkat nemes hévvel küzdeni a bajnoki babérokért. Mély érdeklődéssel tekint bizonyára minden igaz magyar a tornaverseny sikerei elé. Jelentékenyen hozzájárulhat ahhoz, hogy újabb irányt adjon az iskolai és házi nevelésügynek, megakassza ifjúságunk elsanyulásának fokozatos processusát, az eddiginél teljesebb életerőt fakasszon bennük, s ne legyen a magyar „rút sybarita váz.“ Meg fog jelenni ez ünnepségen az ország színe előtt *tanítóképző ifjúságunknak* is nem jelentéktelen tömege és be fogja mutatni testének pallérozott erejét. Szívünk ből örvendünk, a tömeges részvételen nemcsak azért, mert a még fejletlen képzőintézeti tornatgy fellendülését várjuk tőle, hanem mert alkalma lesz ifjúságunknak Budapestet, az itt nyüzsgő életet megismerni, az intézetekben, a tudományos és a technologiai muzeumokban, képtárakban stb. felhalmozott gazdag gyűjteménytárakba bepillantani. Kívánatos volna, hogy az egyes intézetek vezetői már kész programmal jöjjenek a fővárosba. Nem lehet utolsó szempont az sem, hogy megjelenendő ifjaink között minél gyakoribb érintkezést létesítsünk. Czélszerű volna a tanítóképző-intézeti ifjakat egy helyen elszállásolni; együtt lakván, étkezvén, megismernék egymást. A fővárosiakkal együtt közel 400 képző-növendék lesz együtt; nem kellene az alkalmat elszalasztani, hogy közöttük az együttérezést éleszgezzük, s az annyira kívánatos tanítói testületi szellem magvait a fogékony ifjú lelkekben ez által is elhintjük. Örömmel tekintünk a tornaverseny elé azért is, hogy újra alkalmunk lesz kartársainknak jelentékeny részét láthatni. Habár a kartársak egy része kötve lesz, mégis legalább kezet szoríthatunk és szót válthatunk. Reméljük azonban, hogy ez alkalommal nemcsak azok, kiknek szoros kötelessége lesz, hanem mások is fognak felrándulni a fővárosba s így a 19-én kedden délelőtt 9 órakor az Andrássy-úti intézetben tartandó választmányi ülésen is többen meg fognak jelenni és részvételükkel, közreműködésükkel segíteni fogják a tanítóképzésnek néhány igen fontos és problematicus ügyét dűlőre vinni. Tehát a vizontlátásra!

A ludaai állami tanítóképző-intézet tanári testülete, a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz három terjedelmes „Emlékiratot“ nyújtott be. Az első szól a polgáriskolai tanítóképző reformjáról, a második egy kereskedelmi szaktanfolyam felállítását sürgeti a polgári tanítóképzővel kapcsolatban; a harmadik a „*tanítóképző tanári tanfolyam*“ ujja szervezése ügyében nyújtott be. Az első, de különösen az utolsó emlékirat igen közelről érdekel bennünket. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezeket megismertethetjük, sőt utóbbit egész terjedelmében közölhetjük. Előre annyit jelezhetünk, hogy mindkettő lényeges reformokat javasol különösen a képzőintézeti tanárképzés érdekében.

A „Magyar Tanítóképző“-re, a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesületének hivatalos közlönyére az 1891-ik (VI.) évfolyamban a következő előfizetések történtek.

Állami tanítóképző-intézet Iglón. Állami tanítóképző-intézet Zilahon, Községi polgáriskola Czegléden. Kir. kath. tanítóképző-intézet Győrött. dr. Majer István püspök Esztergomban. Weninger Ernő Győrött. Kiss Mózes tanító Nagy-Terennén. Józsa Sándor ig. tanító Gy. Ditrón. Róm. kath. népiskola N. Kikindán. Képző-intézeti önképzőkör Déván, Ev. ref. tanítóképző-intézet Nagy-Kőrösön. Dávid Mihály Déván. Állami tanítóképző-intézet Déván. Állami tanítónőképző-intézet Pozsonyban. Állami tanítónőképző-intézet Budán. Ág. ev. tanítóképző-intézet Sopronban. Ev. ref. tanítóképző-intézet Nagy-Enyeden. Állami népiskola Diós-Győrött. Állami tanítóképző-intézet Székelykeresztúron. Általános tanítótestület Maros-Vásárhelyen. Iskolánének intézete Kalocsán (2 példány). Állami tanítóképző-intézet (Paedagogium) Budán (2 példány).

VI. Kimutatás

a f. évi márcz. 16-tól ápril 20-ig befizetett tagdíjakról.

1889-re: Fay Gizella (4 frtot), Triff Gábor (3 frtot).

1890-re: Dr. Bánóczy József, Decsy Géza, Hajnal Adolf (4—4 frtot).

1890-re: II. félévre: Kozocsa Tivadar, Mocsári Gerő (2—2 frtot).

1891-re: I. félévre: Csepreghy Endre, Heinrich Józsa, Horváth Fábíán, Litschauer Teréz, Staab Lénárd, Szukováthy Ilona, Urhegyi Antal (2—2 frtot).

1891-re: Angyal Dezső, Brauner Lajos, Buday Tekla, Fay Gizella, Hajnal Adolf, Hetey Gábor, Kozocsa Tivadar, Kuliszeky Ernő, Dr. Málnai Mihály, Molnár László, Szabó József, 4—4 frtot).

Budapest, 1891. április 20.

Komáromy Lajos
egyes. pénztárnok.

(VI. Aradi utca 68.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Sz. E. Szabadka. A beküldött czikk nemcsak beválik, hanem szolgálatot tesz az ügynek, a mennyiben annak helyes irányban való megoldását elősegíti. — *Sz. J.* Kalocsa. Kiváló érdeklődését köszönöm. Amint láthatja, már e számban gyakorlatba ment át. A szaktudományokkal nekünk, azt hiszem, csak módszertani szempontból kell foglalkoznunk, a mi természetesen nem zárja ki azt, hogy a tudomány azon vivmányairól és találmányairól, a melyek képzőintézeti oktatásunkban módszeresen értékesíthetők, olvasóközönségünket ne értesítsük. — *F. A.* Csáktornya. Feltett szándékom volt e számban nagyobb lapszemlét közölni s össze is állítottam a tieddel kiegészítve, de bizony mindketten kimaradtunk. Hiába nem dolgoztál, mert ha marad is, el nem marad. Meg vagyok győződve, hogy buzgóságod törhetetlen. — *B. F.* Csáktornya. Lesz e szerencsénk pünkösdkor? — *R. J.* Zilah. A tavalyi III. szállítmány példányai már elfogytak. Még nekem van egy fölös példányom. El fogom küldeni. — *M. A.* Kivánságod szerint küldetni fogok a nevezett helyekre. — *A szatmári kartársakat* örömmel üdvözljük körünkben! Reméljük, hogy rövid időn élénk közreműködésükkel is elő fogják mozdítani a tanítóképzés ügyeinek szerencsés megoldását! — *Z. D.* Örvendek, hogy pünkösdkor viszont láthatjuk egymást.

Felelős szerkesztő: **NAGY LÁSZLÓ.**